

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

40.

A
BALATONFELVIDÉKI
NÉPNYELV

ÍRTA

ÉDES JENŐ

— ZALA VÁRMEGYE TÁMOGATÁSÁVAL —

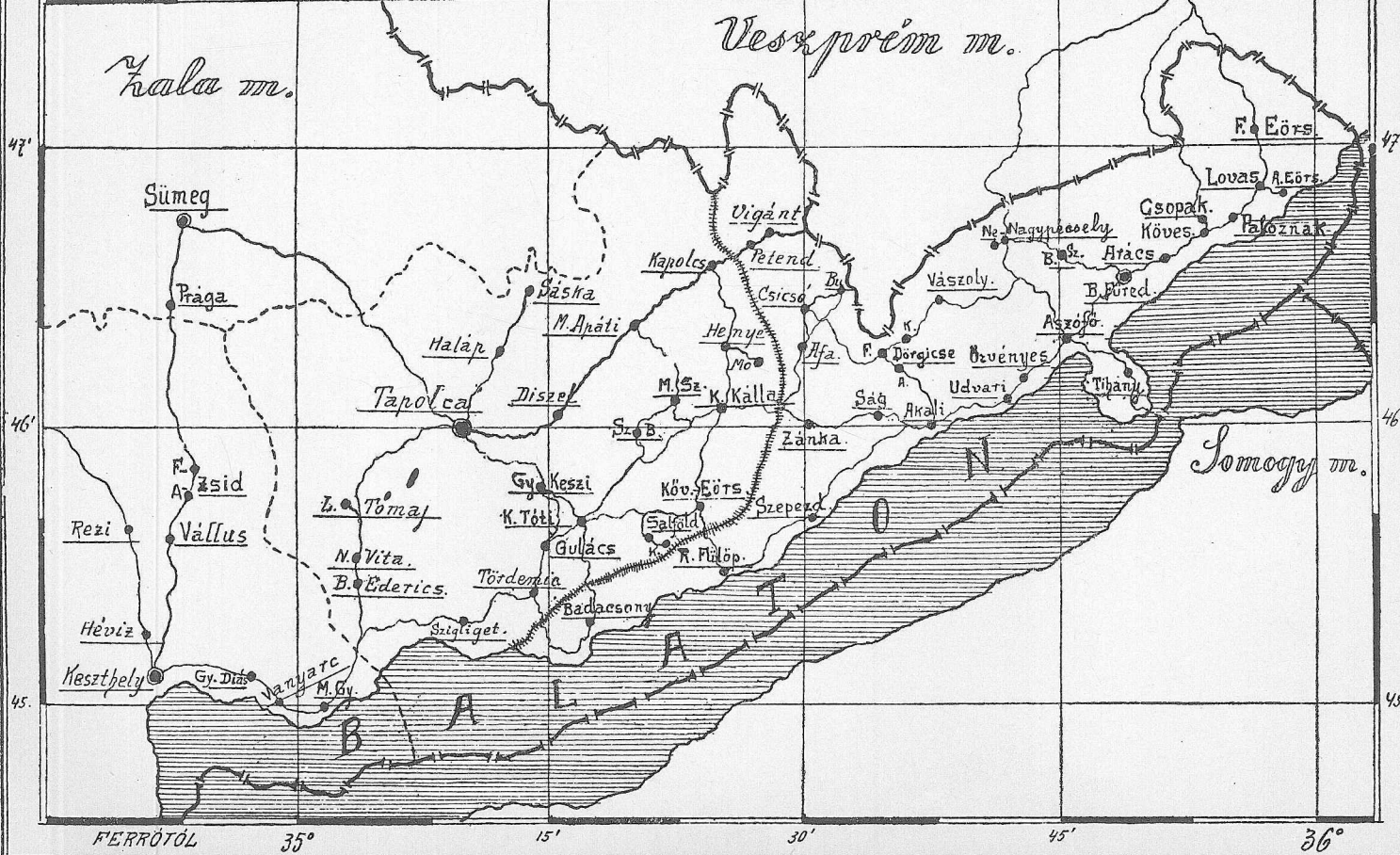
EGY TÉRKÉPPEL

BUDAPEST, 1907

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

Ára egy korona.

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

40.

A

BALATONFELVIDÉKI
NÉPNYELV

IRTA

ÉDES JENŐ

— ZALA VÁRMEGYE TÁMOGATÁSÁVAL —

EGY TÉRKÉPPEL

BUDAPEST, 1907

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

TÁJÉKOZTATÓ.

A *Balatonfelvidék* elnevezés alatt *Zala* megyének ama keskeny, kelet felé huzódó részét értem, mely *Keszthelytől Alsó-Eörsig* terjed, s amelyet északon *Felső-Zsid, Tapolca, Kapos, Vászoly*, illetőleg a már veszprémmegyei *Német-Barnag* község határol. Ez a vidék, Kisfaludy Sándor lelkének ihletője, ma egy elhanyagolt tündérkerthez hasonló. *Tihany* riadó leánya nem száll már ki szent hegye mögül; *Balaton-Füred* nem üdülő helye már a magyar előkelőségeknek, mint Deák Ferenc idejében, *Badacsony, Szigliget, Tátika, Csobánc* lejtőin híre sincs annak az életnek, melyről Kisfaludy regéi tanuskodnak. A *Balatonvidék* ahelyett hogy szépülne, visszafejlődik, mert lakóiban nagyon kevés érzék van a természet szépségei, és e szépségek révén megteremthető élet iránt.

A *Balatonról* is édes-keveset hallunk, s ha *Eötvös Károly, Herman Ottó* könyveiből annyi szépet, vonzót és érdekeset nem olvasnánk róla, ha *Lóczy Lajost* és *Eötvös Loránd* bárót nem látnánk minduntalan a tó partjain és jegén, tán el sem hinnénk, hogy a *Balaton* a mienk. Vizsgálói, kutatói, poétái még csak vannak a *Balatonnak*, de hogy nyelvészeink és nyelvészkedőink mindez ideig nem tartották érdemesnek a partjain lakó magyarság nyelvének tanulmányozását és ismertetését, azon szerfölött csodálkozom. A *Dunántúl* nyelvéről általánosságban, *Göcsejről, Őrség-ről* és több más vidékről sokan és kimerítően írtak már, de olyan nyelvészeti munkát egyáltalán nem ismerek, mely kizárólag a *Balatonpart* nyelvét tette volna tüzetes vizsgálódás tárgyává. Tájszavainak összegyűjtése e tekintetben keveset jelent, s kezdő lépésnél egyébnek nem igen nevezhető.

Én, mint a *Balatonfelvidék* szülötte és lakója, megkísérlem most, hogy nagy vonásokban némi képet rajzoljak a föntebb körvonalazott vidék nyelvéről, melyet szülőfalumban, *Aszófön*, sajjá-

títottam el, s amelyet annyira lelki készségemmé tettem, hogy dialektusát maig se tudtam teljesen levetközni.

Ez a dolgozat *négy évi* gyűjtés eredménye. Első tanulmányutamat 1901-ben tettem meg, mikor ugyanis bejártam a Balatonfelvidék legkeletibb részét: *Dörgicsétől Alsó-Eörsig*. Itt a gyűjtés semmi nehézségbe sem ütközött, mert kerékpáron a legtávolabbi falvakból is könnyen hazatérhettem minden este Aszófőre. 1902-ben *Köves-Kállán* laktam három hétig, s a *Tapolcáig* terjedő községekbe, ha ugyan az időjárás megengedte, naponta kirándultam. 1903. év nyarán *Keszthelyről* kiindulva tanulmányoztam a keszthelyi járás keleti, és a tapolcai járás nyugati részét. Megfigyeléseim ellenőrzése és gyűjtésem kiegészítése végett még egy utat kellett tennem, mely 1905-re maradt. *Köves-Kállán* ütöttem fel sátram, főleg azért, hogy a kettős-hangzók elterjedésének határait professzorom, *Simonyi Zsigmond* utasításai szerint megállapíthassam. *Keszthely és Tapolca* között ebben az évben azért nem folytattam megfigyeléseimet, mert előző tapasztalataim bőven meggyőztek arról, hogy *ennek a vidéknek a nyelvét a keleti part nyelvével nem lehet egy kalap alá foglalni oly értekezésben, mely (mint az enyém is) ízig-sarkig részletes akar lenni.*

Éppen ezért dolgozatomban nem lesz szó az egész Balatonfelvidék nyelvéről, hanem csak a *Badacsony, Köves-Kállya, Kapolcs és Alsó-Eörs* között elterülő vidékéről. A főbb dolgokban azonban teszek néhány összehasonlítást a két rész nyelvi sajátosságai között, s jelzem az egyező vagy különböző vonásokat.

Úgy vélem, helyesen cselekszem, ha a tulajdonképpeni tárgyalás megkezdése előtt a vidéket és népét pár szóval jellemzem. Teszem pedig ezt azért, mert több nyelvi jelenség okát csak ezek előrebocsájtása után érthetjük meg.

Felső- vagy Alsó-Eörs-ről elindulva közvetlenül a Balaton partján találjuk *Lovas, Paloznak, Köves, Csopak, Arács, B.-Füred, Aszófő, Tihany* községeket. Valamivel távolabb a Balatontól *Nemes-Pécsely, Nagy-Pécsely* és *Balaton-Kis-Szöllös* csatlakoznak még az előbb említett falvakhoz. Ezek a helységek alig pár kilométernyire vannak egymástól, és mint a nép mondja

Köves, Csopak, Paloznak
Összefutnak, bagoznak.

Köves csakugyan alig van pár lépésnyire *Csopak*-tól, a két *Pécselyt*

pedig csak a templom választja el egymástól. A telekviszonyok többnyire olyanok, hogy a gyakori összeházasodás folytán az egyik község határában a szomszéd falubelieknek is van birtokuk. A falvak közelsége és az utóbb említett ok következtében fellépő mindennapos érintkezés eredményezi azt, hogy a felsorolt *keleti falvak nyelvében, kiejtésében és tájszávaiban nem találunk semmi eltérést sem*. Legfeljebb *Felső-Eörsön* érezzük a veszprémi dialektus hatását, mely azért nem ragadhatott rá a többi, balatonparti falura, mivel Zala és Veszprém megyéknek itt találkozó határán *Fáész, Hidegkút, Tót-Vázsony* és *Német-Barnag* községekben *németek* laknak, akik a zalaiakat a veszprémiektől elszigetelik.

Nyugat felé haladva, a magyarság közé szorosan beékelve találjuk a *német Örvényest*, melynek lakói fanatikus svábok, s a magyar nyelvnek a szó legszorosabb értelmében ellenségei. Beszélnek ugyan magyarul valamennyien, de a magyarság több századon át nem tudta őket asszimilálni. Valaha Aszófőre is költöztek németek, de ennek ma már mindössze néhány név (Keller, Steixner, Werner, Holzhauser, Kugler) és egy német pásztorjáték a tanuja.¹ *Vászoly* lakossága túlnyomó részben magyar, de *Kapocs* és a három *Dörgicse* között, közvetlenül a veszprém-megyei határon *Csicsó, Tagyon, Szent-Jakabfa* falvakban ismét németek laknak. A nyugati, mindinkább kiszélesedő rész helységeiben *Balaton-Udvari, Szepezd, Köves-Kálla* és *Tapolca* közt magyar szót hallunk.

A Balatonfelvidék lakói szőlő- és földműveléssel foglalkoznak. Mióta a Balatonon való halászást egy társaság bérelti, azóta a halászat már nem speciális foglalkozási ág, sőt a gyermekek már nem is ismerik a halászati eszközöket és nevüket (*cibék, gemicse, ajtólék*). Műveltség dolgában a vidék népe jóval felette áll a bakonyiaknak és somogyiaknak. Tekintetük bátor és nyílt,

¹ 1898-ban Aszófőn előadták ezt a színhagyomány útján fennmaradt misztériumot. Magam is hallottam. Egy öreg német asszony tanította be a gyermekeket rá. A játékban előforduló szavak és kifejezések annyira zűrzavarosak, hogy értelmüket maga a betanító sem tudta már megmondani. Például az egyik szereplő (betlehemi pásztor) a kised Jézusnak sváb ízlés szerint feldíszített bölcsőjéhez lép, azt háromszor megringatja, majd térdreborulva énekli: »*Oh Gott, oh Jesus hejepupáj!*« A másik pásztor felel rá: »*Lentenkász sántálpéráj!*« A rím csak megvolna, de az értelem kihalászhatalan. Talán így: *Lasst den Gast Schand halber (?) ein?*

s ha idegennel akad dolguk, szeretnek *wrassan* beszélni. A Zánkától nyugatra eső falvak polgárai vagyonosabbak, de azért mindkét vidék helységeiben találunk *olvasókört*, melynek részére *szépirodalmi lapok* is járnak, továbbá *olvasóköri és népkönyvtárakat*. Kulturális szempontból fontos, hogy még a *kisgazdák is olvasnak borászati és mezőgazdasági szaklapokat!* A krajcáros újság és rémregény persze nem hiányzik, s szinte érezni lehet, hogy a belőlük elsajátított szólásmódok mennyire terjednek.

A földrajzilag egységes Balatonfelvidék nyelve nem egyforma. A nyugati részen még élnek a kettőshangzók és több göcseji jelenséggel találkozunk, míg a keleti parton lakó nép nyelve *minden tekintetben közelebb áll a köznyelvhez*. A kettőshangzók-ról, szintúgy a két rész nyelve között levő főbb különbségekről a *Hangképzés* cím alatt lesz szó.

I. RÉSZ. HANGTAN.

Nyelvjárásunk jellemző vonásai.

Mielőtt a gyűjtött anyag részletes feldolgozására rátérnénk, kiemeljük itt a Balatonfelvidék nyelvének jellemző tulajdonságait és sajátosságait.

1. A nép túlságosan kedveli a rövid magánhangzót az egytagú szavakban és az olyan szótövekben, melyeket a köznyelv hol hosszsan, hol röviden ejt: *sziv, ir, ur, fur, gyür, dul; bucsu, ayürü, falu, biró* stb. Az *-ú -ü, -ül -ül, -ít* képzők hangzója mindig rövid, csak az *-ül -ül*-ben marad meg a hosszú vokális, ha az *l* elveszett: *lábu, fejü; tanító, burító; megvakulok, émerüllök, de megvakú, émerüsz.*

2. Igen sokszor mondanak zártabb hangzót nyiltabb helyett, legtöbbször *a ~ o*-t: *házos, tálot, ágot*. A belső parton ilyen alakok sem ritkák: *házo, lábo*. Már itt megjegyezzük, hogy a zártabb hangzó használatában semmi következetességet sem találunk. Pl. a szótagrekesztő *-al* hangcsoport *a*-ja helyett *ó*-t mondanak ezen szavakban: *óma, szóma, ómárgyom, kóbász, bóha, fóka, fájlóta, kómár*.¹ Ugyancsak az *al* hangcsoport *a*-ja *á*-vá változott ebben a két szóban: *áfa* (alsó-fa, al-fa, az iga alkatrésze), *kákulá* (kalkulál = kieszel). Sokszor megmarad az egész hangcsoport rendesen: *halmoz, almoz, csalfa*, máskor *á*-val ejtik *l* nélkül: *főfáta* (felfalta), *ásó, kutyává*. Végül megmarad az *a*, de az *l* hasonul a rákövetkező mássalhangzóhoz: *ajjas, fajja* (aljas, falja).

3. *A disszimilációra való törekvés szembeszökő*. Jobbára olyankor találkozunk vele, mikor két, egymás mellett levő szótagban *a* és *á*, illetőleg *á* és *a* áll, de akkor sem ritka, ha ezen magánhangzók egyike, vagy másika az említett hangtani helyzetben más mélyhangú vokálissal kerül össze. Mindezen esetekben

¹ L. Simonyi Zs. A magyar nyelv ² 259.

rendszerint az első magánhangzó változik meg: *vésárnap, véré-gánya, sërágja, gelegénye, bërázda, bërétva, soláta, csójjány* (csalán), *kokas, lészta* (lóca). Más szavakban, más magánhangzók között is igen gyakran találkozunk disszimilációval: *innya, rénya, honvédok, dudorészó, főtápszekodik, dimbérkodik*.¹ Igen gyakori azon jelenség is, hogy mélyhangú szavak *a, o, u*-ja helyébe magashangú magánhangzó, nevezetesen *é* és *i* lép: *hosszi, kódis* (koldus), *sipka, pispáng* (puszpáng), *kunyërbá, lapicka, burék, abríncs*. A tihanyiak az *ajtólék** szót képzett szónak veszik és mint ilyent mindig mélyhangú ragokkal látják el: *ajtólékot vág a jégënn* (vö. *gyujtólék**—*gyujtólékot, aszalék—aszalékot*).

4. A szótagrekesztő és szóvégi *l* kevés kivétellel (l. alább) elmarad, de *pótlónyújtást* hagy maga után. Pótlónyújtás nélkül csak három szóban észleltem az *l* elvesztét és pedig: *küdök, fejes-ükeme* (fejes-ő-kelme), *sziva* (csakis a belső parton mondják rövid *i*-vel!).

5. A hosszú mássalhangzók nagy kedveltségnek örvendenek.

6. A mássalhangzók szertelen hasonulása egyike a balaton-felvidéki népnyelv legjellemzőbb sajátságainak.

Hangképzés.

1. *Magánhangzók*. Ezek képzésénél sok eltérést találunk a köznyelvtől. Habár nyelvjárásunkban a zárt magánhangzók rendkívül kedveltek is, mindazonáltal a köznyelvi nyílt *e* helyett még nyiltabbat ejtenek, mely a finn *ä*-nek lehetne megfelelője. Ilyen *e*-vel azonban csak olyankor találkozunk, mikor a rákövetkező szótagban *i, ö, ő* áll; *messzi, bevisz, evickényi, tengő* (tengely), *merözés**, *vessző, kevesöllöm, öregöllöm*. A belső parton az *e* mindig nyiltabb valamivel a köznyelvinél.

A köznyelvben ismeretlen *â*-t az egész Balatonfelvidék használja. Mint azt tárgyalásunk egyes pontjaiban látni fogjuk, igen kell óvakodnunk az általánosításoktól, azért itt sem akarunk az *â* használatáról általános érvényű szabályt felállítani, hanem csak egyes esetek felsorolására szorítkozunk. Így pl. *â*-t ejtenek 1. minden *val* ragban: *kapávâ, kaszávâ*; 2. minden többtagú

¹ A használt jelek értelme a következő: a) R. = ritkán b) Á. = általánosán használják; c) * a csillaggal jelzett szó értelmét lásd a *szójegyzékben*; d) ~ = helyett, pl. *sonka ~ sunka*.

szó utolsó szótagjában, melyet *al* csoport zár be: *vagdâ, szabdâ, ôdâ, fartâ**; 3. az *al* hangcsoportban szó belsejében is: *meg-âkuttak, sokâta, marasztâja*; 4. *r* és *j* előtt is, de nem következetesen: *âra, amâra, mârhâk, hâjma* (hagyma), *mâjnëm* (majdnem).

A hosszú *ê* nagy tért hódított el a köznyelvi *e*-től. Valahányszor az *l* (*ly*) elmarad, mindig *ê*-t mondanak az előző *e* helyett, pl. *êmëntek, êhâ* (elhal, elájul), *nyêvem, közêrû, hêre* (helyre). Ugyanezt a változást találjuk a *mêre, êre* szavakban is. A belső parton nem egészen így áll a dolog. Ott a szókezdő *e* az említett helyzetben *ê^é, ê^o* lesz: *ê^émentek, ê^ore*; a szó belsejében pedig ingadozást találunk: *nyêvem, közêrû*, de *szivê^éte, tördê^éte*.

A Balatonfelvidék keleti részén a hosszú *á, ó, ő, é, ú, ü* magánhangzókat a *csodálkozó, vagy hálálkodó beszédben* a rendnél hosszabban ejtik, sőt sokszor egész vontatva mondják ki: *hálá légyen a zistennek! Hát a kastéba is ebbü a vizbü isznak?* Egyébiránt ezen jelenség nem ritka a *bővült szavakban és a folyékony mássalhangzók előtt sem: szereted-e a lud májját? Rája lépte a csójjányra? Mit várod a Kárót, kê fő, usse gyün má!* Éppen így: *csêve*, méhê**.

Hosszú *í* a keleti parton csak a *szíva, szífa* szavakban fordul elő. Az *i* vagy rövid, vagy *é* lép helyébe. A belső parton az előbb említett vontatott beszéd nem divatos, sőt azt tapasztaljuk, hogy a hosszú magánhangzókat is megrövidítik. Különösen Keszthelytől északra és azon túl, a Zalához közel, hallunk ilyesmit is: *kezéhö, lábáho, késztü* (kéztől), *viszáru* (Badacsonytól keletre így mondják: *kezéhö, lábáhó, késztü, vizsájáru*).

A *kettőshangzók* a Balatonfelvidék keleti részén teljesen ismeretlenek. A nyugati rész *egyes falvaiban* használják még őket, de korántsem olyan mértékben, mint a Zala folyó mellett, vagy a sümegi járásban. Az iskolás gyerekek és fiatal emberek sem élnek velük oly gyakran, mint az öregek. Egy szóban két diftongust ritkán hallottam. *Köves-Kállán, Kővágó-Eörsön, Balaton-Henyében, Monoszlón* már csak az *ê^o* fordul elő gyakrabban, de *Monostorapátiban és Mindszentkállán* mindenki használja az *a^á, i^é, u^ó, ü^ö, ê^é* és *ê^o* kettőshangzókat: *A gyü^ö hi^éten a Naca^ánk férhü^ö megy a Szabu^ó Ferku^óhó; Kati ni^éném, ri^énak a bi^ékák, meglássa essü^ö lessz! — ê^ore gyüjjék kê! — u^óra Kapu^ócs feli^é mi^ész?*

Mivel azon a nyelvterületen, melyet mi ismertetni akarunk, ezek a diftongusok nem fordulnak elő, nekünk voltaképpen nem

is lett volna velük dolgunk s hogy mégis kitértünk rájuk, azt csak azért tettük, mert ezek adják kezünkbe a kulcsot nyelvjárásunk határainak megállapításánál. Ez pedig nem kicsinylendő feladat. Hogy egyebet ne említsek, *Balassa* a Zala folyót veszi a nyugati és alsó-dunántúli nyelvjárás-terület határának, holott a Zalától keletre 40—50 kilométernyire is úgy beszélnek, mint Zala-Apátiban! Én úgy vélem, hogy a Zala folyót nem lehet határnak felvenni, hanem a Balatonfelvidék nyugati részét is bele kell még foglalni a nyugati nyelvjárás-területbe, mert ennek a résznek a nyelve nemcsak abban különbözik a keletietől, hogy ott kettőshangzókat is ejtenek, hanem több olyan sajátságot is mutat fel, melyet az alsó-dunántúli nyelvjárás-területen hiába keresünk. *Haag Károly* a nyelvjárások határaitól szólva a »politikai közlekedési« akadályokat tartja az elkülönülés egyik fő faktorának (Vö. Nyr. 33:332). Ilyen akadályok a Balatonfelvidék lakóit nem választották és nem választják el. *Haag* véleménye a jelen esetben csak úgy állhat meg, ha a politikai közlekedési akadályok helyett az *érintkezés teljes hiányát* értjük. Tény az, hogy a belső part lakói sohasem érintkeznek a külső partiakkal, mintha csak határozott politikai közlekedési akadályok volnának közöttük. Nem is látják egymást máskor, csak úgy, ha *Tapolcán* követválasztás van. Össze nem házasodnak, mert a belső vidék *nemzetes urai* (minden valamire való polgár nemzetes úr!) lenézik a keleti part szegényebb gazdáit, akiket foghegyről csak *urabácsi*-nak szólítanak. Heti vásárokon sem hallják egymás beszédét, mert amazok *Tapolcára* járnak, emezeknek pedig *B.-Füred* és *Veszprém* a piacuk. Mindezen körülmények okozói lehetnek az elkülönülésnek s hatásukat teljesen figyelmen kívül hagyni — azt hisszük — nem lehet.

2. *Mássalhangzók.* Itt csak az *ly*-ről és az *lj*-ről kell megemlékeznünk. Szabály gyanánt mondjuk, hogy a Balatonfelvidéken az *ly* teljesen ismeretlen, de míg a belső parton inkább *l*-t mondanak helyette, addig a mi vidékünk túlnyomó részben *j*-nek ejti. (Íme egy újabb elkülönítő vonás!) Egyes szavakban *l* lép helyébe a keleti parton is, de ezeket könnyen össze lehet olvasni: *helés, helétt, heléttes, hömbölög, lík, selém, zsömle.* Ha figyelembe vesszük azt a jelenséget, hogy népünk rendkívül szereti a hosszú mássalhangzókat, megértjük az ilyen gyakori alakokat is: *ujjan* (olyan), *ámujjan, emíjjen, síjyed* (sülyed), *valamejjest, semejjest, mijjen, ijjen* (ilyen); *billög* (bélyeg), *mëllik, valamëllik, mëllen*

(mélyen). Két szóban más mássalhangzó lép helyébe: *gerébgye*, *vőfény*.

Nagy ellentét továbbá a két vidék nyelve között az is, hogy Keszthely felé az *lj* helyett *ll* hangzik (*tanulla*, *düllön*), Badacsonytól keletre pedig *lj* ~ *jj* változás divik: *ajjas*, *utójjára*, *hátujja*, *tanújjon*, *dújjön*.

A magánhangzók minőségi változásai.

A) Nyiltabb helyett zártabb magánhangzó.

Mint már jeleztük, nyelvjárásunknak jellemző tulajdonsága a zárt hangzók kedvelése. Hogy mennyire igaz ezen állításunk, az alább felsorolt változások bizonyítani fogják.

1. *e* ~ *i*: *diják*, *eriggy*, *gilice**, *heti* (pl. ma két heti vótunk Tapúcára), *messzi*, *petrezsirom* (petrezselyem), *pilinga*, *teli*.

2. *ë* ~ *i*: *girizd*, *igyenës*, *igyenget*.

3. *é* ~ *i*: A magashangú főnevek egyes számú harmadik személyi *e* birtokragjukat sohasem nyújtják meg a ragozásban, hanem rövid *i*-re változtatják: *kezit*, *fejít*, *szemibe*, *eszibe gyut*, *ökrinek*, *tehenivê*, de *keze*, *feje*, *szeme*, *esze*. A belső parton gyakran így: *kezi*, *feji*, *pénzi*. A keleti falvakban megszokottak a következő szavak: *enyim*, *ënnjihány**, *keleviz*, *köhicső*, *döngicsél*, *billég**.

4. *ö* ~ *ü*: Következétesen nem használják ugyanazon hangtani helyzetben, de elég példa akad rá: *cüjek**, *türü* (töröl), *türüköző*, *gyün*, *gyüjök*, *gyüsz*, *küjes*, *küjetválasztás* R. *Küjeská* (Köves-Kálla), *küjeskása* (köleskása, Aszófő), *küpü*, *küpü* (köpü), *püffed*, *püffeszkedik*; továbbá a harmadik személyü birtokos névmásban: *üvé*, *üjebbe* stb.

5. *ó* ~ *ü*: Nem igen gyakoribb, mint az előző változás: *büggö**, *elülem*, *elüled*, *felülem*; ide tartozik még ezen négy szerzőnév is: *kerepü**, *gyeplü*, *söprü*, *vésü*; úgyszintén ezek is: *kü*, *kübörc**, *kümüjes*, *ménkü*, *tü* (a fa töve; *tüje*, *tüjibe* = töve, tövébe), *tüle*, *tülem*, *tülemtü* (tölem), *tüke*, *üsü*. A harmadik személy névmása = *ü*, *ük*, *üket* stb.

6. *ö* ~ *ü*: Ezen változás a *büt* (bőjt) szó kivételével szótőben nem fordul elő, de annál gyakoribb a ragokban. A keleti part összes falvaiban *böl*, *töl*, *röl* ragok helyett *bü*, *tü*, *rü* használatos:

ebbü, ettü, érü. Ugyanezen ragok vokálisa a belső parton sokszor megrövidül: *ebbü, ettü, érü.*

7. *o ~ u*: Egyike a legelterjedtebb minőségi változásoknak: *Bujdizsár* (Boldizsár, Aszófő), *bujtár, bujtorgyán, burú* (borul), *buritt, burittó**, *csuda, csurgaté**, *csuroncsú**, *csurog, danulok, durung, fujt, fujtás, fujtós, funt, funtos-óma, hunn, otthunn, séhunn, hunnajd* (honnan), *mustoha, pufók, ucsu, pulka* (polka, tánc), *ráspu* (ráspoly), *sunka, ujjan, uzsonna* (eredetibb alak!).

8. *ó ~ u*: Ritka változás; mindössze a *furú, uta, miuta, azuta* szavakban észleltem. A belső parton az *ó* gyakrabban lesz *u*-vá: *parancsuta, bebaranguta, tanácsuta*. Ily alakok Badacsony és Alsó-Eörs között ismeretlenek.

9. *ó ~ ú*: Szótőben éppen olyan ritka, mint *ő ~ ü*, de a *ból, tól, ról* ragok *ó*-ja helyébe mindig *ú* lép: *abbú, attú, árú*; szótőben: *piúca*; *Tapúca ú*-ja pótlónyújtás eredménye.

10. *a ~ ó*: Csakis az *al* hangcsoportban találkozunk vele, ha az előző, v. követő szótagban *a, á* van: *bóha, óma, szóma, kóbász* stb. (l. fentebb!); a *kómár* szó csak Aszófőn fordul elő ebben a nótában:

Régi mérték micesé (mit sem) ér már,

Ujj mértékké mér a kómár.

11. *a ~ o*: A birtokos ragozás egyes és többes számában a második személyű birtokrag előtt következetesen megtaláljuk ezt a változást: *házod, lábod, hátod*; *házotok, lábotok, hátotok*, úgy szintén: *házom, hátom, lábom*, de mindig: *házaim, házaid és háza!* A belső parton *házq, hátq, lábq* használatos. Az *s* képző előtt az *a* kötőhangzóból mindig *o* lesz, ha az előző szótagban *á* van: *ágos, házos, tágos, tálos**, *jártos, szárnyos*. A ragozásban is ugyanazon hangtani helyzetben: *házot, ágot, tálot*. Szótővekben és képzők előtt ugyancsak olyankor következik be ezen változás, ha az előző, vagy követő szótagban *a*, illetőleg *á* áll, *fárod, fároccság, halován, kokas, magos, soláta, szároz, támod, szárod, szárosság*; de máskor is gyakori: *boroc* (barack), *gyuszop* (juszap), *pocok, hont, mondula, muskota* (muskatály), *oszt* és *osztég* (azután), *utkopró* (útkaparó) *Tihomba mének* (Tihanyba).

12. *a ~ u*: Leginkább a köznyelvtől eltérően változó szótővekben: *gyaptyus, szomgyus, szomgyuzik*, továbbá *kamura, kukuk*.

Megjegyezzük, hogy *Köves-Kállától* keletre a szóvégi nyílt *e* helyett sohase mondanak zárt *é*-t, mint a belső part nyugati részein: *kezé* stb.

B) Zártabb magánhangzó helyén nyiltabb.

Népünk nem szívesen cseréli fel a zártabb magánhangzót nyiltabbal. Leginkább az *i ~ é* és *í ~ é* változások vonják magukra figyelmünket, mert sokszor az eredetibb hangállapotokat mutatják.

1. *i ~ é*: A hosszú *i* ismeretlen levén, helyette rövid *i*-t, vagy más magánhangzót ejtenek, a következő szavakban azonban *é* foglalta el helyét: *bébic*, *kén*, *kéllódik* (kínlódik), *hér* (*eriggy Isten hérévé!* egyébként mindig *hir*, *hireszté*, *hires*), *lécijom*, *ré*, *rén*, *rénya*, *rédogá*, *sápétoz*, *téfusz* és ebben a két idegen szóban: *komëndéroz*, *egrecéroz*.

2. *i ~ é*: Eredetibb *é* maradt meg ezekben:

köhént, *legyént*, *teként*, *tekénget*; egyéb példák: *forént*, *kégyó*, *kémőnyi* (kímélni), *kénányi* (kínálni), *késér*, *késértet* (főnév és ige), *késértetés* (kisérteties), *kukorékó*, *mindég*, *rénglósziwa*, *réngyó*, *megselli* (megsinyli), *témsó*, *séllódik**, *ténta*, *szerént*.

3. *i ~ é*: Minden faluban egyformán mondják a következő szavakat:

éránt, *eránnyába*, *hértelen*, *hëjja* (pl. *nagy hëjja van hatvannak!* sok hiányzik a hatvanból), *gélészta*, *gélészta*s, *gélészta*hugy* (pl. *mutátú fogva gelesztahugyot böfögött fő, má nem bízunk a zéletihő*, Nagy-Pécsely), *vëlla*, *vëllásszarvu*, *Vëllás* (ökörnév), *vëllan*, *vëllog*, *venyëge*, *vërrad* (Keszthelyen *vërrad*), *vërtyog*.

4. *ü ~ ö*: Mindössze ebben a három szóban észleltem: *öveg*, *söveg*, *fördik* (származékaiban szintén: *fördés*, *fördő*, *fördőhel*); ez a két változat is előfordul: *üjeg*, *süjeg*.

5. *u, ú ~ ó*: *póka* (pulyka), *savanyó*.

6. *u ~ o*: *kolláncs* (kullancs), *koperta*, *mohar*. Idegen szavak végső *um*-os szótagjában általános: *páskom*, *instrumentom*, *téstamentom*, *ómárgyom* (almarium), *szakramëntom* stb.

7. *o ~ a*: *adu* (Aszófó, *aduja*, de *odvas* fog), *barbé* (borbély), *magyaró*, *partéka*, *vakand*, *vakanturás*.

Jegyzet a 4. ponthoz: A nyugati falvakban a *-jük* többes birtokos rag sokszor *-jök*-nek hangzik: *fejsejök*, *fésüjök*. Ennek a változatnak a keleti parton nyoma sincs.

C) Nem-ajakhangzó helyett ajakhangzó.

A nyílt *e*-től az *ö* nagy tért elhódított ugyan, de azért nyelvjárásunkban az *ö-zés*re való hajlam nincs meg. Az *ökrö sütöttö, vüttö, tüjö* stb. göcseji alakok a Balatonfelvidék legnyugatibb falvaiban is csak elvéve fordulnak elő. Ezeknek a Zala szab határt. Akár állott az előző szótagban *ö*, vagy *ü*, akár nem, a Balaton északi partján a szóvégi nyílt *e* megmarad. Mint az alábbi példák mutatják, hiába keresnénk szabályt arra, hogy népünk mikor mond *e* helyett *ö*-t:

csöpp, csöpög, csönd, csöndes, csönditt, csöndér (csendör); *röst, röstékszik*; *csöcs, csöcsös, csöcsiréz**; *bögy, bögyös**; *pör, pörkőccség* (perkölttség); *vörös, fölöz*, fölösleges, téfő, csönög, csöngő, főjhő* (felhő), *föcsög, föcske, föcskendő, pöcsét, földő, förmeteg förtelmes, zsömle, böcsü, böcsület, tisztöllöm, keresztöllő, bötü, röpü, séndő* (zsindely), *Pécső* (Pécsely).

Sokszor következetesen mondanak *e* helyett *ö*-t. Így a *fel* igekötőben magánhangzó előtt rövid, mássalhangzó előtt hosszú *ö*-t ejtenek (pótlónyújtás): *fölemel, fölássá; fővész, főrak, főkötötte* (felkeltette). A denominális *l* igeképzőt megelőző *e* az éneklők szót kivéve, mindig *ö* illetőleg *ő* lesz: *csépöllök, csépösz, csépő*; *bérő, bérölli, kevesöllöm, öregöllöm**, *kevesöte, öregöték*. Megvan ez a változás az igék második személyében is: *hisző, visző, észő, tésző, lesző* stb. Az első személyben a rag illabiális kötőhangzója helyett csak olyankor mondanak *ö*-t, ha az előző szótagban is az van: *tisztöllöm, bücsméröllöm*; egyébiránt a magashangú igékhez járuló képzők *e*-je csak elvéve változik *ö*-vé: *kérlöte*, de mindig így: *kérléd meg!*, *szedölöcködik*. Megemlítjük még a *nyédöklő* szót.

A *hez* rag *hő* alakban használatos: *kezhő, fejihő*. Keszthely táján rövid *ö*-vel: *emberhő, ehhö*. — A *kell* ige alakja: *kő*, pl. *mi kö?! a lel igéje: lö*, pl. *engem lö a hideg; mi lött?; lejt* igét *lött*-nek mondják: *ez a fal balra lött*; a *kel* és *kelt* (causativ) igék egyes alakjaiban szintén *ö* van: *kött fánk, a tik kikötti a tojássait*, — de *kel* a nap, jó áron *kél* a buza; *fököttém* (causativ), de *fökötötte* és nem *fökétette*.

A többi ilyenmű változás sokkal szűkebb térre szorul; és pedig:

í ~ ő: *öröz, ösmer, ösmerős, ösmereccség*; — *ü ~ üü*: *füzetnyi, füzeccség**, *jőüzü* (de *izes, ize van*), *lühüttő, süket, üdő, üngöm* (ingem,

rendszerint ümög), rétiüngössen, üzen, üzenet; — *é ~ ö*: börc, kübörc*, birizgöllés*; — *é ~ ü*: szürü, szürüsgazda, szürüskert; — *e ~ ü*: éneküllök, térbetü, bücsbe tart, bücsmelli, bücsmellés.

D) Ajakhangzó helyett nem-ajakhangzó.

Ezeket a minőségi változásokat a Dunántúlnak csaknem minden részében megtaláljuk.

1. *ü* és *ű* ~ *i*: *bikfa, fiszfa, innep, irem, irmes, nyig, nyigez, sigér, sijjed, sijjeszt, tiker, tikres*, csermille**.
2. *ű* ~ *é*: *méhê (műhely), megbékétek (megbékültek, kibékültek)*.
3. *ő* ~ *é*: *Aszófé, cséve*, csipérvas*, csöndér, réf, szülém*.
4. *ő* ~ *é*: *könyék, könyékig, de könyökem, könyökő; szemócsék*.
5. *ő* ~ *e*: A harmadik személyű birtokos rag előtt a szóvégi *ő*-ből *e* lesz. (A köznyelvben is ismert változás.) Pl.: *csipeje, szölleje, szereteje*. Hasonlóképpen: *esses üdő, hetfe, aszófejek* = aszófőiek.
6. *ő* ~ *ë* és *e*: *gérény, kehó (köhög)*.
7. *ő* ~ *i*: *iszteke, csirimpó (csörömpöl)*.

E) Elülső magánhangzó hátsó helyett.

Ezen változások leginkább azért érdemelnek említést, mert hangrendi csorbát vonnak maguk után, vagy beállításuk következtében a mélyhangú szavak magashangúak lesznek.

1. *a ~ ë*: *rëpërá, sërággya, vërgánya, vësárnap*.
2. *a ~ e* és *é*: *gelegënye, férfinëk, nyiretkëzik, réce, zsëter** (Szt.-Antalfa).
3. *u ~ i*: *ëgyhasi*, elóhasi*, hosszi, kódis, lik, likvágó*, pispáng, tik (tyuk)*.
4. *o ~ e*: *bërëtvá, kunyërbá, lajtërgya*.
5. *o ~ i*: *abrincs, ispita, lapicka*.
6. *a ~ i*: *Pisti, sipka*.
7. *o ~ é*: *burék, murék (murokrépa), lésza*.
8. *a ~ ü*: *szëcskü*.

F) Hátsó magánhangzó elülső helyett.

Erre a változásra alig akad egy-két példa:

1. *i ~ a*: *kajátöz, kajabá, szakajtó**.
2. *i ~ o*: *oskola*.
3. *i ~ u*: *ludvérc*.
4. *e ~ á*: *miháncs*.
5. *e ~ â*: *âjnye!*
6. *e, ë ~ o, a*: *citora, katroc, petrezsirom*.

A mássalhangzók minőségi változásai.

a) A hangképzés módjaira vonatkozó változások.

A hangképzés módjaira vonatkozó változások olyan nagy számmal fordulnak elő a balatonfelvidéki nép nyelvében, hogy részletes felsorolásuk elől ki nem térhetünk. Habár ezen sajátosságok egy részével a Dunán túl mindenfelé találkozunk, mégis lesz közöttük sok olyan, mely csak a mi vidékünk nyelvére jellemző.

A) Zöngés hangok egymás helyett.

1. *j ~ gy*: a *j*-vel kezdődő igei és névszói személyragok *j*-je az *r* és *m* zöngék és a *v*, *g*, *gy*, *b* zöngés hangok után, kivétel nélkül *gy*-vé változik: *várgyák*, *kérgye*, *tömgyn*, *nyomgyuk*; *kargya*, *hevedergy*e, *zsódérgya**, *halomgya* (és nem *h a l m a*!) *templomgya*; *durunggya*, *darabgya*; *övgya*, *ruggyatok*, *dobgyon*, stb. Egyébként szó belsejében is megtaláljuk ezen változást, de csak az *r* és *m* zöngék után: *bujtorgyán*, *pergye*, *borgyu*, *sargyú vargyu*, *lajtérgya*, *szomgyus*. A szó elején csak a következő szavakban: *gyün* (*gyütt*-ment, *gyüveté* stb.), *győ**, *gyég*, *gyerejde*! (jer ide!), *gyuszop*, *gyel*, *gyelő*, *gyut* (pl. *gyusson is*, *maraggyon is*!). Szó elején egy szóban *j ~ g* áll: *gérce*.

2. *gy ~ j*: *hajma*, *hajmás betegség* (hagymáz), *vaj* (kötőszó), *jász* R.

3. *v ~ j*: Éppen olyan gyakori, mint *j ~ gy*: Ha ugyanis a *v* *ü* és *e* között áll, akkor mindig *j*-t mondanak helyette; ha azonban más magánhangzók között áll, nem lesz mindig következetesen *j*-vé: *cüjek**, *füjek*, *füjes*, *füjet*, *üjeg*, *süjeg*, *hüjek* (hüvelyk), *küjes*, *küjek*, *küjet*, *küműjes*, *nyüjek*; — *bujár**, *fujás*, *hófuját*, *fujok*, *hujok*, *lujok*, *gyüjök*, *szijok*.

4. *g ~ b*: *buborka*, — 5. *d ~ b*: *térbetü*.

B) Zöngé hangok egymás helyett.

1. Az *ly ~ ny*, *ly ~ l* *ly ~ ll* változásokat a hangképzés tárgyalásánál említettük. A többi ilyenmű változás közül leggyakoribb az *ny ~ n*. A szó belsejében nem akad rá példa, de a szavak végén sűrűen találkozunk vele: *kemén*, *legén* (de *legények*!), *alacson*, *asszon*, *szégén*, *fösvén*, *kicsin*, *takon*, *bizon*; *kémén-söprő*, *kén-telen*, stb.

2. *l ~ n*: *annékünn*, *danú*, *hunn*, *séhunn*, *akárhunn*.

3. *n ~ l*: *kalán, kellődik*. Az *nl ~ ll* változást (egyellő, hasolló stb. később részletesen tárgyaljuk).
4. *l ~ r*: *kerepő* (kelepel).
5. *n ~ r*: *Moroszló* (Monoszló község).

C) Zöngétlen hangok egymás helyett.

A *tyü-tyü* képzők *ty*-je helyett mindig *t* hangzik: *csáгатé**¹, *csurgaté**, *keszte* (kesztyü), *foganté, herkente*² *tik, tikász, tikól*.

Más ilyenmű változásra kevés példát találunk: *f ~ p*: *Józsep, porzsába**; *t ~ k*: *pamuk*; *c ~ sz*: *lésza*; *sz ~ c*: *voncó, váncorog*; *sz ~ s*: *cserésnye, pispáng, sárca*.

D) Zöngé hangok helyett zöngés hangok.

A már felsorolt *ly ~ j* és *ly ~ jj* változásokon kívül alig említhetünk más ide tartozó változást.

1. *l ~ jj*: *csójjány, átajjába*; 2. *l ~ j*: *kujcs, kujcsorgya**, *főjhő jány* R. 3. *l ~ jj*: *mejj, mejjeskötén*.

E) Zöngés hangok helyett zöngétlenek.

Először is a zöngés *j*-nek zöngétlen *ty*-vel való gyakori és következetes felcserélése ötlük szemünkbe. Ha ugyanis a *j*-s igei és névszói ragok előtt zöngétlen *k, t, p, f* áll, a *j* helyébe kivétel nélkül *ty* lép: *liktya, tiktya, buktyanak, raktyanak, puptya, kalaptyuk, raktyuk, réftye* (pl. hogy a *réftye* ennek a gyócsnak?); ugyancsak így ejtik a *gyaptyu* szót is. Egyéb változások:

1. *z ~ sz*: *fékészkosár**, *fiszfa, osztég*; 2. *zs ~ s*: *séndő* (zsindely); 3. *t ~ c* *hinca, hincáz*; 4. *v ~ h*: *bihal*; 5. *d ~ t*: *csapta*.

F) Zöngétlen hangok helyett zöngések.

A *t ~ d* mint szóvégi változás érdemel említést: *mind, Bálind, viszked, reszked*. A Balaton déli partján, úgyszintén a Zala folyó mellett előforduló *hidves, tedves, od van, ködve, hitfán, fősfén* stb. alakokat népünk nem ismeri, de a következő néhány változás megvan az egész Balatonfelvidéken:

¹ Baracs pusztán (Fehér m.) *csáगतyú*-t hallottam.

² Aszófőn *herkentyü*-nek mondják. Értelme: semmi, nesze semmi, fogd meg jól! Pl. *Pisti ne sit-réjj, maj meggyün apád a vásárrá, hoz neked herkentyüt, meg mitacc fiát, mitaccnak a zöreg aptyát, meg el lovas katonát bábbá!*

1. *k ~ g*: *agáca, portorigó, gréta, gunyhó, gubaszivar, lag (lack), hörcsög, rëgruta.*
2. *sz ~ z*: *epréz, csöcsiréz, ébrezget, élezget.*
3. *p ~ b*: *káboszta, csiribó, hömbölög.*
4. *s ~ zs*: *zséter*, pünközd.*

β) A hangképzés helyével összefüggő változások.

Foghang helyett inyhang.

Jellemzi nyelvjárásunkat, hogy a főnévi igenév *ni*-je helyett *nyi*-t mondanak: *járnyi, várnyi*. A *rénnya*-féle alakok ritkák. A szó elején és végén, vagy a szó belsejében egyaránt sokszor következik be az *n ~ ny* változás: *Kálmány, Istvány, keny, kenyöcs, fony, fonyás* (de *fonál!*), *keszkenyő, ganyé, teknyő, csinyá, vonyogó, cserény*, vászony, boronya, csójjány, paplany, nyő, nyöstény, katlany*.

Mennyiségi változások.

Az időmértékkel összefüggő változások.

A) Rövid magánhangzó helyett hosszú.

Mint már eddig is láttuk, a magánhangzók és mássalhangzók mennyiség szerinti változásai a legtöbb esetben kölcsönösen hatnak egymásra, azért együtt is felsorolhatnánk őket, de az áttekintés megkönnyítése végett mégis helyesnek tartjuk a különválasztást.

Minden rövid magánhangzót hosszan ejtenek, ha a követő *l, ll, ly* elmaradt (*pótlónyújtás*). Hogy a szótagrekesztő és szóvégi *l* elmarad, azt már említettük, s itt csak a kivételeket soroljuk fel: 1. Megmarad a szóvégi *l* az egytagú szavakban: *bal, csal, fal, nyil, ol, szel, nyul, ál, cél* stb. 2. Többtagú szavak végén csak akkor, ha előtte *é* áll: *acél, földel, mesél, beszél, metél, évetél**. 3. A szó belsejében csak *m* és *k* előtt találunk *l*-t, de itt se mindig: *alkonyat, alkotmány, bizalmas, türelmes, hosszadalmas* (de: *ákszik, hákan* = *halkan, óma, szóma* stb. l. fentebb). Minden más esetben pótlónyújtás jelzi, hogy az *l* elveszett: *hód, föld, zöd, vögy, tögy* (pl. a *te tögyeid* = *tölgyeid*, de mindig így *tőfa!*), *vót, gyöcs, nyócvan, ócsó, fótó*. — Az *l* elmaradása gyakran minőségi változást is von maga után: *lehő, visző, énekü, kóbász*.

A szótagrekesztő és szóvégi *ly* elmaradását csak a következő szavakban kíséri pótlónyújtás: *póka**, *ókor*, *séndő**, *bagó*, *Pécső*, *Vászó*, *méhé**, *hêre*, *konkó*, *tengő*, *pörső* (persely), *pörö*, *tavâ*, *törkő*, *jászó*, *Gergő*.

Egyes szavakban is hallunk rövid magánhangzó helyett hosszút, de ezekben legnagyobb részt az eredeti hangállapot maradt meg: *hangyál*, *kél*, *évész*, *éngem*, *főjhő*, *szalánna*, *késér*, *hálá legyen az Égnek*, *gerébgye*, *minémü*, *ém-mijáttam*, *kolláncs*. A belső parton a pótlónyújtás nem áll be olyan következetesen, mint Badacsonytól keletre. Keszthely körül így mondják: *busu*, *terü*, *abbu*, *merü*, sőt ilyen alakok is előfordulnak: *émënt*, *èveszett*.

B) Hosszú magánhangzó helyett rövid.

Egytagú szavakban nagyon szereti népünk a rövid magánhangzót: *ir*, *kü*, *fü*, *tü*, *rut*, *kut*, *szük*, *csuf*, *ur*, *fur*, *füz* (ige), *bu*, *hir*, *sziv*. Az *ü* és *ű* képző mindig rövid: *lábu*, *száju*, *fejü*, *kezü*; az *-ít* képző *i*-je is rövid: *buritt*, *meritt*. A minőségi változásoknál felsorolt szavakban sok példát találunk, melyekben egyúttal mennyiségi változás is van: *elülem*, *felülem*, *tülem*, *tüke*, *hetfe*, *eszrevész*, *ehés*, *szankó*, *börc* stb.

C) Rövid mássalhangzó helyett hosszú.

A hosszú mássalhangzók kedvelését nyelvjárásunk egyik fő jellemvonásának neveztük. Hogy mikor mondanak hosszú mássalhangzót rövid helyett, arra nézve néhány általános érvényű szabályt könnyen felállíthatunk.

1. Az *-an*, *-on*, *-en*, *-ön* ragok *n*-jét megkettőzik, ha utána magánhangzóval kezdődő szó következik: *azonn a zutonn eriggy!*

2. Ha az *-an* *-en* ragok *s*, *sz* végű szavakhoz járulnak, az *s*, *sz* megnyúlik, de a rag *n*-je rövid marad: *huzamossan*, *hamarossan*, *szivessen*, *keservessen*, *késszen*, *merésszen*, *egésszen* stb.

3. A harmadik személyű *a*, *e*, *ai*, *ei* birtokrag előtt a szó végén álló *s*, *sz* hosszán hangzik: *hidassa*, *kokassa*, *méhesse*, *vetesse*, *szívássa*, *apóssa*; *kanássza*, *ökrésszei*, *tikássza*, *kóbásszaink* stb.

4. Az *-ít* képzőben hosszú *t* van: *ferditt*.

A felsoroltakon kívül is egész sereg példát idézhetünk, melyekben ugyanezen jelenséggel találkozunk:

állarc, *árulló*, *szógálló*, *röstellem*, *bocsátt*, *füttenyi*, *tellik*, *rosszalom*, *sokallom*, *csippás*, *éll*, *nyóll*, *fóll*, *eszellős*, *visellős*, *lessz*, *ujj*

(novus, 3), *ujjan, ijjen, hunn, karró, beszéllek, utánnam, pappiros, szálló, béllés, féllék, kézellő* (mancsetta), *fejzuggás, felellős, nyíllik, gennyed, gyullad, hállók, hálló, kaccs, sajnállom.*

D) Hosszú mássalhangzó helyett rövid.

Igen ritkán akad egy-egy példa: *ál, szál, vál* (áll, száll, váll), *álvány, âra, êre* és e két utóbbi összetettjei, *órom, órod, óra* (orrom, orrod, orra).

Egyéb változások.

A) Magánhangzóval bővült alakok.

Az első szótagban legtöbbször kimondják a két mássalhangzót (*grádics, spongya, sróf, drótszég, stészli, grifli, gréta*), de néha mégis megkönnyítik a kiejtést egy magánhangzó betoldásával: *bérázda, bërétva; ispita, palánta, iskátula, oskola*. Tréfás v. gúnyolódó beszédben mondanak ilyesmit is: *gërófossan jár, dërága partéka, tëróbád meg* (próbáld meg). Magánhangzóval bővült szók: *agáca, ángyi, karalábi, méhe, mája*.

Az *-ng* végű egytagú igékben az *n* és *g* közé mindig egy olyan magánhangzót szúrnak be, mely az igében van. Tehát *reng, peng, döng, kong, cseng* (csöng), *zeng* helyett *rënög, pënög, dönög, konog, csönög, zënög* és *zönög* a megszokott alakok. *Pënög* mellett *pönög* is hallható.

B) Hiányos alakok.

Magánhangzó v. magánhangzók elveszését vesszük észre a következő szavakban és szótövekben:

*bajc, fôr**, *kell* (kebel), *jed, jeszt, roma-pápa, garaboncás-diják; kátt, kátöz, kácss neki!* (kiált, kiáltoz, kiálts neki!), *bábasszon, hüss, győ* (jövő), *gazduram, hallám* (hadd látom), *hanném* (hadd nézem), *láddé* (látod-e); *tom, tok, tod* (tudom, tudok, tudod), *há odatta, jéccakát, iftyur, tésasszon, tésur, erinnejna!* = *eriggy-innejd-na!* *fülemász**, *ákszik**, *fákszik**.

C) Mássalhangzók elveszése.

Evvel a jelenséggel lépten-nyomón találkozunk. Azt már tudjuk, hogy a szótagrekesztő és szóvégi *l, ll, ly* sokszor elmarad, de pótlónyújtást hagy maga után. Az *ly* nyomtalanul tűnt el e két szóból: *hüjkek, ráspu*; hosszú magánhangzó után veszett el ezekből: *barbé, kasté, rosté, seregé, kevékédik, Mihá, muskota* (muskatály), *viszákodás*.

Sokszor elmarad az *-aszt, -eszt, -int* képzők *t*-je a *-gat -get*-tel megtoldott alakokból: *dagazgat, élezget, ébrenzget, kacsingat, keringet, tekénget* stb. Az *-ért* rag *t*-je nyomtalanul vesz el: *azér, ezér, fájér, szómájér* stb. A *meg* igekötőt egyesek *ég* alakban használják: *égverte, verd ég!* A szó végéről leginkább a *t* marad el, pl. *mos, mingyá, mer, mēgin, szen* (Mos mēgin éhegedüte a szerencsénket Szen-Dávid); *ré (rév), boroc* (barack); szó elején: *acskó, ászló.*

Más szavakból is gyakran marad el egy mássalhangzó: *mi csinyász? má, maj, majnēm* (magánhangzó előtt megmarad a *d*, pl. *majd écsuszó azonn a gyégenn!* ellenben: *maj ha fagy!*), *mész* (mégysz), *aszondom, aszongya, aszondod, fürmonyas*, füsbe, kerbe, mejbe* (mellbe), *bojog* (bolyong), *harmic, iszēn* (hiszen), *hásszēn* (hát hiszēn), *fura, uszó* (unszol), *éfé* (éjfél).

D) Mássalhangzó betoldása.

A hangrést szeretik *j*-vel kitölteni, pl.: *gyűjök, mijenk, mijattam, hijányos, sijeccség, komédijás, rijanás, dijó, diják, fijók, férfijak, kijé* (de van *kijejje?* is) stb. — Az *-ig* rag és a magánhangzóra végződő *tő* közé csaknem mindig *j*-t szúrnak be: *odájig, hazájig, bokájig, majiglan.* — Ugyanez történik akkor is, ha az *i* (nomen possessivum) képző magánhangzós *tő*höz járul: *erdeji, mezeji* stb.; szintúgy az *-ért* raggal: *mijér? fájér, semmijér, valamijér, mennyijér?* stb. — Az *én, ez, az* névmások elé sokszor tesznek *j*-t, ha az előző szó magánhangzóra végződött: *má jén aszondom* (már én...), *mi jez? mi jat-tē?* (mi az te?) Az *el* igekötő, ha az ige mögött áll, továbbá az *is* kötőszó gyakran vesz maga elé *j*-t a hangrés kitöltésére: *nem hitte jē, ki vitte jē, e jis rossz, a jis rossz.* — Egyes szavakban is gyakori (azonban többnyire csak látszólagos a betoldás: vagy eredetibb hangok megőrzése, mint *viaksz, csolnak*, vagy analógiás, hatás, pl. *csolk, bugyborék*): *viaksz, piarc, égzámēnt, lepēnt, araszt, tulipánt, rozmaring, furugja, ludvérc* (lidérc), *holnap* (mensis), *csolk, szölke; csolnak, buborka, bugyborék* (buborék), *trüszkü* (tüzkő), *trücsök* (tücsök), *sujsztēr, parintya.*

E) Hangátvetés.

Valami különös példát nem említhetünk, hacsak azt nem, hogy a tihanyiak az árbocot *ábroc*-nak, a pécselyiek a revolvert *lëvorvert*-nek hívják. Az általánosan használt *kalán, pök, pököd, pökés* (Pázmánynál is: *pökik*), *korēla, tere* szavak más nyelvjárásokban is divatosak, s itt csak melleleg említjük meg őket.

F) A mássalhangzók hasonulása.

A mássalhangzók gyakori hasonulása szinte meglep bennünket. A Balaton délnyugati részén nagy területen találkozunk a *v*-nek kemény mássalhangzó után beálló hasonulásával (*hetfen* stb.); a somogyi parton pedig a *v* előtti kemény mássalhangzó lágyul meg (*hedven, hüdves*). A Balatonfelvidéken az ilyenmű hasonulásnak csak Keszthely környékén akadunk nyomaira, a mi nyelv-járásunkban pedig egészen másnemű hasonulást találunk, t. i. *teljes hasonulást*, midőn két, egymás mellett álló mássalhangzó egy olyan hosszúvá változik át, amilyen az utolsó volt. Így lesz a *dl* ~ *ll*, az *nl* ~ *ll*, az *ls* ~ *ss*, az *lj* ~ *jj*, az *llj* ~ *jj*, az *lt* ~ *tt*, az *ld* ~ *dd*, az *rl* ~ *rr* és *ll*. Megfordítva csak ezen utóbbi változik. De lássuk őket részletesen!

1. *dl* ~ *ll*: *felellek, szillak, allak, palló, küllek* (küldelek), *megnyomkollak, pallás, hallám* (hadd látom).
2. *nl* ~ *ll*: *egyellő, hasolló, szégyellős, szégyelli, megsélli, kellődik*.
3. *ls* ~ *ss*: *hátussó, utóssó*.
4. *lj* ~ *jj*: *ajja, fajja, utójjára, üjjön, düjjön, hátujja, merüjjön, kerüjjetek!* stb.
5. *llj* ~ *jj*: *ájjon meg! szájjon le! meghajja, megvajja*.
6. *ld* ~ *dd*: *fóddoz, tóddoz, óddoz*.
7. *rl* ~ *ll*: *öletnyi, bücsméllés, vándolló, pazalló, borvásálló, csömöllik, mángolló, mángollás*.
8. *rl* ~ *rr*: *sarró, tarró, parrag*.

A felsorolt eseteken kívül még a következő mássalhangzók találkozásánál áll be teljes hasonulás (akár a szó belsejében, akár összetételnél, akár két egymás mellé kerülő szó között):

1. *ny-m* ~ *mm*: *kicsim-malac, aram-máringó**, *aram-műves, cigám-mégy, tekervém-madár* (mesebeli madár, Aszófő).
2. *ny-n* ~ *nn*: *vékon-nád, szégén-nép, Tihonnak* (Tihanynak).
3. A *dn-* és *gyn-*ből az igeragozásban *nn* lesz, de a névragozásban semmi eltérés sincs; pl. *tunnak, annak, színnak, hannak*; ellenben: *fódnak, vadnak, hidnak, nagynak*.
4. *Igy, úgy, nagy, vagy, egy* szavak *gy-*je, továbbá ez, az névmások *z-*je hasonul a rákövetkező szó kezdő mássalhangzójához: *ül-össz, iv-vót; um-megjettem, us-sé, uk-kó, uv-vágom pofon; nas-sár van, nasz-szél fuj, nad-durung; bolond vat-té sógor! észöl-e, van-ném; én-naf-főjhő, ész-szép lány, ér-rossz gebe; eh-harapásra se elég nekijje, nem hom-még jól is lakna vele!; nó em-még teszi = ér valamit, ek-kérte jê tülem, mi jat-te?*

5. Említést érdemel még a *szent* szó. Ez csak egyes nevek előtt hasonul, miután *t-*je elveszett: *Szel-László, Szem-Mihá, Szem-Mártony*, de *Szen-Péter, Szen-Pál, és Szent-Istvány*.

II. RÉSZ. ALAKTAN.

A szóalkotás módjai.

Összetétel útján valami különösek nem alkotnak, de néhány összetett szavukat már csak azért is érdemes megfigyelnünk, mert ezek élénk fényt vetnek a nép találékonyságára, elmésségére és gondolkodási módjára.

Káromkodásokban hallottam a következő *alanyi összetételeket*: *tüzégette* (pl. *aszt a tüzégette lölködet!*), *szélhozta* (pl. *aszt a szélhozta szentedet!*), *a Mária-verte teremtésedet!* *a ragyaverte pofád szencségít!* Nemes-Pécselyen hallottam a *fenelátta* szót: *fenelátta népség lakik abba ja Pestbe!*

Tárgyas összetételek: *szénagyűjtő*, *hurkatóttó*, *kenderásztató*, *cérnafosó*, *szintartó*, *kenyérfogyasztó* (pl. *má kendnek is öt kenyérfogyasztója van?* = gyermeke), *borküvágó-zsidó* (aki a borkövet kikopácsolja a hordóból), *nádverő* (vö. *gyalászka**), *likvágó**, *favágító**, *legéncsalogató*. (Nótában: *Eszem aszt a legéncsalogató szemedet! Nagy-Pécsely.*)

Jelzői és birtokos összetételek: *gélésztafogó**, *funtosóma**, *csipérvás**, *ökrérszajtás**, *völlásszarvu*, *gurgujaszemü**, *pöcsmácsik**, *pincegádor*, *étêmaradék*, *gyékénföd**, *kostökacskó*, *ekegerendő**, *ódázáp* (a szekér oldalán levő széles lécs), *lajtërgyazáp**, *békarokka**, *hójjagmeggy**, *fosókacserësnye*, *enyveskezü**, *fékézkómár**, *fékézkosár**, *fékszár**, *kódístitü**, *tányérbévirág**, *madarászkegyó*, *fürmonyas**, *nagyétkü*, *rosszétkü*, *jóétkü*, *vaskánya*, *bakhát*, *durungfarku-szarka*, *csatlószíjj*, *csatlóspáca*, *csáगतészëg*, *fejesükeme**, *félágollás**, *szávas* (szál-vas), *furugjanadrág**, *furugjagatya**, *kökénszíva*, *hófuját*, *mejjeskötén*, *kerékjászó*, *lófogu-lëncse*, *mákkütyü*, *kaszakacs*, *ördögló*, *zabgyerek**, *vadonatujj**, *dologtënap*, *téhaszon*, *tekervëmmadár*, *négyesostor*, *szürüsgazda*, *szürüskert*, *fertámágnás*, *gilicetüske*, *dagasztószék*, *baktërtojás*, *méregtarisznya**, *tökmagzacskó**, *cigámpecsenye*, *güügomb**, *jakabszíva*, *foskörte* (igen érett, puha körte).

Határozói összetételek: *hátramozdító* (pl. *kendnek is van ám elég hátramozdítója!* = gyermeke, rossz cselédje), *felejekapkodó**, *mamájnap*, *csuroncsu**, *hëtrëtgörbe*, *ëbënlóggó**, *ágrúszakatt*.

Meg kell itt említenünk a *meg, le, be* igekötők néhány sajtóságos használatát és a velük összekötött igék jelentését:

mögkerü = hazamegy, hazavetődik (pl. *mögkerütek-e má a disznaitok?*), *mögmegy* = elmegy, odavetődik (pl. *estére mögménünk hozzád a pincéhó, ott légy ám!*), *mögszöröz* = megtold, ráadást ad (pl. *a kofa mögszörzi a tejet, a liter cserésnyét* = többet ad, hogy máskor is tőle vegyenek), *mögkaszál* = lekaszál (pl. *esztét a rétet két kaszás mögkaszálja én-nap alatt*), *möggjár* = bejár, bebarangol (pl. *a zöreg jágër mindèn nap möggjárja a zerdót, mégsë ismeri um-mind én!*), *lèvegez* = elvégez (pl. *a zaratójim má két tábla buzát lèvegeztek* = elvégezték a learatását), *lëfogy* = elfogy, vége van (pl. *lëfogyott a szüret, lëfogyott a zaratás*), *befogy* = elfogy, el van végezve (pl. *befogyott a takarullás* = a gabona be van hordva), *lëszánt* = megszánt, felszánt (pl. *hány eke szántya le esztet a földet én-nap alatt?*), *betart* = eltart (pl. *betart még két napig a cséplésünk*), *elvan* = időz, késik (pl. *de sokájig évótá a bótba azér a sójër; évótunk onnajt hazúrú*).

A *Szembékál* (Szent-Bé-Kálla) szóban az összetétel tagjai még felismerhetők, de a *Mëncënká* (Mind-Szent-Kálla) és *Kijágörs* (Kövágó-Eörs) helységneveket elhomályosultaknak vehetjük.

Mellérendelő összetételeikben is van néhány szó, melyeket a köznyelv nem ismer v. nem használ:

tib-láb = gázol, gyomroz, tép (pl. *a fene tibgyen-lábgyon beléd!*); *ketet-katat* (keresgél, turkál, kutat), és a vele szinoním *vityirészvatoryász* (pl. *mit vityirészvatoryászó abba ja kaszliba? ne vityirészvatoryász a zsebembe!*), *kajlász-bajlász* = szeleburdi, kajla; *herce-hurca, girbe-gurba, gicsërtës-göcsërtös, vicik-vacak, vicikö-vacakó, lityëg-letyëg, lityeg-lotyog* (sokat beszél), *micërëg-mocorog* (mozog), *titye-totyá*, nyikorog-bikorog, nyekërëg-bekërëg, kótya-vetye* (vö. k ó t y a v e t y é l), *tisze-tosza* (az olyan ember, aki immel-ámmal, piszmozgva dolgozik).

Elvonás hozta létre a következő szavakat: *csuszkora* (csuszkorál-ból), *hapuca** (hapucáz-ból), *panca* (pancáz*-ból), *hadona** (hadonáz-ból), *ziha* (zihál-ból pl. *a nagy zihátú alig tudott szónyi*), *sziporka* (sziporkál-ból); a *csiszakü* és *köszörükü* szavakból a *csisza* és *köszörü* kiválasztható.

Kontaminációra is találunk néhány példát: *szörnyesztö* = szörnyü + ijesztö; *nyivákog* = nyivog + nyávog. Ide tartozik a fentebb említett *levégez* = learat, elvégez, *befogy, lëfogy* stb.

A *népetimológiával* alkotott szavak nagyjából csak egyes falvakban ismeretesek, illetőleg más és más falunak van egy-egy ilyen szava, melyet a szomszéd falubeliek nem úgy mondanak, vagy

nem is ismernek: *Korein* nevű kereskedőt Aszófőn *Korai*-nak, Balaton-Füreden *Korhely*-nek hívják. Így lett a *Perls*-ből *Perc*, a *Collner*-ből *Csal-nyer*. A balatonfüredi patikában *árnyékát* (arnica), *bikaborgyuszódát* (bicarbona soda), *szalakárét* (sal alcare) kérnek.

Szóképzés.

A) Igéből való igeképzés.

1. Egyszerű képzővel alakultak a következő *gyakorító igék*:

koszog (lassan jár, baktat, vö. *kosztat**), *zötyög*, *tekerég*, *zavarog*, *hederég*, *vicsorog*, *hömbölög*, *lafog*, *mocorog*, *csahog* (lármásan beszél), *völlog*, *pityereg*, *kurrog**, *lödörög* (henyél, lopja a napot), *csobog*, *bizseg**, *bizserog**, *váncorog*. A már említett *-og* végű igéken kívül ide tartoznak: *inog*, *bung* (bűg).

-z képzővel: *küdöz*, *óddoz*, *tépáz*, *hancúroz*, *hapucáz*, *hincáz* (denom.), *kotoráz*, *dímbéroz*, *dombéroz* (vö. *dombérkodik**), *kalimpáz*, *sápétoz*, *maradoz* (el-elmarad), *devendéroz**.

Összetett képzőkkel a következők:

voncó (vonszol), *kuporcó* (vö. *lekuporodik*), *locsikó*, *lubicskó*, *szipákó*, *csobikó*, *cikákó*, *kikopácsó*; — *fájló* (fájlal), *kérlő* (kérlal), *ókumlá*, *bóklá*, *kopál* (vö. *kopállik**), *éveté**, *köhicső*, *bibérkél*, *kornyiká*, *ekecső*, *bekecső*, *bizsergél*, *szedegél*, *nyeségél*, *kunyérbá*, *birizgél*, *ésinkófá*, *ésomfordá*, *ficánkó* (vö. *fickándo*); *rézzéget* (vö. *rezzen*, *rezdül*), *jesztéget*, *tekénget*, *bérszénget*, *borzongat* (pl. *a kutya főborzongattya a szőrit*), *öblöget**, *üllöget* (illesztget, igazgat); — *épornyed* (elperselődik), *dűjyed*, *síjyed*, *possad*, *jáccodoz*.

Analógiás alakulások: *hümmög*, *ódalog*, *hességet*, *rézzéget* *bérréget*, *pisszéget*, *noszingat*, *lelkendéz*, *liggá**.

2. Visszaható igék a következők:

Az *éhászodik** igét Aszófőn, Nagy- és Nemes-Pécselyen ismerik. Ilyenek ezek is: *dímbérkodik*, *üllepészik*, *megmotozik**, *dűjjeszkedik*, *küszködik*, *türöcködik*, *főhuzóckodik* (csizmat húz), *fákszik**, *ákszik*, *szakú* (l. *északú**; *szakít*-ből, mint: szorit: szorul, borít: borul), *ékámpicsorodik* (sírásra áll a szája). Sok visszaható ige a lassú, unalmas, kényelmes v. kelletlen cselekvés kifejezője: *nyüzgölődik* (únja a dolgát), *güzmölődik* (kelletlenül eszik), *fókászolódik* (immel-ámmal felkel), *főcihölődik* (l. *cihölődik**), *főtápészódik* (lustán kel fel, mint a bivaly), *észontyorodik* (elszomorodik, látszik, hogy bántja valami). A reflexív képző hozzájárul olyan igékhez is, melyek már el vannak látva gyakorító képzővel: *szüremlődik* (lassan átszűrődik), *rakozsgalódik*, *fészkalódik*, *tapogalószik* (sötétben tapogat, keres valamit, pl. az ajtó kilincset), *kötözkölődik* (csak a gatyá megkötéséről mondják),

szédülőcködik (összeszedi a holmiját), *tékéngelődik*, és ezen denominális származék: *bajmolódik* (bajlódik, sokat vesződik).

3. A mozzanatos igék közül a következőket említjük meg:

leffen (vö. *lefög* és *lafog*), *tottyán* (pl. *a zéggyik lábom beletottyán a sárba*, vö. *totyog*, *tettyög*), *csosszan*, *rökken* (vö. *rekkenő meleg*), *kottyán*, *nyekken*, *összeröffen* (vö. *röfög*), *hörpént*, *csavarént*, *köhént*.

4. A műveltető igék közül néhány eredetibb hangállapotot tüntet fel:

szalajt, *hullajt*, *szakajt* (vö. *szakajtó**), *veszejt*; — *évásó**, *sajditt**, *röpiszt**, *fitoritt**. Az újabb fejlődésű *mulaszt* helyett a régi *mulat* alakot is hallottam (vö. *halat*—*halaszt*). Említést érdemel még *brugat** és a vele egyértelmű *bungat* (vö. *búg*, *búgatyú*), *pöttyent**.

B) Névszóból való igeképzés.

Első sorban az *-l* képzővel alkotott igék vonják magukra: figyelmünket. Ezen képző előtt a nyílt *e* kötőhangzó megmarad *kec*—*kecê**, *hüss*—*hüssê*, *fészek*—*fészekê*; de az *ë* *ö*-vé változik (csak az egyes és többes szám első személyében marad meg): *megkéső* (késsel megszúr), *érdemő*, *csépő*, *retesző*, *fűrésző*, *förésző* (felrészel), stb. — Az *a*, *o* kötőhangzó ilyen változást szenved: *móring**—*móringó*, *bugyborékó*, *zsurma*—*zsurmó*, *fartá**, *eliná*, *vacakó* stb.

Sok igét képeznek melléknevekből ugyancsak *-l* képzővel a valamilyennek tartás, vélsé kifejezésére: *öregöllöm* a zuramat, *hamarollom* a megérkezésteket (úgy találom, hogy hamar megérkeztetek), *késöllöm* a züdöt (úgy találom, késő van már); ilyenek még ezek is: *nagyollom*, *kicsinyöllöm*, *korállom* (korainak tartom), *közellém*, *savanyöllom*.

-ász, *-ész*, *-z* képzőkkel (a két első képzőt *z*-vel is ejtik: *epréz*, *csöcsiréz*, *verebéz*, *nyuláz*):

karéz (karajt vág), *lapickáz* (a kimosandó ruhát *lapická*-val veri), *ódalóz**, *formáz* (hasonlít valakire), *fattyuz**, *furugjáz* a *kukorica* (hányja a fejét), *hibáz* (hiányzik), *monyász**, *pemetez* (vö. *petet**), *ciház**, *fáész*, *rákész*, *faluz*, *szankóz*, *pupoz* (felhalmoz), *nyigéz*, *kifiguráz* (kicsúfol, nevetség tárgyává tesz), *bekötéroz*, *köppölöz**, *kaccsaz* (vö. *kaccs**); *szinü**, *szertet**, *megmacskásodik**.

C) Igéből képezett névszók.

A főnévi igenév képzője mindig *-nyi*: *járnyi*, *kérnyi*, de néha *-nya*: *irnya*, *rénya*, *innya*. Személyragokkal a harmadik személyben nem látják el, pl. *Nekem is é k' mennem*, *neked is*

é kő mennőd, meg a Pistinek is é kő mennyi Veszprémbe a tárgyolásra.

Az -ó -ő képzővel és ennek változataival (-u -ü) leginkább eszközneveket képeznek: *burittó**, *vonyogó**, *muszkolló**, *szakajtó**, *pérgető**, *keszkenyő*, *csaptató**, *vakaró*, *hadaró**; *vésü*, *furu*, *kerepü**, *söprü*.

i- képzővel: *rátarti* (büszke, dölyfös), *csahi* (aki sokat beszél), *pökhendi* (aki fenn hordja az orrát); Aszófőn a fősvény embert *szarfacsari*-nak hívják.

-lék képzővel: *gyujtólék** (Nagy-Pécselyen *gyujtalék*-nak ejtik), *töttelék**, *aszalék* (mindenféle aszalt gyümölcs), *tudalék*, *csömböllék**.

A -tyü -tyü képzős szavakban *té*, vagy *te* lépett a képző helyére, illetőleg az eredetibb képző használatos (v. ö. Schl. Sz.-ben: *sorkante*, *pathante*, *kopolte*): *foganté*, *pérgete*, *fürgete*, *keszte*, *csurgaté*, *töpörté*. A tihanyiak *kopétó*-nak hívják a kopoltyút.

-ós képző rövidült alakjával: *hujákos* vö. *hujákó**), *szorgos* (sietős, sürgős, pl. *szorgos munka*; — *szorgos üdő* az olyan idő, mikor sok a dolog), *burhos* (Köves-Kállá, vö. *burú* = borul; *burhos ég* = borult égbolt).

Érdekesebb képzések még: *puffancs**, *ragadáncs**, *szijács* (szilács), *korrancs**, *üllet*, *lafanc* (vö. *lafog**), *burék* (burok), *szegőccség*, *füzeccség*, *törek**, *nyomtaték* (a mészárszékből ráadásul hozott csont), *huzat**, *förmeteg* (fergeteg).

A -ván -vén teljesen ismeretlen, de a -va -ve nagy használatnak örvend; néhol l-lel bővül: *A pallásra széna van rakval* (Aszófő); *fő van tével a kászli tetejére* (Monoszló); *é van adval a zsidónak* (Arács).

D) Névszóból képezett névszó.

A denominális névszóképzés terén is találunk megfigyelni valót. Érdeemes megemlítenünk a következő képzéseket:

szērös (tkp. *szērús*; vö. még *pinceszēr*, *ászēr*), *honcsék* (alapszava *hant*, melyet a Balatonfelvidéken *hont*-nak mondanak), *szēmőcsék*, *bibircsók*, *bögyös**, *börkés* (*börke*, *börkésburka* = »svárkli«), *borsos**, *csöpétés**, *dorozmás* (érdes, durva), *penészles*, *hires* (akinek rossz híre van), *ágyás**, *tudalékos*, *tálos**, *edényes* (fazekas), *gyócsos**, *hőrcsögös* (makacs, nyakas ember), *javas* (vö. *javasasszon* = kuruzsló), *tokmán**, *mejjes* (csak ezen összetett szóban hallottam: *mejjeskötén*), *savankás*,

kesernyés, selmés (sima), *varacskos* (varangyos), *tótike**, *egyhasi**, *előhasi**, *éffajtu*.

A közép fokban elég gyakran halljuk a *-jabb -jebb* képzőt, melynek kezdő mássalhangzója hasonul az előtte levőhöz, pl. *keskénnyebb, vékonyabb, szégénnyebb, szivessebb, rövidgyebb, szélignyebb, bolongyabb, kapóssabb, csipőssebb, édessebb, élesebb*. Az *olyan* szót fokozzák: *Vót-e má ujjan szép pipád, sógor? — Vót-e? Még ujjanabb is!*

A kicsinyítő képzőket nem kedvelik valami nagyon, éppen ezért a keresztnevek kicsinyítése a parasztok közt nem divatos, inkább csak a *mesteremberek* (iparosok) híják gyermekeiket ilyen becéző neveken:

Nelli (Kornélia), *Pervi* (Borbála), *Lóri* (Eleonóra), *Juliska*, *Nani* (Anna) *Bözsi* (Erzsébet); *Lenci* (Lőrinc), *Pistuka*, *Jancsika*, *Dinike* (Dénes), *Kálusz* (Kálmán), *Dani* (Dániel), *Náci* (Ignác). A parasztok inkább ezeket a neveket használják: *Józsi*, *Józsep*; *Pisti*, *Ésván*, *Éstók*, *Istók*, *Csicsa*; *Jancsi*, *Naca*, *Náncsi*, *Trészka*, *Trézsi*, *Juli*, *Örzse*.

A szótó és változásai.

Több szónak bővült töve van. A bővülést részint magánhangzó, részint mássalhangzó okozza. A hangváltozásokkal kapcsolatban több bővült és hiányos szótövet már megemlítettünk.

A köznyelvitől eltérően változik a tövük ezeknek: *borgyu*, *borgyuk*, *borgyukat*, *borgyus*, *borgyuzik*; *vargyu*, *daru*, *hamu*, *hamuja*, *hamus*, pl. a szivarnak van *hamuja*; a kemencében sült tészta alja *hamus*; *hamvas színű* macska; *adu*, *aduk*, *aduja*, de *odvas* fog; *falu*, *fattyu*, *fattyuk*, *fattyud*, *fattyus*, *fattyuz*; *tó*. Aszfőn vannak *tói* kertek (nem *tavi!*), *tót* = tavat; *tehéntek* = tehenetek; *szóm*, *szód*, *szók*; *ajtója* = ajtaja; *fenyős* = fenyves (Aszfőn van *fenyős* nevű legelő, mely azelőtt erdő volt); *gyaptyus*, *szomgyus*.

Az *-aj -ej* hangcsoport helyett *é-t* mondanak: *ganyé*, *paré*, *taré*, *karé*, *té* (tej), *téfé*. — A *gyűjök*, *hijok*-féle változásokat már tárgyaltuk.

Igeragozás.

A Balatonfelvidék lakói az *ikes* igét az *iktelentől* határozottan megkülönböztetik és ragozásukat csak ritkán zavarják össze. A jövő időt *fogok* nélkül képezik s vagy egyszerűen a

jelen időt, vagy a *majd*-dal körülírt alakokat használják helyette. A jelen idő egyes számi második személyében, ha az igető *z*, *sz*, *s*-re végződik, legtöbbször *l* a személyrag, előtte az *e* kötőhang rendszerint *ö* lesz: *néző* (nézel), *füző*, *hisző*, *tesző*, *visző*, *kereső*. A második személyben olyan igék is kapnak *l* személyragot, melyek különben *sz*-el képezik ezen alakot, pl. *adó* = *adsz* (*Mit adó farkapénz* fejébe, ha jól eladom a zökregidet?*), *illő* = *illesz* (*Nem illő te hozzám, hiszen örebb vagy apámná is!*), *kenyő* = *kensz* (*Te, ha bekenyő avvá ja szekérkenyőccsé, hát árú kódúsz ám!*), *váló* = *válsz* (*Ne féj, nem váló be katonának!*) *dagasztó* = *dagasztasz* (*Hát má te dagasztó kenyeret a zanyád helétt?*) stb.

A *v* tövű igék közül a *rí*-nek *n*-es harmadik személye van ebben a kapcsolatban: *sít-rén* = *sír-rí*. A harmadik személyű *lün*, *gyün* alakokon kívül megemlíjtük még az áll, *száll* mintájára keletkezett analógiás alakulásokat, minők: *nyöll*, *föll*, *féll*, *éll*, *háll*, *szöll*.

Ha enyhe parancsot, vagy udvarias felszólítást akarnak kifejezni, akkor az iktelen igék parancsolóját az ikések mintájára képezik: *várgyá*, *kérgyé*, *vigyé*, *vögyé* stb. pl. *Tegyé meg nekem ön-nasz-szivességet, hozzá a zsidótú ét-tasak kényes (kénes) gyujtót!*

Kemény, goromba rákiabálásokban a parancsoló mód *j*-je sokszor elmarad: *megá hé!* *ně vág lē belüle!* *kē fő!* (kelj fel!), *szá lē!* *ně kuszá mindent össze!* Két mássalhangzó között a *d* is elmarad: *téb lē!* (tépd lē!), *hum be a szemed!* (hunyd), *ně vág lē!* *töm be aszt a likat!* *kem-még a kereket!* (kend meg...), *nyom rá szorossan!* *mom-meg apádnak* (mondd meg).

A névszók ragozása.

Sok egyes számi személyragozott szó tárgyrag nélkül áll: *A feleségem má harmonnaptya* (harmad napja) *löli a hideg. Hogy a hóhér hijjon é csárdás táncónyi, amér um-megdoptad a kutyám, hogy a nyomorút párának má koslatnyi sincs kedve!* (B. K. Szöllös.) A többesben e tekintetben semmi különbséget nem észleltem.

A birtokos ragozásnál előforduló következetes változásokat (*házom*, *kezít* stb.) itt külön nem részletezzük, mert a minőségi változásoknál úgyszólván volt szó róluk, de megemlíjtük, hogy a harmadik személy *j*-és ragja sokszor előfordul ott is, ahol a köznyelv nem használja: *kokassa*, *fajja*, *határgyuk*, *sátorgya*, *kóbász-szuk*,

bognárgyuk, élettye, sütettye *, *kerettye, kelettye* = keresettsége, *isten hideggye*.

A személyes névmások közül eltérést mutatnak: *enyim, üvé—üjje* és ezen utóbbihoz hasonlóan alakult kérdő névm.: *kijejje*? A vonatkozó névmás sohasem *amely*, hanem *amëjik* és *aki* (emberre, állatra, dologra egyformán vonatkozik): *Hajcsd é aszt a zökröt, aki ott a gyepüné dörgölöcködik! Az a szivar, aki szenê, rendessen jó ég' szok lennyi.*

Az eltérően használt névragok: *-ba -be*, (hol kérdésre is), *-bú -bü, -tú -tü, -rú -rü, -ho -hó*; az utóbbi ragok vokálisa a keleti parton mindig hosszú, a nyugatin néha rövid. — Az *-ért* rag *t*-je nem hangzik. — A *-ként* ragot igen sűrűen használják a módhatározói, hasonlító és következményes mondatok megrövidítésére: *Üjjünk le somogyi emberként!* (Üljünk le úgy, mint a somogyi ember, aki a földre helyezett tarisznyájára telepszik.) *Vázsonyi emberként a zesső is csak akkor esső, ha má leesett. Tagyoni emberként kend se maji gyerek.* (Azt mondta a tagyani ember, hogy...) *Mondásként elég esze van minden bolonnak.* (Amint mondják...) *Füredi emberként a gerébgye is êsü, ha a zisten akargya.*

Határozók: *ittend R., ottand R., ittenék, ottannék* (Alsó-Eörs), *innejd, onnajd, máshunn*. Időhatározók: *manapság, mastanság, muta, mamájnap, minapába, mátkorgyába, hamargyába, mutátú fogva, estére kève* (analógiás alakulás a reggelre kelve, szerdára kelve mintájára), *örökkétig, mindétig, eddétig, addétig*. A *t* gyakran képez határozót: *előbbet* = előbb, *későbbet* = később, *esztendöt át, êsőbbet, későbbet, êre nézvést, akkortájt* = akkoriban, *éfétájt, uzsonnatájt, valamejjest, sêmejjest* (pl. *Sêmejjest se bizom abba ja gyerekbe!*), *fojvást* = folyton. Figyelmet érdemelnek az ilyen szólások is: *hallást hallom, látást látom, tudást tudom, értést értem, fogást fogom* stb. Ragismétlésre is akad néhány példa: *feléje, köréje, hozzája, innejtü, azutátú fogva*. A *megint* szót sok ember *meg-meg*-nek mondja: *Am-még-meg más, amit te mondasz! Meg-meg ide tótad a képes feledet?*

III. RÉSZ. MONDATTAN.

A jelentéstan és a szóvonzat körébe vágó apróbb sajátosságokat a szógyűjteményben az illető szóval kapcsolatban soroljuk fel, de előre megjegyezzük, hogy szóvonzat és mondatszerkesztés tekintetében a balatonfelvidékiek nyelve a köznyelvtől alig különbözik. Ami eltérés van, az is jóformán az egész Dunántúlra jellemző. Népünk a *-tól -től* ragot hol kérdésre is használja, de csak három szóban: *kéztű, fejtű, lábtű* pl. *Ott van a pipád kéztű, aztán mégse látod a szeméttű.*

Jelentéstanilag érdekes az igének a névszók körébe való átvágása: *csupa eszem-iszom vót a zétele; a hordónk eleje bukra áll; csetlik-botlik ember* (aki mindenkibe belebotlik, mindenkivel kikezd); a *Khecmerég* zsidó se *külömbgyebb* a *Mitugrász* zsidóná! *Mit acc ezér a késér?* Tréfásan így felelnek rá: *Mitacc* fiát, meg *Mitaccnak* az öregapját! Megemlítjük még a következőket: *tömő* (tömött) lud, *föstő* (színesre festett) ruha, *kittő* zsák; a *hizó ökörnek* (hizlalt ökörnek) *jobb ára van, mind a sován vágó* (vágni való) marhának; *betevő* falat, *rээрő üdö*. Kapcsolati átvitelek: *ludgége* (makaroni-féle tészta), *kilincs* (a szőlőfürt alsó szára), *mula* (ostoba ember), *bérmál* (megpofoz), *beheged a séd* (vékony jég képződik a patakon), *méregtarisznya* (az olyan ember, akiben sok méreg van).

Különös szóvonzatok: *Azonn rimánkodott, hogy ne bírósicsam meg! Váltig azonn kérte, hogy ne hagyja jê. Tapúcára vótunk a vásárra. Füredre vótunk a járásbíróhó tárgyalásra* (Füreden voltunk tárgyaláson a járásbírónál). *Evótunk a pincéhó borér. Attú* (a miatt) *má nyughatunk, hogy ehenn hájjunk, mer kéd-disznót is ötünk, tavaszra meg ugyis könnyebb sora* (sorsa) *van a szegén embernek. Nyár derekán betegedett meg, de még ádentra is járt hozzá ja zorvos. A szokik* ige jelene minden faluban divatos: *Ê szokunk mënnyi förönnyi, de csak akkor,*

ha alább hagy a dolog (ha nincs sok dolgunk). A például helyett *teszem aszt* használatos: *Cafat én-népség ez a tihanyi! Hot-teszem aszt a házukat bevakónák, vaj a zuccát hébe-hóba ésöpör-nék* (felsöpörnek), *ne aggy Isten!* A szenvedő ige csak az imád-ságokban és az olyan mondásokban használatos, melyeket szóról-szóra idéznek a katekizmusból, vagy a bibliából: »*Isten atta, isten évette, áldássék érte a ző szent neve!*«

Az összetett mondatok köréből említeni valók:

1. A z a z kötőszó helyett mindig már *mind* áll. (A belső parton néha csak *már*) pl. *A zapád bucsukor vót nálunk, má mind ténnap mút két hónaptya. Meghót a zöregaptya, má mind a zannyának a zaptya, mer a zaptyájé még most is áll.*

2. Még ha ismeretlen; helyette *ha mingyá járja*. Pl. *Belevágom én a balaskámat a kupájába, ha mingyá tizenöt esztendő* (tizenöt évi börtön) *lessz is belüle. Akkor se huznám ki a vizbü, ha mingyá 100 foréntot ígérne is.*

A köznyelvi *igaz, hogy* — *való, hogy, tény, hogy*, stb. kötészű mondatok helyett akárhányszor hallottam *bijon, hogy*-os alanyi mellékmondatokat, melyekben a *bijon* képviseli a főmondatot. Pl.: *Bijon hogy megittunk ketten hét liter bort! Bijon hogy ékergettem apraját, naggyát a zudvarrú!* Különösen hetvenkedő beszédben gyakori ez a mondatfüzés.

4. Tárgyi mellékmondatokban szóról-szóra való idézések gyakorta fordulnak elő. Pl.: *Aszonta a vén Piseri, hogy én se jedék meg a zárnyékomtú. Aszonta a zudvari pap, hogy én is vótam legén valaha.* Az se tartozik a ritkaságok közé, hogy a kötőszó után indulatszót tesznek, mi által a mellékmondatnak bizonyos meseize, naív színezete lesz: *Asz gondótam, hon-nó én is ott hagyom a fogam fehérít. Láttá, hogy hásszën* (hát hiszen) *ugyis-hijába fárod. Ehitette vele, hoh-hát mindegy nekijje, mind a képesnek.* (Értelmét lásd a közmondások között.)

5. Időhatározói mondatokat nem kötnek *miután* kötőszóval, hanem helyette *asztán hogy*-ot használnak: *Asztán hot te hazamenté, mink is észéjettünk* (elszéledtünk). *Asztán hogy a zaptyukom is meghót, egésszen magamra maradtam.*

6. *Mikor* helyett gyakran áll *hogy* az olyan időhatározói mellékmondatban, mely főmondatát megelőzi: *Hogy a konyhába ja zöd disznót meglátta, hát majnem éhât* a réműlettü.* (Meséből.) *Hogy a zannyukomat réva talátam a zajtoba, mingyá tuttam, hom-mi baj van.*

7. Körülényhatározó mondatokban *azér hogy* nemcsak magyarázó, hanem megengedő értelemmel is áll: *Azér hosz-segénynebb vagyok, min tē, mégis van ujjan böcsületem, min-néked!*

8. *Mivel* helyett *hogy*: *Mindétig üti-veri asztat a szegén gyereket, hon-nēm vigyáz eleget (eléggé) a ludakra. Egész vésárnap sziggya ja fijajit, hom-má szombat este elisszák a heti bérüket. Hogy ujjan ritkán gyutott hozzá ja pénzhö, hát asz szokta mondanyi, hon-nasz-szeme van a pénznek!*

9. A célhatározói *hogy*-nak csak *hogy*-os erősített alakja igen gyakori: *Szodénn évett, mind éd-disznó, csakhogy a tálbú nekijje gyusson legtöbb.*

10. Figyelmet érdemel a *hogy* kihagyása olyan esetekben, mikor a vele kapcsolt mellékmondattal valami szokatlant, nagyot, újat akarnak mondani, vagy annak tartalmát kiemelni. Az ilyen mellékmondatokat rendszerint érzést, szólást, kedélyállapotot jelentő ige vezeti be: *Hidd ê fijam, a jó Isten is megáld, ha megbékész a feleségeddē! Gondód csak, a Juli férhö ment!* Van néhány kifejezés, mely után a *hogy* mindig elmarad. Ilyenek: *lám, lásd, hadd: Lám, megmontam Pecek Vica, nē mēnny a pincébe! Lásd, ef-fáj nékem!* Akkor is elmarad a *hogy*, ha az alanyi vagy tárgyi viszonyt valamely módhatározói szócska segíti kifejezni: *Jó (jól) tudom, még a zaptya szērészte aszt a birtokot. Biztossan mondom, nincs annak semmije se! Szent igaz, annak is nyóc gyereke vót!* (Szentül igaz, hogy . . .).

IV. RÉSZ. SZÖVEG A NÉP TÁJSZAVAIVAL, SZÓLÁSAIVAL ÉS KIFEJEZÉSEIVEL.

Falvak, mezők, rétek, erdők és dülők nevei.

Eltérően ejtik a következő helységneveket: *Küjes* (Köves), *Savanyóvíz* (Balaton-Füred fürdő), *Aszófé* (Aszófő), *Pécsó* (Pécsely), *Vászó* (Vászoly), *Moroszló* (Monoszló), *Küjeská* (Köves-Kálla), *Kijágörs* (Kővágó-Eörs), *Szenbéká* (Szent-Bé-Kálla), *Méncenká* (Mind-Szent-Kálla), *Réfulöp* (Rév-Fülöp), *Tapúca* (Tapolca).

A határt a *tagutak* dülökre osztják. Minden *tag*-nak, erdőnek, rétnek megvan a maga neve. Ilyenek: *Öreghegy*, *Öregerdő*, *Vágás*, *Vörösma*, *Vörösmai szőlők*,¹ *Nyilas*, *Badic*, *Bázsa*, *Giligó*, *Malomdomb*, *Sós*, *Diós*, *Gyékénföd*, *Usztató*, *Küjes*, *Fenyős*, *Tói-kertek*, *Bázσαι-kertek*, *Köbökut*, *Köbökuti-kertek*, *Mocsár*, *Kúsó-Mocsár*, *Bésó-Mocsár*, *Bekém*, *Ároki-dülő*, *Banyaföd*, *Malomajja*, *Szurdik*, *Szabadosföd*, *Berkényés*, *Pusztavár*, *Mégyhégy*, *Nyállóhegy*, *Ágosmagos*, *Ajtótár* (egy völgynyílás neve Nagy-Pécselyen), *Sárkánvögy*, *Berék*, *Beréktorok*, *Tarcsakuttya*, *Léncseszër*, *Bagóhegy*, *Zádor*, *Hideghegy*, *Pogánpince*, *Pörös*, *Pogánpince-ódá*, *Börtönkut*, *Magyarósvögy*, *Ferenc-hegy*, *Tamás-hegy*, *Kék*, *Siske*, *Lak*, *Száka*, *Bocsár*, *Györhégy*, *Dobogó*, *Kiserdő*, *Farkókü*, *Asó-Bocsár*, *Bésó-Bocsár*, *Csucska*, *Penke*, *Meleghegy*, *Vörösfődekájja*, *Balázs-hegy*, *Baricska*, *Petke*, *Ephégy* (Eb-hegy), *Mecsehegy*, *Csákány*, *Hajagos*, *Hujhegy*, *Csibehegy*, *Nyerges*, *Barátságzólló*, *Kozsbika*, *Körtvélesi-rét*, *Öregrét*, *Malomvögy*, *Berékhát*, *Benei-hegy*, *Nosztori*, *Sóstó*, *Kokashegy*, *Babvögy*, *Körtvéles*, *Szérkü*, *Határmegye*, *Nemesdomb*, *Méggyeshegy*, *Láp*, *Méggyeskut*, *Csúcshegy*, *Óvár*, *Cserhegy*, *Ekhó*, *Szarkád*, *Kúsó-tó*, *Bésó-tó*, *Béce*, *Pántlika*, *Agyaglik*, *Leshegy*, *Hegyestü*, *Somos*, *Kishegy*, *Bácsihegy*, *Kornytó*, *Cserekut*, *Kisgyepü*, *Csörnyeidomb*, *Sásdi*, *Kütyü*, *Szarórába*, *Fene*.

A ház és berendezése; házi eszközök.

A házak *front*-ja az utcára néz két, ritkán három ablakával. *Hajtott* háza csak *módos* embernek van, *kasté* pedig kevés faluban található. A ház tetőzetét a *szalufák* tartják, melyek a *csipkefal*-on

¹ V. ö. TMNy. 289 * *Végmál*; B. K. Szöllösön is van *Vörösmál*, de képzős alakja ennek is = *vörösmai*.

nyugvó szelemén-ről nyúlnak le. Náddal, *giccá*-val, olykor *séndő*-vel van fedve. Az *isztérnye* alatt *föcske* fészkel, a *csurgaté* *lik*-jaiból pedig *szák*-kal fogják ki a verebeket. A *csucslík*-on *küjjetválasztás*-kor *ászlót* dugnak ki.

A *pallás* vagy *hé* két részre oszlik. A *takarmánpalláson* áll a *sargyu* és az *árpaszóma*, a *házipalláson* a *gabona*, *ucsu*, *dijó*, *aszalék*, *mondula*, *magyaró*, *óma* és a *kenyér*, melyet vesszőből font *bucsér*-ba helyeznek. A *rag* alá *kukoricacsévéket* helyeznek, hogy a *förmeteg* a havat be ne hordhassa.

Ha a gazdának *nadrágos* vendége érkezik, azt a *gangon* át nem a *hátussó*, hanem az *éső* szobába vezeti. Az első szobában *dévány* is, *tikér* is, de még *palló* is van, míg a hátsó mindig *fódes*. *Padiméntoma* (mennyezete) mindkettőnek deszkából van, és a *mestér-görönda* támasztja alá. A bútorok egyszerűek. Az *ómárgyom*-ban *mizlis ümög*, vasalt *előruha*, *keszkenyő* áll. A téli *keszte*, *sál*, *tuszli*, *sipka*, *dómán*, *mándli*, *rékli*, *puruszli*, *puruszlék* és *trütyü* szintén ide van eltéve. Az asztal *fijában* (fiók) *észácjgot*, *véllát* és *sósgurguját*, a vakablakban *öveget*, *mécsest*, egy-két *tasak* gyujtót és egy üveg *petrojlot* (petroleumot) találunk. A *szémés kájha* vállán egy *zërna* macska *nyivákog*, a *supédli*-ban *rénak* a gyerekek. Szegény embernél a *lésza* pótolja a *cihás** és *huzatos* ágyat.

A *gádor* falára akasztott *kalická*-ban egy *kukurrú** *kurrog**. *Ehés* lehet szegény, de senkinek sincs *ráérő üdeje*, hogy egy *marék* buzát vessen neki. A *gazdasszon* süt. A kemence *pócikjá*-ra helyezett *hosszi* sütőlapáttal éppen most *ötíti be* a kenyeret. Van ugyan még a multkori *sütet*-ből is, de az nagyon *csermillés** meg *copákás** volt, *megpenészledett* és össze kellett *zsurmányi*. A baromfiak majd megtömik *bürhőjüket** a *zsurmáival* (morzsáival). Kenyérsütéskor *langallót** meg *vakarcsot** is szokás *készíteni*.

De lépünk be a konyhába! A *nemzetés* asszony megmutatja egész berendezését. Van több *teknyő*-je és *keresztfá*-ja, *meléncéje*, *spórhert*-je, *sirhógli*-ja, *pemet*-je, *tollsöprü*-je, *zséter*-je. *Pappiros*-sal letakart *tálos*-án sok *csöblek** áll tisztán, de a *csömpe** még nincs *elmosva* (megmosva). A konyhából a *kamurá*-ba jutunk. Amint belépünk, a *pörc* és a *véndő*-ben* álló zsír szaga megüti orrunkat. »*Minapába* volt — úgymond — a *disznóölés*, hát van bőven *kóbász*, *sunka*, *lapicka*, *örgya*. *Téfő*, *turó* most nincs a háznál, mert a *tehen* *leborgyuzott* és *föcsté gyün tüle*.«

A ház udvara, a háziállatok és a gazdasági eszközök.

Az udvar hátsó részében egy *hidast*, *fészért* és *tikóllat* találunk. Az ajtó előtt *derézdét* esznek a *zsibák*, a *vállu*-nál *virityó*-nek a *récék*, a *burítottó* alatt *vértyog*-nak a *csibék*, a *máva* között kapargálnak a *tikok* és *gércék*, a *kokas* pedig *kukorekó* a *ganyédombon*. Egy *póka* a *favágítottó*-nál a *fűrészbak*-ra telepedve *öblöget*: *rud-rud-rud!* Jön a háziasszony, hogy beterelje őket. »*Csir be, csir! Ved be, ved! Pitye ne, pipity! Ruc be, ruc! Lib-lib, lub-lub! Buri ne,*

buri! Hápuptyi puputy! Héjjad annya, héjjad!« Így kiabál rájuk. Néhány baromfi azonban elbujik a csádé meg a szeprénte közé, a boronya fésűje alá, vagy pedig a lécijom gyepübe, ahol egész nap bodobácsot (egy rovar neve) szedegetett. Hiába sáπέtoz ezek után a zember gyereke, az éjjel ugyanis megeszi őket a menyétasszon, meg a gérén.

A rideg marhák és tehenek ehés-en jönnek haza a legelőről, mert a kübörc-ön nem sokat ehetnek. Legelől jön két szép csira egyhasi borgyu, azután egy előhasi téhen. Sántit mert a fülkőrmét megdobta a csetrész. A kanász is hazaereszti a disznókat. *Gyuri, Gyuri, Gyuri!* süvöltik a malacok; *György, György, György!* rőfögi néhány ártán és sűdő; *Gróf, Gróf, Gróf!* morogja több magló, amint a kanász előtt épatalléroz (elvonúl, defeliroz). A bujtár egy emsét hajt a többi után, mely eddig *igyenés farku* (beteg) volt, de már annyira nekiipéredett,* hogy ma begörgött. *Anná jobb! minden koszos malacbú léssz ém-megölő.* (Közmondás, értsd: megölni való.)

A Miska gyerekeknek meghagyta az apja, hogy hozza rendbe a gyeplü-keket, a fékszárt, a csatláspácát, csatlószíjjat, kelevizt, kenje meg a kocsit, igazítsa meg a főrhécet, fürgetét juhafát, tisafát, löcskávát, a löcsök mellé tegyen új pedigleneket,* mert még ma herét (lőhert), kell hazahoznia. Miska elkészült már ezekkel. Fölteszi a kocsira a sërággyát és a cserént, visz magával egy vasvöllát, gerébglyét és kaszát, melynek kaccsát ő maga faragta. A földre kierre azonban észrevészi, hogy a tokmánt a csizszakü-vel együtt otthon feledte. Így aztán kaszájának csakhamar kimegy az éle (eltompul), s nem tud kaszálni. Szerencsére a bérázadás szomszéd ad egy sarrót, de evvel is csak szaporátlan a munka. Fél óra alatt alig lehet vele egy tragancsra valót aratni. Pedig otthon kellene már a takarmány. A kerékjászó és a bödön üres, a téhen turkál az üszék-ben, nem kell neki a gezemice és nem adja le a tejet. Végre hazakászolódik Miska. Türelmetlen apja csaknem megmisedórozza* egy hadaró-val.* *Miljom ezér szerencséje a szegénynek, hogy az isztéke, vagy a vonyogó nem akadt az apja kezébe, mert akkor izibe-melegibe kihuzná a lutrit (kikapna), mint tavaly, mikor a gyaláskát* meg a felejekapkodót* elrontotta.*

Kerti és mezei növények, gyümölcsfák; az erdő és a nádas világa; a szőlőművelés.

A házikert élő kerítésében borzafát bizonyosan találunk. Ennek fekete csetéjéből füsték, fájából pedig vizipuska készül, melyhez a tojogót (alapszava: tol-) gyűrűfából faragják. *Iszalag, suttyang, csójjány, irém, sóslórom* a kertek gyepü-jében és a házak körül olyan gyakori, mint a sédparton a *fiszfa*. A rebec-ben* és a parrag-on *gyuszop, bujtorgyán, kődistetü, pacsvirág, ragadáncs, istendtkosztá-tüske* nő, a *lencseszér-en* pedig *lófogu-lencse* terem.

Benn a kertben *káboszta, soláta, karalábi, buborka* meg *petre-*

zsirom van ültetve, egy *ágyás*-ban pedig *tányérbévirág**, *tulipánt*, *piszáng* és *himpér* diszeleg.

Gyümölcsfát is találunk bőven. *Rénglósztva*, *kökénsztva*, *tökösztva*, *hólag-meggy*, *cigám-meggy*, *aratáskörte*, *fosóka-cseresnye*, *fürmonyas-cseresnye*, *funtos-óma* annyi terem, hogy a *piarc*-ra is gyut belőle.

A gyermekek az erdőre járnak madarászni. Félnék ugyan a *madarászkégyő*-től, de azért felmásznak a *bikfára*, hogy annak *adujából* kiszedjék a *babuka*, *vaskánya*, *bagó* és a *tekervémmadár* fiait, vagy hogy ágairól lerázzák a *durungfarkuszarka* és az *arammáringó* fészket. Jaj nekik, ha a *kerüllő* ott éri őket. *Bekéséri* őket, *megbírosittya** az apjukat. Ez a megleckéztetés azonban *sé árt, sé használ, mind a kőrösi szentótt viz!* (Közmondás.) Másnap *gyuszt* is (csak azért is) átkutatják a *sűrű csöpétést* meg a *vágást*. Megkeresik a *gombafojás*-okat, *vérgányát*, *gévat* szednek; a *kecskerágító* és a *gélégénye* bokor alján ráakadnak a *sarmonta* és a *fődicsuk* tojásaira. Ezeket feltörlik és megisszák. Valamelyik nap sorra kerül a *nados* is. Átgázolnak a *csuhu*-n, a *honcsékok* között *kötözködésig** *sijjedve* *kepeszetnek** a *sárcsa*, *bujár*, *fosgém*, *vadréce* és *bébic* fészke után. Egyik-másik horgot is hozott magával, mert szeretne *sigért*, *piszkét*, vagy *küszvágót* fogni. Igyekezete azonban *pokóra szát* (szállott), *mind a csögleji könyörgés* (Köz.), mert *Zalára fuj a szél* (keleti szél van), s ilyenkor nem lehet horgászni.

Mióta a *cirokfia* elpusztította a szőlőket, azóta a Balatont *párkányzó* hegyek lejtői kopárok. »Azelőtt — úgymond *Bálint* gazda — *ha a zujjamat szurtam vóna le, abbú is tüke lett vóna még a leggeresztegéssébb földben is!* Ma meg *rigolórozunk*, *karrót* verünk a *tüke* mellé s *permet* nélkül nem megyünk semmire! *Fattyzhatunk*, *cuppóhatunk*, gyomlálhatjuk a *pergyét*, meg a *mohart* és a *tikhurt*, ma három *vágó*-ban sem terem annyi, amennyit azelőtt *összebillingéztünk*. Kora tavasszal kezdünk *pirkányi*, azután *csajkózunk*, *porhállunk*, *bakhátollunk*, *félágollunk*, *merözünk*, *tetöt* vágunk, *harmalunk*, *bekapálunk*, mégis csak *cefre* meg *csigére* terem. Azelőtt a *csántérok* roskadoztak a *tehi* hordók alatt, a *prós* éjszaka is járt, a *bocskákba* nem fért bele a *törkő*, ma a *fucsi*, *káforka*, *putinka*, *vatalle* és a *tótike* összeszarad, a *borküvágó* zsidónak meg nem akad munkája. A *kujcsorgya* elrohad a földön, s a *pinceszér*-ről nem hallik be a faluba, az emberek *hujákolása*. *Szomorú világot élünk, vergye meg a berégi csuda!* (Közmondás.)

Egyéni tulajdonságok.

Pozsári Ferkó érdekes típusa a *cefet* embereknek. *Csambillókos*, *kalánfülü*, *sujokfejü* s még hozzá nagy *szemőcsékek* vannak *hupók* képén (pöffedt arcán). Dolgozni nem szokott, csak *devendéroznyi* és *dimbéroznyi*. De hát miből? A rossz nyelvek azt beszélik, hogy *enyveskezü fékészkomár* (ügyes tolvaj) aki ha valamit *ésinkófal*, jól el tud *licényi* és *ésomfordányi*. Ez a *peszme*g (lusta) *léhüttő*, *kuksi*

(alattomos) *güzü** ma itt, holnap ott *éhászzkodik**. Vetnek neki valamit, hogy ne *dohogjon* (morogjon), ne *ormézoljon* (nehezteljen) a ház népére. Amit kap, azt olyan *szodénn* (mohón) *belebzsöli* (felfalja), hogy csaknem *megmotozik** tőle. Az ember *fija megcsömölik*, ha látja a *cikákolását**.

Ruhája *cafatokban lafog gérmic,* poszka** testén. A *jedző-től* kapott *bugyeszt* már *összeszaggatta*, s most *furuggagatyában* jár. *Házosságot* nem kötött soha senkivel, de van neki egy *lafancos,* hedergő** *ceméndéje*, akivel a *kertek alatt esküdött meg* (vadházasságban él), s akitől egy *szölke, gurgujaszemü zabgyereke* is született. Ez a *takompóc, kajla-bókla kölök* az anyjára *formáz* (hasonlít) ugyan, de mégis az *aptya fájárú esett le* (annak tulajdonságait örökölte). Éppen olyan *kamuti,* hépciáskodó, taráta,** mint *tama,* tohonyás** apja. Már *belefordult a kilencedikbe* (elmult 8 éves), de *oskolába* még nem járt. Nem is tud egyebet, csak *kertőnyi* (hazudni). *Dorozmás* (érdes, piszkos) *mancsain* (kezein) *kikelne a retetek*, mert sohase *mossa meg őket*. Ha *megehü* (megéhezik), *ébócorog* a faluban, *odatolja a képes felit* néhány házhoz és *bumfordi, mëlák* (bárgyú) tekintettel, *észontyorodva* kér valamit. Egy darab kenyérért úgy *éháláistenkédik*, mint egy vén *kódis*.

Örökké *szomgyus* apja elveszi tőle az összekoldult tojásokat és filléreket, hogy a vén *mufurkus* (mogorva) zsidónál *pálinkát* vegyen rajtuk. *Betéve** issza meg az egészet. *Ugy megy bele az ital, mint Ladányba a ménkü.* (Közm.) Este felé jól *bekáfolva** *hazaböcölléz* (támolyogva megy). *Akkora udvara van a szájának* (lármáz), hogy *hujákolása** a *túsó falu végére* is elhallatszik (a falu túlsó végére...). *Danányi* kezdi, hogy

Szitakéreg, rostakéreg,
Mingyá hazaérek...

de íme jönnek a *csöndérek*, akik *csendháborítás* miatt *bekötérozák*.

Mesterségek és a velük kapcsolatos fogalmak.

Ritka falu az, *akibe* nincsen kovács, *mer iszén* a *pógárember* (földműves) nem élhet nélküle. *Ojik* (olyik, némelyik) faluban *kettő is lakik, de azért a jó májszternak nagy szeme van* (ritkán akad). A legtöbb csak *fucsér*, aki addig *ekecső-bekecső* valamin, míg el nem *fucsója* a dolgot. Ha azután *éfucseráta*, még neki áll feljebb, *összebasszateremtétti* az ember *gyerekét*, amiért nincs a munkájával megelégedve. Ilyenkor néhány *macsali* (pofon) az inasnak is kijut, de még a *legén* is *kifaszó*, mert ezekre *tereli* a hibát, míg magát *kimossa a csávábú*.

Az inas korán reggel tüzet rak a *méhé kohójában*. *Szómát* tesz a *küszén* alá, azután *bérzengeti, birizgölli*, fujtatja, s mikor a szén elkezd *sziporkáznyi*, akkor a *peméttel* vizet locsol rá, hogy ne égjen olyan *hértelen*. De íme! a *májszter* is *főkászolódott* már és

ippen a méhébe gyün. Felköti a mejjeskötént, előveszi kelleből a kostök-acskót, a pipa valagából kirázza a mocskot, s így főcihélődve elkezd dolgozni. Abrincsol forraszt, löcskávát, csipérvast készít, kapát nádol, szávasat és tengőt igyenesitt. Azután hosszasan éböstörkél rajta, hogy nem gyelöte-e meg rosszul a grétával a séngét, hogy akkurátosan van-e rajta minden lik megcsinyáva? Egyik-másik tárgyat, mielőtt fixumfertigbe vóna téve, bekenyik vagy belagozzák, hogy mutatós legyen.

A jó kovács a gőzmasinához (cséplőgé) is, meg a foghuzáshoz is ért. Addig kellődik, fárod vele, míg ki nem huzza a fogat. Ráspu, vésü, furu, satu, hidegvágó és francija-kujcs segélyével pedig még az ördöglovat (biciklit) is megréperája, ha az valahunn hibáz (hibás, baja van).

A tákozáshoz és főddozáshoz értő sujsztér már nem oly nagy úr, mint a kovács. Nyéhó-nak, csészko-nak csúfolják. Nyáron mesztéláb jár ő is, akár gyéhennameleg van, akár esses üdő jár. A pógár-ember dologténap nagy kaffogó korrancsokban koszog, de innepén és vésárnap felhúzza mondvacsinyátt csizmáját. Ha a csizma tikszemet nevel, fára verik. Tréfásan ebénlógó-nak neveznek minden lábbelit, s azt mondják, hogy kutyaviszibőr-ből van. Burittás-t csak akkor kap az elkuszpított csizma, ha már az ember hővek-lába-ujja is kilátzik belőle.

A kümüjések kübü (kőből) építik a házakat. A culágörok hordanak nekik majtért, melyet ők kalán-nal mernek a falra, és simittóval simítanak el. Szakvánba, vagy átajjába dolgoznak.

Az asztalos a vállus köszörüküvön bérétva-élesre köszörüli a kélcálgokat és vésüket. Ezekkel készíti a kászlit, sublatot, sámédlit, pergetét* és a szebbnél szebb funéros meg pulitéros bútort. Ha a bognár egy durung alakú fából igazsége, vagy lajtérgyazapot akar csinálni, akkor azt előbb a balaskával, vagy a toporral kiöregölli, azután a felesükemére ülve egy vonyókéssel kifaragja.

A séd mellett lakó molnár csak akkor ölet, ha vize van. Egyébként sédet vág (a patak medrét tisztítja), vagy fórbá jár a lovával. Finak-kal veszi ki a vámot. Kevés lánq-ot, sok korpát ad, azt se zöcsköli meg, hogy a zsák teli legyen. De turpissága kisü, mind a zórás kecskéje. (Közm.) Őt szidják a csermillés kenyérért is, pedig ehhez annyi köze sincs, mind nekem a misemondáshoz. (Közm.)

Barbé és szijártó kevés faluban van. Ha valakinek megbomlik az órája, amit arról lehet eszrevénnyti, hogy rosszul ketyető, azt városra viszi a gazdája, nem kémölli (kiméli) érte a füzeccséget. A kánna csévé-jét, az öntöző csiráját a bádigos forrasztja meg. A házaló kereskedők, mint pl. az edényés, a gyócsos, borsos, öveges, olasz, szinyöré (olasz rövidáros), az olajkáros, babkáros és a piúács ember szinte egymást kergetik, de keveset árúlnak (adnak el).

Betegségek, orvoslások.

A körorvos megérkezett. Sokan várják a községházán. Lássuk, mi a bajuk!

Egy legénynek *nyilamkodása* (nyilalás) van, a *zsóder**-ja fáj és a *görcs összehúzta az ina kását*. Egy másik a minap *székinás* (pityókos) volt, elesett, és *kifitorodott* a keze. *Majomzsirral* kötöztette, de csak nem *szíta hêre!* Egy anya *karonvivő* gyermekét hozza megmutatni, mert *paténcs* (pattanás) van rajta, s attól fél, hogy *vörösbe esik* (vörheny). Egy másik betegnek nagy *gugája* van (golyva), az egész nyaka és *kupája porzsbás* (zsémeredett), s a nagy fájdalomtól a *jobbik füle* (jobboldali füle) *ballos* lett (nehezen hall). Jön egy férfi, akinek *táléja* van (tályog). Tett már rá sok *pókhállót*, *sárkánvért*, *gyikolajat*, *bazsiliikom zsirt* (ung. basileonis), *kárboltot*, *gyántárt* (gyantát), de egy sem használt. Megfogadta, hogy többé nem tesz rá eféle *kenyőcsét* meg *árnyékát* (tinctura arnicae), pedig sokan *komëndálták* neki. Egy legény szégyenkezve mondja az orvosnak, hogy *fráncás* (syphilis), a homloka *bibircsókos* (corona Veneris). Az orvos *huszárzsirt* (ung. hydr. cinereum) ír neki. Valamelyik asszony azt mondja, hogy napok óta a *gélészta huggyozza* (epeömlés). Vett ugyan a patikában *bikaborgyuszódát**, de ez nem használt, még most is *keserű a szája*.

Az orvos az ámbulancia elvégzése után *énnyihány** fekvő betegét nézi meg. Az egyik *hajmás betegségbe esett* (hagymáz), a másiknak *fejtéfusza* van. A harmadik egy fiatal asszony, aki sokáig *vesződött* (vajudott), s *lebetegédése* után *méhanyás* lett (vándorveséje van), s azért van olyan rosszúl, mert *nem ment el a mássa* (méhlepénye).

Kisebb bajokkal nem szokás orvoshoz fordulni. Így pl. a *pállott száját*, *tökös száját témsó*-val is meg lehet gyógyítani, a *csippás* és *árpás* szemre pedig legjobb az ürge *májája!* A *nyavajatorés* (szervi szívbaj) és az *éhalás* (elájulás) ellen legjobb az ecet. A *kukaság** *nagy istencsapása* (az Isten nagy csapása), mert gyógyíthatatlan. Aki *kehés*, azaz *kehő* (köhög) és *turhát póköd*, avval *borzateát* vagy *hërbatét* itatnak. *Götlöhös* (tuberkulotikus) emberrel, meg avval, akinek *rosszeb ész*i a *torkát* (rákja van), nem jó egy tálból enni. Sokan *veszödnek férges* fogukkal, melyben *kukac* van (odvas fog). Aki azonban *rozsdás koporsószéggel* vagy *akasztófaszákájával* megpiszkálhatja az ilyen fogat, annak nem lesz többé vele baja.

Akinek *megvakult* a körme, vagy *farkasször* van a szemében, akit a *ludvérc* megnyomott, arra a *javasasszon* olvas rá. *Hóttetényes**-*fejü* és *rontásban levő* emberrel, akit egy *vén asszony* megvert a szemével (megbabonázott), szenes vizet itatnak. Ha ez sem használ, *teknyő* alá fektetik és a *kandisznot* átugratják rajta. Az állatok betegségei ezek: A *birka kórságos* vagy *kólikás*; a lónak *him-pókja* van a lábán. Némelyik ló *karrórágó*. A tehénnek *szeménvalója* van; *borgyuzás* után *elme*gy a *poklája* (méhlepénye).

Játékok és verses mondókák.

Legkedveltebb játékok: a *cicés*, az *ipics-apacs* és a *gombozás*. A labdázás inkább csak tavasszal járja. Ilyenkor *kerces-t*, *lukedlis-t* és *métás-t* játszanak. A *kerces*-nél *kercet** kell a pálya közepén csinálni, a *métás*-ban nem szabad *kapóra* ütni, mert akkor a *külső bokor* (az ellenfél) lesz a győztes.

Társasjáték a *fordujj bóha!* Mondókája a következő: *A. Fordujj bóha! B. Nem fordulok! A. Meddig? B. Keddig! A. Mit vársz? B. Csókot! A. Kitű? B. Itt egy nevet mond.*

Az *ispilángot* leányok játsszák. Mondókája:

Ispiláng, ispiláng, ispilangi rózsá.
Rózsá volnék, piros volnék, mégis kifordúnék.
Zód selém rostya,
Két garas hëjja*,
Szédërszëmü szép kis Lidi
Fordujj angyâ módra!

A *turós* játékban több leány körben áll fel, s maga elé ültet egy-egy kisebb leányt (*turót*). Aki elé nem jutott ilyen *turó*, az odamegy valakihez és megkérdi:

Hogy a turó komámasszon?

Az ráfeleli:

Három lépés, hat futás,
Kilenc kenyér dagasztás!

Most a kört háromszor körülfutják ellenkező irányban, s aki előbb ér vissza, azé lesz a *turó*. A játékot néző legények odaszólnak a leányokhoz:

Lányok, aran tulipányok!
Lányok, földi boszorkányok!

Azok visszavágnak:

Aszt hittem, hogy legények,
Pedig turós lepények!

A legények nem hagyják magukat. Az egyik gúnyolódva kiált a lányokra:

Tyuhéj ta!
Likas szakajtóvéka!

Amazok felelnek:

Köcsögeji turós mácsik,
Egyik rongyabb, mint a másik!

Ilyen s még szabadabbszájú mondókákat hallhatunk, miközben a játék tovább folyik.

A *kumós-t* az udvaron szokták játszani. Egy fiú *kum* (behunyja szemeit), azalatt a többi elbujik. Adott jelre a *kumó* megkeresi őket, s akit legelőször talált meg, azt *leapacsolja*.

A *ludas* játékban fiuk is, leányok is szerepelnek. Azok a farkasok, ezek a ludak. Mondókája:

Gyertek haza luggyaím!

— Nem merünk!

Mitű féték?

— Farkastú!

Hunn a farkas?

— Verembe!

Mibe mozdik?

— Aram-melencébe!

Mibe türüközik?

— Szaros pëlénkába.

Lib-lib, lub-lub! Gyertek haza!

Gyertek haza luggyaím!

Mondások, káromkodások.

Két szëm krumpli három zsákba!

Késpilinga nyél nékünn! (Hetvenkedő beszédre mondják.)

Nyetre bugylinak letyög a pilingája. (Kilátszik a lóláb!)

Hetvenkedik, mind a zuraság malacca.

Káromkodik, mind a jégesső.

Csizmaszárba horgya a zeszit. (Ostoba.)

Tápa alá raktya a zeszit. (U. a.)

Kis lábom ujja is többet tud, mind a te hővek-lábodujja!

A pap sè prédiká kéccer!

Kapkod, mind Bernát a ménkühö.

Lába két, mind a pap órájának. (Ellopták.)

Kisú, mind a zórás kecskéje. (Kitudódik.)

A hunn farkast emlegetnek, ott terem.

Tésur hé, kilógg a rongy!

Megrázta, mind Krisztus a vargát.

Megvette a zisten hideggye. (Mégfagyott.)

Miattam léhecc akár Pityi Palkó!

Akár indi, akár undi, ennek mek kő lennyi!

Mindéggy nekem a káboszta, akár süve, akár főve, mer én sèhogy sè szeretem.

Több nap, mind kóbász!

Sébaj papékná, mestérékné annyi sincs.

Annyit sè engedék a zigazambú, mind körmöm alatt a piszok.

A tehén farka is mozog, mégse esik lè!

Áll, mind fasz a lakodalomba.

Áll, mind a cuca (karó).

Láttál-e má karró hegyinn pityër valagát?

Ekámpicsorodik, mind a fancsali feszület.

Ne kapaszkoggy rám, iszèn megfüzettem a sintérnek, hogy dögöt nem tartok!

Sè árt, sè haszná, mind a kőrösi szentött viz.

Mindéggy neki, mind a képesnek. (A hátán és mellén képeket vívó házalónak mindegy, hogy hasra, vagy hanyatt esik-e el.)

Pokóra szát (szállott), mind a csögleji könyörgés.

Vesztett fejszének akarsz nyele lennyi?

Uszik, mind a zöreg fejsze.

Fürge, mind a csik.

Megláncóták, mind a pécsöliek a Krisztust.
 Letagadja a piros keresztfát is. (Szentelenül hazudik.)
 Zsák a főttyát, jány a dógát! (t. i. megleli.)
 Sit-rén (sír-rí), mind a zürge a madzagon.
 Akkor lássalak, mikor a hátom közepit.
 Kapsz, amit Nagy Pali a kapoli erdőbe. (Pofont.)
 Kapsz ém-magyar ötöst. (Pofont.)
 Ámos, mind a macska.

Alszik, mind a murmutér (marmota).
 Meghuzta magát, mind Gyömörő mellett a guta. (Észrevét-
 lenül meglapult.)
 Tátogat, mind a fijaszarka. (Álmos.)
 Têhetetlen, mind a papzsák.
 Nem biztos, mind a Fekete Ferenc jóllakása.
 Bizontalan, mind a kutya vacsorája.
 Aszonta a vakkódis, szeretném látnyi. (Hetykélkedő beszéd.)
 Tucc is te kan verebet! (Semmit sê tucc.)
 Kordéra raktya a dógot. (Haragszik.)
 Majdra a zsidó se ád!
 Tulipiros, hupikék! (Gúnyolódó beszéd.)
 Lud, ha fehér! (Ez aztán valami!)
 Bebiztosította magát. (Részeg; ama közhittel kapcsolatban,
 hogy a részegyet nem éri baj.)

Hetenn vannak, mind a gelseji ördögök.
 Ugy álgyon meg a zisten, hom-magad is csodákozzá rajta!
 Megbánta, mind a kutya, aki kilencet kőkezett.
 Szörnyü szél, ha meg nem ál! (Gúnyolódás.)
 A szemed ájjon meg, mind a bagzó macskájé!
 A szemed ájjon meg, mind a sût halé!
 Járgyon csak a szád, mind a seggem szüretkor!
 Lócsöcs a markodba!
 Uccu tolla, motolla, kennek (kendnek) ára mi gongya!
 Gőzös horgya rátok a szemetet!
 Vergyên meg a berégi csuda!
 A krámpáját! A tagadóját! A nyüstyit! A ziskátuláját!

A bibolgóját!

Aki lelke van a zapádnak!
 A héba (padlás) szárogatott rosseb egyen meg!
 A radai rosseb rágyyon széjjé!
 A fene tibgyen-lábgyon beléd!
 Igyá komám, szívessen adom; a fene egye meg a sajnállóját!
 Erôt, egészséget, bort, buzát, békességet, léleküdvösséget!
 (Köszöntés.)

Mi van a fejed fölött? (F. a kalap.)

Mi jat tő? Eggyen bemész, kettőn ki, asztán akkor vagy benne? (F. nadrág.)

Mér építették a templomot a falu végire a pécsöliek? (F. pénzér.)

Mér görbe a kard hüvele? (F. mert a kard is görbe.)
 Fót hátánn fót, tü benne sohase vót. Mi jaz? (F. káposzta.)
 Gója átröpü a vizenn,
 Hótt ember fekszik a hátánn,
 Kutya ül a farkánn. Mi jaz? (F. értsd szóról szóra!)

Népköltési termékek.

Hótú fehér aszófeji temető.
 Engem temessenek bele legelő!
 Engem elő, utánnam a babámat,
 Hogy ne tarcsón más szeretőt magának!
 Aszófő. 1905.

Édes anyám eresszen el a bálba!
 Ott mulat a babám, tiszta fehér ruhába.
 Tiszta fehér ruha,
 Csak a szeme kefe-ke-ke-te (értsd: fekete.)
 Édes kedves anyám,
 De kedvemre kereste!
 Csopak. 1905.

Gyertek jányok, ötözzünk fő fehérbe!
 Mennyünk el az nagy kaszárnya elejbe!
 Ruggyuk be jaz nagy kaszárnya ajtaját,
 Eresszük ki minden kis jány babáját!
 Tihany. 1904.

Hogyha nekem vóna év-vén anyósom,
 Evinném én a pokóba fogason.
 Vennék neki ménküjet, sej! kékküjet,
 Hon-ne szekcirozzon soha engemet!
 Nemes-Pécsely. 1903.

Árokpartonn kél a tojás,
 Ravasz Kati hosszú ruhás.
 Illik neki, mer van neki,
 Kálmány János vette neki!

(Vonyorci Józsi eszelős énekes koldús dala; atyám feljegyzése, Aszófő.)

Fekete a disznó óra, földet tur.
 Nem leszek én Marcaliba földes ur.
 Inkább leszek Kossuth Lajos huszárgya,
 Mégse leszek a németnek kuttyája!
 Több faluban éneklük.

Ha még éccer husz éves lehetnék,
 Barna kis lánt (de) sohasé szeretnék.
 Mer az barna ujan, mind a zóma,
 Ha érett is, keserü a maggya!
 Nagy-Pécsely. 1902.

Vékon hëjja, vékon hëjja
 Van az piros ómának.
 Gyöngé szive, gyöngé szive
 Van a zédes anyámnak.
 Gyöngé szive fájdalmába meghasad,
 Hogy az fija, hogy az fija katonának benmaratt!
 Katonadal több faluban. 1903.

Szitakérög, rostakérög,	Ejnyi! — Újnyi!
Mingyá hazaérek.	Nem is hattak (hagytak) alunnyi!
Feleségem lába közé	A kesztheli malom előtt
Könnyen odatérek (odaférek).	Le is köllött rakonnyi.

Vonyorci Józsi dala.

Három hosszi szivart veszek,
 Ha észijom, hosszi leszek.
 Hosszi leszek, mind a torony,
 A kapitány nem vág pofon!
 Katonadal Aszófón.

A pécsöli kertek alatt leesett a hó.
 Ne menny ára szölke kis lány, mer megrug a ló.
 Eruggya jaz kis kezed,
 [Hej!] Mivé ölész engemet?!
 Ropogós csolkod rajtam szárod,
 Nem felellek é!
 Nem felellek é!
 Nemes-Pécsely.

Csip a bóha, rug a tetü,	Happ! Tetü nem oda,
Aluszol-e szóga?	Csak a gatyaráncba!
A fene sè alhatik	Megfogom a lábodat,
A nad-dáridóba!	Kidoblak a sárba!

Dudás nóta Aszófón.

Nincs Füredenn több oj asszony,
 Mind Gyenizsné komámasszony.
 Megsüti a turós lepént,
 Oda várgya a sok legént.
 Turós lepént megettétek,
 Lidi lányom évégyétek!
 Balaton-Füred.

Balázsjáték.¹

Elmondja: Gyarmathy Sándor 58 éves asztalosmester Aszófón.

SZEMÉLYEK:

1. *Vitéz* (piros csákóval, karddal, pántlikásan).
2. *Gyönyörális* (csákóval, kardosan).
3. *Püspök* (fehér sőveg-ben, melyről hátul két színes szalag lóg le).
4. *Káplár* (mint a *Vitéz*).
5. *Ászlótartó* (hosszú botra kötött piros, fehér, zöld kendőkkel, melyet a leányoktól kap).
6. *Strázsamester* (csákósan, széles karddal).
7. *Szántóvető* (köznapi pór ruhában).
8. *Szalonnás* (zsiros kalapban, óriási nyárssal).
9. *Ábécés* (iskolás gyerek, kosarat visz balján).

Vitéz. Megkopogtatja az ajtót, benyit, és kérdezi: »*Szabad-e bemenni a Balázs-járóknak?*« Igenlő válasz után belép és elkezd:

Én vagyok az előküdt, előjáró vitéz!
 Kegyelmetek háza csakhamar legyen kész!
 Uri méltóságok, kik bé fognak jönni,
 Engem rendőtek szállást készítenyi.
 Hogy ha kegyelmetek szavam nem fogaggyák,
 Rökkákat, orsókat hamar é nem duggyák,
 Tüstént nagy kárát tapasztájják,
 Ha a zén szép népem jó szívvé nem fogaggyák!
 — (A szoba jobboldali részére áll.) —

Gyönyörális. Az *Ábécéssel* együtt jön be, aki egy széket hoz és azt a szoba közepére helyezi, mire a Gy. elkezd:

Régi országomban, nemes Ciciában (Scythia)
 Imé elérkeztem szép magyar hazámban.
 Gyönyörális lévén, imé megmutatom,
 Hogy mëllik jobb lészen, hogy ha megtudhatom,
 Bizonyára megajándékozom!

A *Gyönyörális* a szoba bal oldalára megy. Most belép a *Strázsamester* és a *Püspök*. Ez leül az *Ábécés* által hozott székre.

Strázsamester. Én, Strázsamester, hivatalomba járok.
 Éjjel és nappal a harcba sétállok.
 Halmokon állok,
 Katonáimnak így kijáttok:
 Üzsd! Vágd! Lüdd!
 Mer álgyukat vontatok,
 Azér méltánn ajándékot is várok.

¹ Két rövidebb veszprémmegyei változata a M. Nyelvörben 14:140 és 16:472.

A *Vitéz* mellé áll, mire belép a

Káplár. Én káplári tisztemben
Mej hivenn éjártam!
Mer tennap is egyre
Háromszázot vágtam.
Ugyan éfárattam kötelességembe,
Hólagok is sütek a tenyerembe!
A zajándékot nem foghatom kezemben,
Hanem ha ényerem, maj vetem zsebemben!

A *Gyönyérialis* mellé áll. A belépő *Ászlótartó* a *Strázsamester* mellé megy, és onnan *szavall*:

Ászlótartó. Én ászlótartó vagyok,
Magamat jól forгатom.
Imé egész tábornak
Ászlóját hordozom!
Maj meglátom, ki veszi jé tülem!
Mig karom birom,
Addig magamat nem is hagyom!

A *Szántóvető* bejön a *Szalonnással* együtt. Amaz a *Gyönyérialis* mögé, emez a *Strázsamester* mögé áll.

Szántóvető.

Én szántok és vetek,	Lovuk sován vóna,
Meleggé aratok.	Nem fickándoznának.
Katonáimnak élést	Csépet, kaszát, kapát,
Izzadva takarok.	E három nyavaját
Hogyha én nem vónék,	Érettük hordozom: [várok!
Ők éhenn hánának;	Azér méltánn ajándékot is

Püspök. Hátraszól a szék mögött álló *Ábécésnek*: Gyerejde kis fiam, mondd é ja zábécét!

Ábécés. A *Püspök* elé áll és megszeppenve hadarja:

Á-á-á, bé-bé-bé, személe, biszte.
Csak ettü a zégytü fétem, rettegtem,
Naccságod elejbe jönni alig mertem.

Ének.

Emlékezzé házi gazda,	Nosza azér gazdaasszon
Ma van Balázs naptya!	Ereszd hát főjönni
Dobd é bundád a zágy alá,	Jancsit, Miskát, Ferkót, Gyurit
Mongyad heje-hújja! [vünk,	Ábéce tanúnyi!
Lám minékünk vagyon ked-	Jó mesterség a tanullás,
Semmivé mink nem törödünk,	És nagy haszon a zirkállás,
Mesterünk regulájátú	Azér gyűjjetek é vélünk
Ma ippen nem féllünk!	Gyuri, Istók, Tamás!

Megtanúhatnád fíjaim (így!)	Hogy hires bölcsek lennétek
Hamar a díjakszót,	A diktomra, faktomra,
Három tizig (harmincig) meg-	Arra figyelmeznétek
A csieseri bórsót; [óvasny]	Az én mondásomra.

Vitéz. Konkojos szemekké férhő menő lányok, nézzetek a szemem közé, tunnék-e rólatok verset mondatnyi? Tuttok-e hát fíjaim katonák? *Gyönyörális, Káplár, Strázsamester* és az *Ászlótartó* felel:
— Igenis tudunk!

Vitéz. Hát mongyátok é tisztességes szókkâ úket koronázva!

Ének.

Nó hát lányok vigyázzatok
Ennyihány versünkre!
Vájjék néktek éneklésünk
Böcsületetekre!
Sarkonn ugró Katica
Szeretné a Náca...¹
Menne, hogyha évänné
Ótet a Gyurica.
Illégeti fejébe
Főkötőt a Panni,
Ha valaki évänné,
Szeretné főkötnyi.
Várgya ugyan a Juli
Kérójét éjónni,

De röst a fonásban,
Nem veszi a Jancsi.
Te is Mári várhatod
Többször a farsangot,
Megöregszó, de mégse
Nyered el a Ferkót.
Trézsi, Rozi szerencsétek
Hátra meggyalázott,
Megátkozott titeket
Aszófeji bába.
Heje-huja, kapuja!
Ma hamvazó szerda!
Husztak meg má a leányok
Törzsököt a zuccán!

Vitéz. A többiek felé fordulva mondja:
Mongyunk egésséget a házigazdának,
És az ő szerelmes hiv társának!
Hogy ők örömükbe bukfencet hánnyanak,
És végre egymásnak hajába kapaszkoggyanak!

Püspök.

Maraggy é gazda má csöndességbe,
A zasszonná együtt ij szép békességbe!
Hanem szeretetbű kaptyál ép-pemetet,
Pemetöd meg ütet, de rá ne nehesztejj!

Ábécés.

Hot-tunná te pemetőnyi?
Má alig tucc fölállanyi!
Félelembé, rettegésbe,
Tú se menne a seggedbe!

¹ Bizonyára hibás sorok. Talán így: Szeretne anyáca lenni... stb.
[A Nyr. 14 : 141. lapján közölt veszprémmegyei változatban csakugyan így van:

Szeretne anyáca,
De anyáca nem lehet,
Maj lész jó apáca.
Illégeti stb.

A szerk.]

Ének.

Emlékezzünk, hogy ma vagyok
 Szen-Balázsnak naptya!
 Mesterünk jó akarattya
 Általunk mutatja.
 Örömet e háznak,
 Asszonunk urának!
 Hoh-hirdesse énekekê
 Asztat, hot-taniccsa:
 Gazda gyorsann, kêj fő mostan!
 Hozz minékünk jó bort!
 Asszon, csâd meg a zuradat,
 Kőcsd ê keresményit!
 Nézd, nyársunk is üres!
 A bélünk is éhes!
 Ne sajnájjad kóbászodat,
 Vaj êd-darab szalonnádat!
 Vélünk tett szivességödér
 Ugrunk êk-kis táncot.

(Tánc.)

Tánc közben a *Szalonnás* harsány hangon kiáltja a ház népe felé:

Szalonnát, szalonnát!
 Ha nem annak szalonnát,
 Kifurom a gerendát!

A meleg kása.

— Idősb É. J. elbeszélése Aszófőn. —

Hát em-má régenn vót, de ujjan igaz, hogy iv-vót, mind hogy én most itt állok.

A Kugler Ádány komám hires gazdaember vót — a jó Isten nyugasztája szegént — sok helénn megfordút, a zalispánnâ is parulázott, a szógabiró meg nem êccér vendégségre is égyütt hozzája. Eccer is, sátoros innepkor kinn vótak nála a zurak a pincéné a Zőreghégyénn. Hát hogy a harangszó kihallaccott oda, aszongya a zuraknak, hot tarcsunk körmönetet! Avvá fogott êv-vatallét, el lett a szencség, a zurak meg a zasztát a feje fölé eméték mind a papnak a zumbellát, a szógabiró hajduja meg êcs-csutorát löbbát elötte êh-hosszi szijjonn, minha (mint ha) a szencségnek füstöne (tömjéneze). Na, asztán hogy igy főkészútek, naf-fene nótaszóvá háromszor körúkerüték a pincét. Hát ijjen körmönetet csaptak! Legvéginn meg mikor a bucsuszkodásra kerút a sor, megigérték a Zádánynak, hob-búcsura is égyünnek hozzá Szel-Lászlóra (Szent-Lászlókor). Ugy is lett, a zurak csakugyan égyüttek hozzá. A komám-asszonná külömbgyebb asszon nem vót a faluba, még a papszakácsné se. Am-má elötte való nap egyebet se tett, csak kopoulosztotta a csibéket,

récéket, meg a pókákat, mer iszen vót ám nekijje több, mind a zuraságnak, a jánya meg csinyáta a cukmisokat, kuglófokat, csakhogy a zuraknak legyen ennyivalójuk, a komám meg — bakkom a ráncát! — kilódtú a hegyre a vörösmai pincéhő. Onnajd hazarendót ek-kocsi bort, mer ak-kő leginkább a bucsura.

Hát amind a zebédet eszik, a sok pecsenye után rákerút a sor a kuglófra is; vettek is belüle, nem is. A komám nem szerette, hát nem vett belüle, de a szolgabíró jól megpupozta a tányérgyát. De még jól hozzá se fogott, éccerre csak hértelen ledobgya jám a vëlláját, asztán hömbölgeti a kását a szájába sokáig, mer ujjan meleg vót, hom-még a nyêvit is elégette. Hijába bisztatták, nem evett at-többet a kásábú, hanem asz taláta mondanyi, hogy ez a kása ujjan meleg, hom-még Veszprémig se hűne meg (hülne ki). »Hát êhiszije a téns szógabíró ur, hogy ém-még Fehérvárig is êviszem, hon-nem hű meg« — aszongya a Kugler Ádány? »Asz má mégse hiszem ê« — aszongya a szógabíró. Elég ah-hozzá, hogy al-lett a dologbú, hof-főfogattak, hogy a Kugler Ádány êviszi a kását melegenn Fehérvárra, má mind (azaz) Székes-Fehérvárra, meg passzust is hoz róla, hom-meleg vót-e, vas-se?

Éfêkor a komám kiment a szürübe, êkészítette a kocsiját, fôtette a sérágyát is, asztán jól megtönte a kocsi derekát kétnapos sargyuvá. Am-meg tunnyi való jám, hogy a zijen sargyu ujjan meleg, mind a tüz, mer ippen akkor van a java forrásba (legteljesebb erjedésben). Avvá fordút egyget, megin bement a szobába közibéjük, minha sëmccsë (semmit se) csinyát vóna. Kis vártatra odatták nekijje a kását ên-nab-bögrébe, hon-na! vidd ê Fehérvárra! Egy esküttet meg odaütettek melléje a kocsi-ra, hov-vigyázza meg, hon-nem-e forrâja fô a kását utközbe valahunn. De a Kugler Ádány se szót, se beszét, csak belemuszkóta (beletemette) a bögrét a sargyu közepibe, asztán hegyibe vágott a lovajinak. Aszongya a zöreg Fodor, — mer am-ment ê vele, hogy um-mentek, mind a förmeteg. A zessô kergette, de nem érte el űket, csak a kocsi sérágyáját verte! Déharangszó előtt hajtottak be Fehérvárra. Szerencsére találkozott a komám a piarcon egy borkereskedôvé, akit ű is, meg a zeskütt is réguta ösmertek. »Hát hov-van ijjenkor? Mi járátba van?« Meg így, meg úgy, êd-darabig êbeszê-gettek, asztán a komám elövette a bögrét a sargyubú, hogy a borkereskedô legyen rá tanu, hogy meleg-e a kása, vas-së!? Hát uram sém Isten! (s én Istenem) a zeskütt csaknem mekkukút (megnémült) a nacs-csodákozástú, mer a kása csakugyan meleg vót. Mit vót tennyi egyebet, passzust kértek a borkereskedôtú, aki egy pappiroson hamarossan megirt mindent. Hanem amikor a nagy utrú hazaértek, asztán a pappirost főmutatták, a szógabíró asz se tutta, hof-fi-je, vaj lány. Csaknem kinészte a szemejit a ziráson. Asz nem lehet tunnyi, hogy mit gondót magába, csak egy-kettőre kifüzette a pénzt, amit a fogadásba vesztett, asztán êkászolódott. De nem is gyütt ê ázutátú fogva többet bucsura Aszófére.

V. SZÓGYŪJTEMÉNY.

Tájszavak és jelentésük; az irodalmi nyelvtől eltérően ejtett, vagy használt szavak és kifejezések betűsoros jegyzéke.¹

A.

abrincs: abroncs.
acce: add ide.
adu: odü; *aduja*, *adujuk*, *aduk*,
de: *odvas* fog.
agáca: ákác.
ajjas: aljas; ép így *ajja*.
ajtólék (Tihany): a halászok a jégen a háló beeresztése végett léket vágnak; ez az *ajtólék*.
 Ragjai mindig mélyhangúak.
akkortájt: akkoriban.
akkurát: csak *ujan*, *ujjan* szóval kapcsolatban fordul elő; *akkurát ujan* = éppen olyan.
akkurátos: helyes, illő, alkalmas.
alú: alól; ép így: *alulam*, *alúrú*.
amujjan: amolyan.
annékü: anélkül; *annékünn* is használatos.
ára, *amâra*: arra, amarra.
aram-máringó: (tkp. arany máringó) sárga rigó (*Oriolus galarraszt*: arasz. [bula]).
aszalék: mindenféle aszalt gyümölcs.
avétt: avult.
azuta, *azutátü fogva*: azóta.
ábroc (Tihany): árboc.
áfa: al-fa, alsó-fa, l. *béfa*.
ágrúszakatt: jött-ment; árva, elhagyott.

ágyás: 1. nyomtatás alkalmával az udvaron körben elhelyezett kékék, 2. *kerti ágyás* = virágágy, 3. a *buborka ágyása* azon lé, melybe az ecetes v. kovászos ugorkát beágyalják.
ágyi: ágy; *ágyi néném* = ángyom, *gyágyi* (Aszófő).
árnyéka: tinctura arnicae.
áru: elad; *keveset árútam a vásáron*.
ászló: zászló.
átjájába: általában.

B.

babuka: bűdös banka (Upupa epops). Kisfaludy S.-nál *babuta* (3:124).
bagó: bagoly.
bajmolódik: bajlódik.
bajossan: alig, aligha.
bakhátolás: a szőlőkapálás azon módja, melynél a földet az út közepére húzzák.
baktértojás: tied a baktértojás! = semmi, szar.
balogsuti: balkezes.
ballos: *fé fülire ballos* = süket.
bangócs: bögöly.
barbé (Aszófő): borbély; csúfneve: *koszvakaró*.
basá: közösül.
bazsalikomzsir: ung. basileonis.

¹ A zárójelbe tett község neve azt jelzi, hogy az illető szó feltüntetett alakjában csak azon faluban használatos.

- Báлинд*: Bálint.
bászli: báméskodó.
begörög: a disznóról mondják = párosodik.
beheged: befagy = *behegett a séd*.
bekáfó: 1. leissza magát, 2. felcsap legénynek; 1. *legén*.
bekecsó: fúr-farag, összetákol.
bekóteroz: bebörtönöz.
belebzsó: mohón eszik, felfal vmit.
beótt: berak, a kenyeret *beótti a kemencébe*.
bérázda: barázda.
bérázadás szomszéd: tőszomszéd.
bérszénget: 1. megpiszkálja a tüzet, 2. megver, elagyabugyal.
betéve iszik (Nemes-Pécsely): nem a pohárból, hanem az üvegből iszik.
betéve tud: kívülről tud.
béfa: az iga azon része, mely az igazsaggal párhuzamosan áll belül. *áfa* az iga alsó része.
békarokka növénynév.
bérmál: megpofoz. (R.)
biberkél: 1. *bíbrító*.
bibircsók: 1. himlőhely, 2. pattanás.
bíbrító: babrál.
bicsaklik: kificamodik.
bihal, *bihalos*: bivaly, bivalyos.
bikaborgyuszóda: bicarbona soda.
bikfa: bükkfa.
bikfic: huncut, kópé.
biling: fürt.
bilíngérez: keresgél, böngész, összeszed.
bille: a kis gyermek penise; másik neve: *kanóc*.
billég: bélyeg.
birizgényi: 1. ingerelni: *ne birizgélj, mer a fejedhő vágok valamit*; 2. piszkálni: *addig birizgélte a zóráját, míg érontotta*.
birizgöllés: ingerlés.
bizon, *bizonkónyi*: bizony, bizonykol = erősen, határozottan állít vmit.
bizség: bizseg a lábam = elzsibbad.
bizsérég: hemzseg = *a kukacok, meg a nyüjek bizsérégnek a sajtba*.
bócorog: kóborol; *hazabócorog* = hazavetődik.
bocska: széles fenekű fakád.
bogár: házi légy.
bogárzik: a legyektől kínzott ökör össze-vissza fut, megvadul.
bóha: balha.
bojog: bolyog; *ab-bojgott a zeszibe, hom mekházosodik*.
bókla: ügyetlen, kajla.
bóklá és bóklász: céltalanul lótfut, csavarog.
boroc: barack.
boronya: borona.
borgyú: borjú; *borgyuk, borgyus, borgyuzik, borgyuzás*.
borsos: házaló kereskedő.
borza: bodza.
böccölléz: botorkál, támolyog.
böcsü: becsül.
bödön: 1. fazék (Nagy-Pécsely); 2. mázos cserépedény, melyben zsír áll (Zánka); 3. kisebb jászoly (B. K. Szöllös); 4. gyomor: *van-e elég a bödönödbe?*
bögy-bögyös: begy, begyes; *bögyös jány* = szép mellű; *bögyössen jár* = büszkén; *bögyös réce* = jóllakott ruca.
börc: bérc.
böstörké: valamin töri a fejét; *böstörködik* = valamiben sántikál.
brugat: madzagra kötött fával dongó hangot idéz elő; innen: *brugatyu*.
buborka: ugorka.
buckó: dudorodás a fán.
bucsér: (Aszófő) fűzfából font, rekeszekre osztott, fedeles kosár, melyben kenyeret tartanak a padláson, hogy az egerek meg ne rágják.

bugyborék: buborék.
bugyész: szűk nadrág.
bugyli: fanyelű olesó kés.
bujár: bűvár; *vizibujár* = szár-
 csa (fulica atra).
Bujdizsár: Boldizsár (Aszófó).
bujtorgyán: bojtortján.
bukta: tésztanemű.
bunfordi: együgyű, ostoba.
bungat: 1. *brugat*.
burék: burok.
Burgyán: Burján, vezetőknév
 (Nemes-Pécsely).
burhos: (Köves-Källa) borült;
burhos üdő, burhos kedve van
 = rossz... v. ö. *burú*.
burítottó: fűzfából font eszköz,
 mellyel a csirkéket borítják
 le, hogy el ne széledhessenek.
burú: borúl.
bücs, bücsbe tart: becs, becsül.
bücsmélés: becsmélés.
büdösféreg: cimex lectuaria.
büggő: böggő (hangszer).
bürhő: gyomor.
büt: böjt.
büti pogácsa = zsirtalan pogácsa.

C.

cafát: 1. a ruha foszlánya, 2.
 kurva, 3. rongy, hitvány: *cafát*
népség = szedett-vedett nép.
cafra: kurva.
cebereg: 1. fázik, 2. él-hal vmiért,
 nagyon szeret vmit: *cebereg a*
borér, 3. kérve kér: *hijába ce-*
bérgött a zómájér, nem attam
neki, 4. megkíván: *cebérgött a*
halér, hát ément halásznyi, 5.
 bűnre kíván: *cebéreghecc azér*
a jányér, nem fará jam-meg
neked!
cefet: hitvány, élehetetlen.
cefre: a pálinkafőzéshez való
 praeparatum (törköly és víz).
cemende: 1. kurva; 2. szilaj, ökle-
 lős: *cemende marha*. [nek.
cerkedézik: szinonimája *cebereg-*

cég: céh.
cibék: (Tihany) halászati eszköz,
 mellyel a hálót partra húzzák.
cicérenyi: közösilni.
cigám-meggy: cigány-meggy = fe-
 kete meggy.
ciház: az ágyneműre, tiszta külső
 ruhát (*ciha*) hűz.
cihélődik: 1. hűz-von, 2. felöltö-
 zik, 3. készülődik: *addig cihé-*
lödött-cuholódott, mig mégis
csak ráát (ráállott).
cikákó: 1. fulladoz, erősen köhög,
 2. háyni akar. V. ö. Kisfaludy
 S. 7:332. a számárordításra
 vonatkoztatva.
cirokfia: phylloxera.
citora: citera.
copákás: nyúlós; rosszul kelt,
 gyengén átsütött kenyérről
 mondják.
cucányi: közösilni.
cukmis: mindenféle édes tészta,
 sütemény.
cuppónyi: leszaggatni: az egres-
 v. szőlőszemeket.
cüjek: cövek.

Cs.

csambillókos: sanda, kancsal.
csapa-csapáz: csapás, lábnyomok
 a hóban; vad után jár.
csapta: csapda.
csaptató: hosszú dorong, mely a
 szekéren vitt hordó mozgásá-
 nak megakadályozására szolgál.
csatláspáca, csatlószíj: lószerszám
 alkatrésze.
csatrangó: csatangel.
csatrangolló mēnkü: cikázó villám-
 csapás.
csattogó epēr: amely csattan,
 mikor leszakítják.
csádé: száraz faágak.
cságoté: (a belső parton *cságoté*)
 az ekerűd kampós vége, mely-
 hez a taligát a *csángatészég*
 erősíti oda.

- csánk*: a marha v. birka hátsó lábának hajlása.
- csántér*: a boros hordók alá párhuzamosan fektetett és összeerősített gerendák.
- császkál*: mászkál.
- csepërke*: egy gomba neve.
- cserébök*: cserebogár.
- cserepes föld*: szárazságtól megrepedezett föld.
- cserésnye*: cseresznye.
- cserény*: 1. trágyahordó készülék, 2. a szekér egyik alkatrésze.
- cserfës*: aki szeret pletykázni.
- csermille*: konkolyféle dudva, melynek magjától a kenyér fekete lesz. Innen: *csermillés kenyér*.
- csesz*: 1. közösül, 2. elront, elpusztít: *elcseszte a szerencsését*, 3. hiába fárad: *cseszheted, nem lesz abbá semmi!*
- csészko*: suszter.
- csete*: a bodza fekete termése.
- csetepáté*: zenebona.
- csetres*: marhapásztor.
- cséve* (l. Nyr. I. 232): 1. cső: *a kánna csévéje*, 2. kukorica-cséve = a kukorica feje.
- csibe*: csirke.
- csiba te!*: a kanász mondja a disznóknak.
- csigëre*: rossz, vizezett bor.
- csijatag*: fattyuhajtás.
- csimbök*: húsdaganat, kelevény.
- csincsök*: (Nagy-Pécsely) cserebogár.
- csiny*: a hordófenék számára a dongákba vésett bemélyedés.
- csinyá*: csinál.
- csipetke*, *csipetkés tészta*: kézzel szagatott tészta.
- csipërvas*: csipõvas.
- csipisz*: semmi. *Csipisz a zórodra*: nem kell neked ezt tudni; nem kötöm az orrodra, hogy...
- csipkefal*: a ház homlokfala.
- csippa*, *csippás*: a szem megszáradt nedve; *csippás szem*.
- csira*: 1. tarka: *csira marha*, 2. *a kánna csirája*: az öntözõ rózsája.
- csiribõ*, *csiribõllés*: csiripel, csiri-pelés.
- csirimpõ*: csörõmpõl.
- csiszakû*: kõszõrûkõ.
- csitri*: 1. piciny: *csitri keze van*, 2. kedveskedõ szõ: *csitri gyerek*.
- csobikõ*: csobog.
- csõjjány*: csalán.
- csolk*: csók; *csolkol*, stb.
- csolnak*: csónak.
- csõblek* [võ. *csobolyõ* és török *çömlük* Nyr. 6:226]: cserépfazék.
- csõcsiréz*: megcsõcsöz, megtapogat (leányt).
- csõkéj*: csekély; *csõkéjség*.
- csõmbõllék*: a kutya farkának bozontos szõrére tapadt és ott megkeményedett ganaj.
- csõmõllik*: csõmõrlik.
- csõmõllés*: csõmõrlés.
- csõmpe*: az el nem mosott edény.
- csõndér*: csendõr.
- csõnõg*: cseng.
- csõpék*: pecsét; *põcsét* alakja csak a *põcsétviaksz* szõban van.
- csõpétés*: fiatal erdõ. [tyû.
- csõrge*: 1. zõrgõ fánk, 2. tõpõr. *Csõre*: Erzsébet, Örzse.
- csuda*: csoda; *csuda méregbe gyütt* = csodálatos méregbe jött; *csuda gyalázatosan elagyakóta* = nagyon megverte; *csuda kemény*, *csuda szép*.
- csuhu*: vízi nõvény neve.
- csurgaté*: az eresz esõcsurgató része.
- csuron-*, pl. *csuroncsû ázott* = bõrig ázott; *csuron víz a hátom* = még a hátam is kiizzadt; *csuroncsû mindened* = igen vizes vagy.

csuszkora: a *csuszkorál* (csuszkál) igéből.
csuta: csutka.
csücsüjj le: ülj le! (gyermeknyelv).

D.

kiver a dabronc: pattanás támad
danú: dalol. [a testen.
derézde: vízi növény neve.
devendéroz: dözsöl.
dévány: divány.
díják: deák.
dimbéroz: dorbézol, mulat.
dimbérkodik: duhajkodik.
dohog: durcásan morog.
dobzás: 1. a háztető nádjavítása,
 2. a kapa dobzása = a kapa
 élének vaslemez odaforrasztása
 által való kijavítása.
dologténap: hétköznapi.
dombéroz: színönimája *dimbéroz*-
 nak.
dorozmás: érdes, durva, repede-
 zett: *dorozmás kéz*.
dönög: 1. döng, 2. morogva be-
 szél: *mit dönögsz, mom-meg*
magyaránn!
dudorészó: dúdolgat.
dufla: dupla.
durung: dorong.
durungfarkuszarka: *pica caudata*.
dűjjed: düled.
dűjjedt szemü: kidüledt szemü.
dűnnyög: haragszik, morog.

E. É. É.

ébénlóggó: csizma (tréfásan).
ébrudá: megver.
eddétig: addig, mint *addétig* =
 addig.
edényes: fazekas.
effajtu: e-fajta.
ëffajtu: egy-fajta, egyforma.
ëg R. meg.
egyellő: egyenlő.
ëgyhasi: egy anyától való.
ëgygel: *kiëgyyelem a kukoricát* =
 egyet hagyok egy bokorban.

ëlőhasi: először borjazó.
ëllenző: a nadrág egyik része.
ëhâ: elájúl.
ëhâgy: elhagy, elveszít: *ëhattam*
a pénzem = elvesztettem.
ëhës: éhes.
ëhü: éhezik.
ëkecsőnyi: összetákolni.
ëkecső-bekecső: fúr-farag.
ëkegërëndő: az ekerúd hátsó,
 vastagabb része.
ëláll: elvisel, eltúr.
ëlalé: elájúl.
ëlicë: eloson.
ëlödâ: elmenekül, megszökik.
ëlötalâ: eltalál.
ëlülem elölem.
ëlörüha: kötény.
ëmse: nöstény disznó.
ënnyhány: egynéhány.
ënnyhánszor: egynéhányszor.
ënyveskezü: tolvaj.
ëpörnyed: elperzselődik = *üjjam*
meleg van, hom-még a fü is
ëpörnyed.
ëpréz: eprész.
ëránt: iránt: *a zëránt hijába*
szósz apádnak = amiatt...
ëránnýába: irányába.
ëre: erre, ép így: *ëmëre*.
ësinkófâ: ellop.
ësső: eső.
ësses üdő: esős idő.
ëszakú: összetörik: *ëszakút a to*
jâs a kezembe.
ëszontyorodik: szomorú arcot vág.
ëszrevész: észrevesz.
ëvâlik: kiszül, kitudódik: *majd*
ëvâlik a vállatásná!
ëvetél és *ëvetëllik*: időnap előtt
 megborjazik, azaz fejletlen
 magzatát *ëhânnýa*.
ëvés: elvesz.
ëfé: éjfél.
ëfétâjt: éjfélután.
ëhâszkodik: 1. kegyelemkenyéren
 él, 2. mohón falja az ételt.
ëlés: élelmiszer, főleg a gabona.

élet takar: 1. élelmiszert szerez,
2. arat.

én: iny; *fáj az énem*.

énekü: énekel; *éneküllök, éneküsz*.

érkezés: ráérő idő; *nincsen érkezésem* = nem érek rá.

F.

fákuszik: 1. kihúl a leves, 2. meg-alvad, szikkad. (V. ö. fú, fúv, fúvakszik, fu-akszik.)

farkapénz: borraivaló, melyet a marhavásáron adnak annak, aki vevőt közvetít.

farkasszór van a szemibe: a babonás hit szerint a farkasszór okozza a szemhéjgyulladás.

fartâ: a farával elfordul.

farsatu: a szekér (a *nyújtó*-ra!) végére erősített csavar, melylyel a *poszta kerékkötőt* igazgatják.

faszó: 1. kap vmit, 2. kikap.

fattyuz: 1. gyermeket szül; pl: *A Treszkábú jófajtu disznó lett vóna, mer minden esztendőbe fattyuz*; 2. leszedi a szőlő hónaljhajtságait, *kifattyuzza a kukoricát* stb.

favágító: favágóhely az udvarban.

fájló: fájlal. [stb.]

fárod: fárad, ép így *fároccsag*

fejésükeme: tkp. fejés-ő-kelme = vonószék.

telejekapkodó: nádarató szerszám, mint *gyalászka*.

feszt: henceg.

féléskészómár: tkp. félkészkalmár = tolvaj.

féléskészosár: fél kézen vihető kosár.

félszár: a kötőfék szára.

félágollás: a szőlőkapálás egyik módja, melynél a tőkék egyik oldaláról elhúzzák a földet.

férges fog: odvas fog.

fészekfentő: 1. kistermetű ember,
2. a legfiatalabb családtag.

V. ö. Tud. Gyűjt. 1848. X.

ficánkó: 1. bogárzik.

fixumfertigbe tesz: teljesen elkészít.

finak: a molnár vámszedő faedénye (= $\frac{1}{8}$ pozsonyi mérővel).

fiszfa: fűzfa.

fitat: fitogtat.

fitoritt 1. *fitorittya a zórát* = fennhordja az orrát, henceg; 2. *êfitorittya a csizmáját* = ferdeére tapossa a sarkát.

fitorodik: kificamodik.

fityfiritty: értelmét e példák sejtetik: *ki, ha ű nem, b... a teremtette fityfirittyé!! najszén fityfiritty, meg van neki adva!!* (nó, hiszen...)

flangéroz: csavarog.

fóddoz: foltoz.

foganté: fogantyú.

foglalkozás: *nincs semmi különös foglalkozásom* (tenni valóm).

fóka: falka; *ên-naf-fóka seregé levákta a szöllőmet* (egy nagy falka seregély leette...)

fony: fon; *fonyás*, de *fonál*.

fór: fuvar.

fórba jár: fuvaroz.

fóros ember: fuvaros.

formáz: hasonlít; *aptyára formáz*.

fosgém: szürke gém (ardea cineföcske: fecske. [rea])

föcskendő: fecskendő.

föcsté: a leborjazott tehén teje.

föcikhelődik: 1. *cihelődik*.

föjhő: felhő.

födicsuk: kis éneklő madár neve.

föhuzóckodik: felhúzza a csizmáját.

fökászolódik: felkészül, nagy nehezen útra indul.

fökött: felkelt (causat.)

fölös: ami megmaradt; *ez a pénz*

fölös, beteszem a takarédba.

fölöstököm: reggeli.

fölöz: 1. erőben felülmúl, 2.

több; megföli a hatvanat =
több hatvannál, 3. leszedi a
tejfelt.

fölüt: teherbe ejt.

förödés: fürdés.

förészó: felrészel.

förmeteg: fergeteg.

förhéc: a kocsi alkatrésze.

förüccan: felfortyan.

fösöküszöb: szemöldökfa.

fösvén: fösvény.

fötápészzkodik: ásítózva, lassan kel
fel.

fóvesz: 1. kanca a mént, 2. eltűr,
kiáll valamit.

fránca, fráncás: bujakór, -os.

front: homlok, vmnek eleje.

fucs: sok.

fucsó: elront.

fucserá: elhibáz, elront.

fucser: kontár.

fucsi: fából készült merőedény.

fujás: fuvás.

fujtó: 1. éretlen, fanyar: *fujtó
gyümölcs*, 2. *fujtóra köt* = cso-
móra köt.

fujt, fujtás, fujtogat, fujtogatás:

funt: font [fojt, stb.]

funtos óma: nagy alma.

fura: furcsa.

furu: furó.

furugja: furulya.

furugjagatya: szúk gatya, ép így:
furugjanadrág.

fű: fű; *fűjes, fűjek*, stb.

fűköröm: a szarvasmarha és disznó
hátsó kis körme, mely nem
éri a földet.

fülemász: fülbemászó.

fűrészbak: azon X alakú készü-
lék, melyen a fát fűrészelik.

fürgete: fürgetyű, a szekér és
kocsi alkatrésze.

fürmonyas cserésznye: fürjmony
nagyságú cseresznye.

füttenyi: áskálódni; jól befütöt-
tem nekijje!

füzeccség: 1. a fizetendő összeg;

mi a füzeccség? = mit fizetek?

2. *bér: mi a füzeccséged?*

fiszfánn füttyöriköllő: káromko-
dásban fordul elő; *azt a fisz-
fánn füttyöriköllő rézangyalát a
ragyaverte pofádnak!* (Tihany.)

G.

gang: folyosó, tornác.

ganyé: ganaj; *ganyé ember vagy*
= rongy ember vagy.

garaboncás: garabonciás.

gádor: a pince torka, lejárata.

gánicadődölle: árpa- v. kukoricá-
lisztből készült tésztanemű.

gelegénye: galagonya.

gélészta: giliszta.

gélésztahugy: epeömlés.

gemicse: halászó eszköz (Tihany).

gérény: görény.

gerébgye: gereblye.

gezemice: giz-gaz.

gerce: jérce.

gérnic: sovány, vékonypéznű.

géva: korhadt fákon növő gomba.

gézenguz: jött-ment.

gicca: kisebb köteg zsuppszalma,
mellyel a házakat fedik.

gilice: gerlice.

gilicetüske: szamártövis.

girizd: gerezd.

gombafojás: ahol a gomba nő.

göbéc: göbeccs, kavics.

gömböc: préshurka.

gönc: batyuba kötött ruha.

görgő: a disznó anyaméhe.

götlöhös: tuberkulótikus.

gözmasina: gőzcséplőgép.

gréta: kréta.

guga: golyva.

gubaszivar: kubaszivar.

gunyhó: kunyhó.

gurgujaszemü: dülledtszemü.

gügyüge: az olyan ember, aki
nehezen ért meg valamit.

gülügomb: gömbölyű ércgomb.

güzmöl: kelleetlenül eszik; vissza-
hatója is van: *güzmöledik*.

güzü: szegényes külsejű ember;
csúfnév: »*A tihanyi güzüjek,
vásznonköpönyegéssek.*«

Gy.

gyalászka: nádarató szerszám.
gyaptyu: gyapjú; *gyaptyuk*, *gyaptyut*, *gyaptyus* stb.
gyántár: gyanta.
gyel: jel.
gyéhenna: nagyító szó; *gyéhenna meleg van* = pokoli hőség van, *gyéhenna mód fáj a fejem* = nagyon..., *gyéhenna üdő* = rossz idő, *gyéhenna bánásmód* = rossz, kegyetlen....
gyelő: jelöl.
gyelőllés: jelölés.
gyönyörális: generális.
gyepü: élő sövény.
gyeplü: gyeplő.
gyég R: jég (Akali).
gyékénföd: ahol a gyékény nő (Aszófő).
gyikolaj: babonás háziszser.
gyócsos: házaló kereskedő (gyolcsos tót).
győ hétenn: a jövő héten.
győjtény: egy dudva neve; *győjtény* (Aszófő).
győmiszó: 1. beletöm, 2. meggyomroz.
győszködik: 1. megélhetésért küzd; sokat *győszködünk*, mégis nehezen menünk valamire; 2. erőlködik: *eleget győszködött*, *méksé tudott föleményi ek-kilás zsákot*; 3. bajlódik, vesződik: *éh-hónapig győszköttem a tinnokka, mire betanítottam őket.*
gyujtólék: forgács, rőzse, vékony
gyuszop: juszap. [ág.
gyuszt is!: csak azért is!
gyut: jut.
gyüök: jövők; *gyütt-ment*, *gyüsz*, stb. *mos gyüjök rá*: most veszem észre, hogy...
gyürüja: vékony, gömbölyű fa.

H.

hadaró: a csép feje.
hadona: civakodás, veszekedés: *a nagy hadonába csaknem megtették egymást.* (V. ö. hadonáz.)
hajma: hagyma.
hajmás betegség: hasi hágymás.
hajsz-csáli: az ökörnek mondják; *hajsz* = balra, *csáli* = jobbra. Innen: *hajzás ökör*, *csális ökör.*
hajtókü: hajtókaral forgatható köszörűkő.
hajtott ház: melynek alaprajza L alakú.
halován: halavány.
hallám: hadd látom!
hamargyába: hamarosan.
hancúroz: ugrabugrál.
hangyál: hangya.
hangász: muzsikus cigány.
hapucáz: egyértelmű *hancúroz*-zal.
hapuca: ugrálás.
harmalás: a szőlőkapálás egyik módja.
harmic: harminc (Vászoly).
hasolló Á.: hasonló.
hálló: háló.
há mész?: hova mégysz?
hálá legyen!: hála legyen!
háláistenkodik: hálálkodik.
házos, *házot*, stb.: házias, házat,
hásszén: hát hiszen. [stb.
hátussó Á.: hátulsó.
hederég: árulja magát (leány), farát mozzatva kecsesen akar járnai.
hëgyëtt, *hëgyëtte*: felett, felette.
hëgyibe: fölé.
hëjja van: hiányzik belőle.
hel: hely; *helëttëm*, *helës*, *helëttës*.
hëpciáskodik: henceg.
hërtelen: hirtelen.
hetfe Á.: hétfő.
heti: csak ebben a kapcsolatban: *ma ëh-heti, hõgy...*; *két heti nem láttalak.*

hé R.: padlás; *héba szárogatott rosseb*.

hér: mindig *hir*, csak: *eriggy Isten hérévê!*

hibáz: hiányzik belőle valami.

hidas: a hizók óla.

hidegvágó: nyers vas vágásánál használt kemény acél véső.

hijok: hívok.

hijány: hiány, *hijányos*, *hijányzik*.

himpók: bőrkeményedés a ló lábán.

hinca: hinta.

hincá: hintáz.

hirës: hirhedt, rosszhírű.

hófuját: hófúvás.

hójagmeggy: hólyagos, veresmeggy.

holnap: hónap (mensis).

honcsék: alapszava *hont* = hant; értelme: zsombék, zsombékos rét.

hosszi: hosszú.

hóttetény: húskinövés a fejen. Ha valaki a halottas ház ablakán benéz, *hóttetényes* lesz a feje.

hömbölög: hömpölyög.

hörcsög: hörcsök.

hujákó: kurjogat, részegen dalol.

hujákos: részeges (Nagy-Pécsely).

hujákollás: kurjongatás.

hujkó: fagyos kezét lehetőleg melengeti.

hunn: hol; *otthunn*, *sëhunn*, stb.

hunnajd: honnan?

hupikék: élénk-kék színre mond-

hupók: pofók.

huszárzsir: ung. hydrargiri cinereum.

huszitt: uszít (kutyát).

huzat: ágyruha.

hü vissza!: az ökörnek mondják = hátra! [ják.

hükkő: hátra hajt.

hüjek: hüvelyk.

hüjek lábom ujja: a lábam hüvelykujja.

hüss: hűvös.

I. J.

icurka-picurka = iciny-piciny.

iharfa: juharfa.

Ihász: Juhász (vezetéknév Aszófő).

igyenës Á: egyenes.

ijjen: ilyen.

ina kásája: az alsó lábszár izma.

innejd: innen.

innejcső: innenső.

innep: ünnep.

inog: ing.

ippen és *ippeg*: éppen.

irëm: üröm.

irmes: ürmös.

iszën: hiszen.

iszalag: egy kúszó növény neve.

isztëke: ösztöke.

isztërgye: eresz.

iskátula: skatulya.

ispita: ispotály.

ittennék R.: itt.

jakabsziva: egy szilvafaj neve.

java: nagyobb része; az aratás javánn má tuestünk.

jány R.: leány.

járkénya: járkalni.

jed: megijed, *jeszteget*, nem *ëdëk ëg* (Aszófő) = nem ijedek meg.

jóëtkü: jó étvágyú.

jórëszt: nagy részben.

jóüzü: jóízű; de mindig *iz*, *izes*.

Józsep: József.

juha: a koci belső szerkezetében levő alkatrész, úgy szólván a szíve (v. ö. *jonh*, *joh*, *juh*, *ënh*, *inh* = szív; *ihai*: Vásárhelyi A. éneke, Peer-codex 1508).

K.

kacifántos: kackiás.

kaccs: kacs; a szőlő bajusza. 2. a kasza végén levő fogantyú a balkéz számára: *kaszakaccs* (V. ö. palóc *kocsoz*).

kács: kalács (gyermeknyelv).

kaffog: zörög, csoszog.

- kajátoz*: kiáltoz; alakjai: *kátoz*,
kátt, *kács* = kiálts.
- kajla-bókla*: szeleburdi.
- kalán Á.*: kanál.
- kalánfülü*: akinek eláll a füle.
- kalézó*: csavarog.
- kalicka*: kalitka.
- kalimpáz*: bukfencet hány, a földön gördül; *fótaszitottam, csak uk-kalimpázott*; *kalimpázva vitte a szél a kalaptyát*.
- kamura*: kamara.
- kamuti*: kaján, irigy.
- karalábi*: kalaráb, de *karalábét*, stb.
- karé*: karaj.
- karéz*: karajt vág.
- karró*: karó.
- kasté*: kastély.
- katat*: keres, kutat; *mit ketecc-katacc a zsebembe?*
- katroc*: ketrec.
- káboszta*: káposzta.
- káforka*: u. a. mint *fucsi*.
- kákulá*: tkp.: kalkulál; kieszel.
- kánna*: kanna.
- kecê*: négykézlábra áll; innen: *kec, lekecê, kecre áll*.
- kecskerágító*: kecskerágó.
- kehő*: köhög.
- kélcálg*: cifrázó gyalu.
- keleviz*: kelevéz.
- kell*: kebel.
- kehés*: köhögő.
- kehe*: tuberkulózis.
- keny*: ken; *kenyész*; *kenyőcs*, *kenyőcsét* = kenőcsöt.
- kepéz*: a kévéket összerakja keresztalakba; innen: *kepe*.
- kepszet*: 1. mozog, halad: *egy utas kepszetet a zuton*; 2. evickél: *kepszetetett öd-darabig a vízbe, de azér belefúllatt*; 3. küzd, nyomorog: *a gazdagnak kutya baja, a szegénnek meg kepszetnyi kő* (Vászoly).
- kérc*: a *kércs*: labdajátékban az ütőfákat összecsapják a pálya közepén, azaz *kércet csinyának, kércznek*.
- keremaringó*: keringél.
- kerepü*: a katolikuskoknál nagy-héten használt kerepölő.
- kerepő*: kelepel.
- keresztfa*: a dagasztó-teknőre helyezett X alakú fa.
- kerékjászó*: marha-jászoly.
- kertő*: hazudozik.
- kertöllés*: hazudozás.
- kerülő*: erdőőr.
- keszkenyő*: keszkenő.
- keszte*: kesztyű.
- kettőző*: marokszedő leány.
- ketyető*: ketyeg.
- kégyő*: kigyó.
- kél*: 1. elkel: *hoggy kél a buza?*
2. a vetés kiké: (és nem kél!)
ékene a zesső = eső kellene.
- kémőnyi*: kímélni.
- kén*: kín.
- kéllődik*: kínlódik.
- kény*: kén; *kényes gyujtó*.
- kénányi*: kínálni.
- kép*: arc (os,-oris).
- képes fele*: arca.
- késér*: kísér.
- késértetes*: kísérteties.
- kijejje?* kié?
- kikopácsó*: kikapar.
- kila*: 1. merce.
- kilincs*: a szőlőfürt alsó szára.
- kifaszó*: kikap.
- kifiguráz*: kicsúfol, nevetségessé tesz.
- kiókumlá*: kieszel.
- kiöregölly*: nagyjában kidolgozza.
- kittő*: durván szó; innen: *kittő ruha, kittő zsák*.
- kobász*: kalbász.
- kódis*: koldus.
- kódistetű*: bojtortján.
- kófic*: fickó, kópé, huncut.
- kokas*: kakas.
- kolédá*: kéreget.
- kolika*: állati betegség neve.

- kollánc*: kullancs.
- kolonc* és *kölönc*: 1. a kutya nyakára akasztott fa, 2. a kút-gém végén lévő nehezék.
- kómár*: kalmár.
- komëndá*: ajánl.
- konkó*: konkoly.
- kopállik*: (alapszava: *kop-*) kihámlik, kikopik: *a mandula kopállik* = kifeslik a héjából.
- kopërta*: levélboríték (V. ö. Nyr. 33: 353).
- kornyikál*: énekel.
- korrancs*: idomtalan nagy csizma, mely menés közben *korrog*, *kaffog*.
- korró*: kóró.
- kóstolló*: lakodalmi ételmaradék.
- kostökacskó*: kos tökéből készült doháryzacskó.
- koszmó*: izzadmány a fejen (korpá-réteg).
- koszog*: lassan jár, baktat.
- kosztat*: lábával fékezi a szánt, v. ö. *koszog*.
- kotonoz*: keres.
- kotrás*: a szőlőkapálás egyik módja.
- kő*: kell.
- köhicső*: köhécsel.
- kökénsztva*: gömbölyű kék szilva.
- könyék*: könyök; *könyékre*, *könyé-kig*, de *könyökő*. Személyragozott alakokban *könyök* a tö.¹
- könnýid*: könnyed.
- köppő*: vért szedet ki magából. Innen: *köppölöz*, *köppölöző malom*.
- kötözködésig*: gatyakötésig.
- kött*: 1. kelt; *kött-fánk*, *kött-tészta*, *a tik kikötti a tojásait*, 2. költ: *a városi ember többet kött, mind a falusi*.
- kujcs*: kulcs.
- kujcsorgya*: összeerősített rúd-pár, melyen a hordókat gördítik.
- kuka*: néma.
- kukaság*: némaság.
- kukhërdá*: a bélsárt kiüríti.
- kukú*: megnémul.
- kuksi*: alattomos, ravasz, fondor-
kukukk: kakuk. [kodó.]
- kukurrú*: gerle.
- kum*: behúnyja a szemeit.
- kumós*: bujósdi (gyerekjáték); aki *kum*, az a *kumó*.
- kunyerbá*: kunyorál, kéreget.
- kupa*: lapály, gödör, 2. tarkó.
- kupoc*: kupac; *murvakupoc* = kavicskúp az országút szélén.
- kuporcó*: lekuporodik.
- kurica R*: kukorica (Köves-Kálla).
- kurrog*: turbékol.²
- kuszpító*: 1. elront. 2. elpazarol: *minden vagyonát ékuszpítóta*.
- kusztorá*: olesó, rossz kés.
- kutyaviszibőr*: tréfás szó; 1. mindenkinnek a saját bőre: *kutyaviszibőr-csizmás* = mezitlábos. 2. *kutyaviszibőrbü van a tarisznyád* = kutya viszi a te tarisznyádat; te vagy az a kutya, aki viszi.
- kü*: kő; ragozásban *j* tövű: *küjek*, *küjet*: képzésben is: *küjes*.
- kübörc*: terméketlen hely, kopár hegyoldal, kő-bérc.
- küd A*: *küdök*, *kücc*, *küttem*, stb. = *küldök*, *küldesz*, *küldtem*.
- Küjes*: Köves (község neve).
- Küjeská*: Köves-Kálla.
- küjetváasztás R.*: követváasztás.
- kümüjes*: kőműves.
- küpü*: köpül.
- küszködik*: küzd. [dus].
- küszvágó*: sirály (Larus ridibun-

¹ Válasz a Nyr. 33: 364 l. 4-ik kérdésére.

² Téves a TMNy. 413. ezen kitétele: »*kurrog* a *pulyka* Balatonvid.« mert csak a *kukurrú*, (gerle) *kurrog* a *póka* (pulyka) az egész Balatonvidéken *öblöget*, még pedig ilyenformán: *rud-rud-rud!*

L.

lafatyó: nyelvével a vizet a szá-
jába viszi (csak a kutyáról
mondják).

lafancos: 1. rongyos, cafatos; 2.
rossz hírű leány (scortum).

lajtörgya: létra.

lajtörgyazáp: a létra foka.

langaléta: nyulánk, magas növésű.

langalló: 1. tésztanemű; 2. elhí-
zott aszonyok csúfneve.

lapicka: lapocka.

latyak: 1. harmat: *latyakos fű*
= harmatos fű, nedves fű. 2.
tócsa a konyhai dézsák alatt.

lazsnakó: megver.

ládde: látod-e?!

láng: első rendű liszt; *rozsláng*,
árpaláng.

létbetegedik: gyermekágyat fekszik.
Csak férjes asszonyról mondják;
a hajadon *mégesik*.

leffentyű: a csizma füle.

legén: legény lesz valaki, ha a
többi közé *bekáfó*, azaz felcsap
legénynek és áldomást fizet.

legéncsalogató szem: nótában for-
dul elő Nemes-Pécselyen.

legyént: legyint.

lehő: lehel.

lencseszër: ahol a lencse terem.

lendít a sorsán: változtat, jobbra
fordítja.

lepént: lepény.

leveles: szőlőlevél.

lécijom: licium.

léhűttő: léha.

léndző: a férfing mancssettája.

lésza: lóca.

liggâ: liggat, lyukaszt.

lik: lyuk, *likas* stb.

likvágó: irtó kapa.

lille: a kis gyermek ágya; *panca*
szépenn, eriggy lillébe!

lity-lotty: üres beszéd.

lötty: lé.

lőfogu lencse: nagyszemű lencse.

lotyog: 1. a folyadék az üvegben,
2. pletykáz, 3. *a kapanyél lo-
tyog a fokába* (B. K. Szöllös).

lő: lel; *mi lőtt?* = mi lelt; *meg-
lőted-e* = meglelted-e?

lödörög: lopja a napot.

lubicskol: a ruca mikor fürdik.

ludvérc: lidérc.

luketlis: labdajáték (Aszófő).

lű (ritkán *lün*): lő; alakjai: *lűjök*
lűsz; *lűdöz*, *lűtt*, *lűdd le*.

M.

mamájnap: mai napon.

manapság: napjainkban.

mastanság: mostanában.

máma: ma.

macsali: pofon.

madarászkegyő: mesebeli kigyó
(Aszófő).

magos: magas.

magyaró: mogyoró.

maj: majd.

majněm: majdnem.

majomzsir: fehér ír (ung. plumbi).

mancs: az ember keze.

mankucs: önteni való pereg, 1.
pupora.

maskura: gúnytárgy.

maszat: piszok.

maszatos: piszkos.

má: már.

má mind: azaz.

mája: máj.

mángolló: mángorló, mángollás.

más: méhlepény.

máva: mályva.

mégbirósitt: bíróhoz idéztet.

mégbomlik: elromlik; *megebomlott*
a zórám.

mégcerked: 1. *cerkedezik*.

mégciceré: közösül; v. ö. *basâ*,
cucá, *cicéré*.

méggabajodik: megbolondúl.

méggebed: megfagy.

mégkettőzik: gyermeket szül.

mégháborodik: megtébolyodik. Más
értelme van egy tihanyi

misztériumban: »E nagy szózat angyalú, és az Isten fíjtá; szíveinkbe megháborodott félelem miatt.«

mégkü: kihül a leves.

mégmacskásodik: elzsibbad.

mégmisedóroz: elver, elpáhol.

mégmotoszik: 1. az ökör felpuffad a nyers takarmánytól, 2. mohó evés után rosszul lesz.

még nádó: a kapa élére vékony acéllemezt forraszt.

még nádspángó: elver.

még ónosodik: összefut, elromlik;

még ónosodott a leves, rántás, tej.

még vakú: megvakúta körme
= körömméreg támadt rajta.

még ver a szemévé: megbabonáz.

még veti a kocsit: a kocsi hátulját elfordítja.

még sélli: megsínyli.

még üzen: megizen.

méjj: mejjem, mejjeskötén, de mellésleg, mellékes.

mék késik: elkésik.

mélence: kis tojásdad teknő.

méllik: melyik.

ményétasszon: hölgymenyét.

mère: merre; ép így: sémère, akármère, emère.

merce: ürmérték 25—30 liter tartalommal; 2 merce = 1 mérő, 2 mérő = 1 kila. Innen: mercés szütyő, mérős zsák, kilás zsák.

merőzés: a szőlőkapálás egyik faja.

messzi: messze.

méhanyás: szülés után vándorveséje van.

méhe: méh; méhaszon: méhek utáni haszon.

méhé: műhely.

méll: mély; méllen: mélyen.

ménkü: mennykő.

méregtarisznya: a haragos, durcás emberről mondják.

miháncs Á.: mihelyest.

minapába: minap. V. ö. múltkorgyába.

mindég Á.: mindig.

mingyá: mindjárt.

mizlis ümög: kivarrott, hímzett elejű ing.

mocorog: mizeg-mozog.

mócsing: kemény inak a húsban.

módos ember: tehetős, vagyonos ember.

mohar: muhar.

mondula: mandula.

mondvacsinyátt: megrendelésre készült.

monyász: mutató ujjával megtapogatja, hogy van-e tojás a tyukban.

mony: 1. tojás; 2. penis.

monyas: 1. tojós tyúk; 2. csődör.

móring: házassági szerződésben kikötött összeg. Innen: mórinos: most. [gol.]

mufurkusuz: mogorva.

mula: 1. öszvér 2. minden ostoba ember.

murmutér: marmota.

murva: kavics.

muskota: muskatály.

muszkónyi: tömni, belenyomkodni.

muszkolló: tömőfa.

muta, mutátú fogva: mióta.

múltkorgyába: multkoriban.

mutusz: mesebeli rém.

N.

nadrágos ember: úri ember.

nagyétkü: nagyevő.

nádverés: nádaratás.

nekiipéredik: felcseperedik.

nekiyje: neki.

nétalántán: netán.

némétés: keringő; tucc-e némétést táncónyi?

Ny.

nyafató: nyafog.
nyanya: anya (gyermeknyelv).
nyékhó: a szuster csúfneve.
nyektet: vmely hangszeren játszik.
nyetre bugyli: amely késnek letyeg a pengéje.
nyifa: szuszogó, orrán beszélő (v. ö. *nyifog*, *nyivog*).
nyig: nyűg, békó.
nyigéz: békót ver a lábára.
nyihó: tép, szakít, koptat.
nyilamkodás: nyilalás, derékfájás.
nyillik: nyilik.
nyiszál: madzagot rossz késsel metsz.
nyivákog: nyivog-nyávog.
nyó: nő; *nyóddögé* stb.
nyósten: nőstény.
nyüjek: nyű; *nyüjekék*: nyűvek.
nyüzgőldök: únja a dolgát.
nyüzgörcs: görcs; *a nyüzgörcs szeggyén széjjé annyi sziporkára, mind ötven forint ára fédervejsz!* (Aszófó).

O.

ódaloz: a szekér oldalával boronál.
ódoz: oldoz.
óma: alma.
ómárgyom: almarium.
ókor: olykor.
ókumlá: kieszel.
ónossá lesz, ónosodik: 1. *megónosodik*.
onnajd R.: onnan.
ormézó: megneheztel, haragszik.
oskola: iskola.
ottannék R.: ottan (Felső-Eörs).
öblöget: 1. ruhát öblít a patakban; 2. a pulyka, mikor hangot ad.
ökrészpajtása vótam a zapádnak: apáddal együtt őriztem ökrököt.

öllet: örlet.

öllés: örlés.

öregő: 1. öregnek tart: *öregöllöm*,

a zuramat; 2. nagy darabra vág: *öregőd fő a fát!*

ördöglő: 1. bicikli, 2. kezdetleges körhinta, melyet a gyerekek *örökkéig*: örökké. [csinálnak.

öröz: őriz.

ösmer: ismer; *ösmerős*, *ösmerreccség*, *nincs vele ösmerreccségem*: nem ismerem.

összeszűri a levét: közösül.

P.

paci: csikó.

pacskó: paskol.

pacsvirág: parlagi virág neve.

pádimentom: mennyezet (lacunar).

palló: padló.

pallás: padlás.

pagony: fiatal erdő.

palozsnya: a tyúkfészekben hagyott tojás.

pamuk (eredetibb!): pamut.

pancáz: fekszik; *eriggy pancába*: fekdj le; *panca szépenn*: nyugodj csendesen.

pangrót: csöd.

paplany: paplan.

paré: paraj.

parintya: parittyá.

parrag: parlag.

partéka: portéka, árucikk.

passzol: illik.

passzént, *passzéntos*: illő.

paténcs: kiütés, vörheny.

patró: éjjeli ör.

pazalló: pazarló.

páskom: legelő (lat. *pascum*).

pediglen: a lőcs mellé tett kétágú fa neve (Szent-Antalfa).

pejig: pedig (Nagy-Pécsely).

penészles: penészes.

pemét: hosszú póznára kötött söprű, v. ö. székely *pénetēj* (L. Ny. Füzetek 9:30). Innen: *petetőnyi*.

pereputty: család, *cigánpereputty*.
perezsteg: kavicsréteg.
perezstegés föld: silány, kavicsos föld.
përgete: pörgetyű.
pörgető: mézpergető eszköz.
përgye: perje (egy dudva).
permet: rézgálicoldat.
peszmeg: lusta (Nemes-Pécseley).
petrezirom: petrezselyem.
péntő: pindely.
piarc: piac.
pinceszër: prèsház; *egész udvara van a szájának a sok pince-szèrtü*: a sok pincézéstől lár-más természetü lett.
pincégádor: a pince torka, le-járata.
pinka: persely.
pilinga: penge.
pintlì: színes fejdísz.
pirkállás: a szőlő első kapálása.
pispáng: puszpáng.
piszke: egy hal neve.
pitli: lóitató veder.
pitye ne pipity!: a csirkék hivo-gató szavai.
pityër: pacsirta.
pityëreg: sír.
piúca: pióca.
pócik: a kemence szája előtti emelvény; más neve: *sárvánkos*.
pocok: pocak.
pocsek: 1. pazarló; 2. rongy, hit-vány.
pocsekol: pazarol.
póka: pulyka.
pokla: méhlepény.
porhányi: kapálni; *porhálló*: ka-pás, *porhállás*: kapálás.
poroszká: ballag.
portorigó: portorikó-szivar.
porzsába: tompa fájás, zsémbere-dés (v. ö. far-zsába, far-csik).
porzsábás: zsémberedett.
possad: poshad.
poszka: sovány.

pöcsét: pecsét.
pöcsmácsik: »krumplinudli.«
pök (eredetibb!): köp.
pökhendi: hencegő.
pönög: peng.
pörc: töpörtyű.
pörső: persely.
pörő: pöröly.
pösze: aki akadozva, hibásan beszél.
pötytyent: közösül.
prücsök: tücsök.
puffancs: zsemlyénél nagyobb sült tészta.
pufók: pofók.
pulka: polka (tánc).
pupora: l. *mankucs*.
puruszlék: mellény.
putinka: egyértelmű *fucsi*-val.
püffed: pöffed.

R.

rag: a padlás azon része, ahol a tető a falakat éri.
ragadánccs: egy dudva neve.
rája: reá.
ráspu: ráspoly.
rastagó: vesztegel, időz, késik.
rebec: gazos föld.
reneg: reng.
rëpërá: javít, foltoz.
rëszked: reszket.
retesz: zár (főnév!).
retesző: bezár.
retkës a keze: a piszoktól felre-pedezett.
rénnya: ríni, sírni.
ré: rév.
rëf: rőf.
rëce: ruca.
rémiszt: rémít.
rënglő: ringló-szilva.
rëngyó: ringyó.
rëdeg marha: még be nem fogott marha.
rigolóroz: a földet 1 m. mélyen megforgatja.
rijanás: rianás.

riszál: életlen késsel metsz.
rosféreg, rosseb, rospic: káromkodásban előforduló szavak.
rosté: rostély.
röstékszik: resteli a dolgot.
röpü: repül.
röpiszt: röpülni tanítja fiait (a madár).
rühelli: resteli.

S.

sajditt: vél, gondol.
sargyu: sarjú.
sarmonta: sármány (Emberiza citrinella).
sarró: sarló.
satu: vasprés a kovácsműhelyben.
savanyó: savanyú.
sápétoz: sopánkodik, sápítoz.
sárcsa: szárcsa (Fulica atra).
sárkánvér: ung. hydr. rubrum.
sárvánkos: l. *pócik*.
selmés: selymes.
sérággya: saroglya.
séd: patak.
sédét vág: a patak medrét kitesztíti.
sellenyi: sinyleni; *séllódik* = sinylődik.
sigér: sügér.
sijjed: sülyed.
sike-bóka: aki nagyot hall.
simítottó: a kőműves szerszáma.
símlédér: a sapka ellenzője.
séndő: zsendely.
sinkófa: ellop.
sipirc: indulatszó: mars! takarodj!
sipka: sapka.
sírhang és *sírhógli*: tűzpiszkáló vas.
soláta: saláta.
sor: sors.
sósgurgula: hengeralakú sótartó fából.
sóslórom: egy dudva neve.
sujokfejú: sulyokfejú, nagyfejú.
sunka: sonka.

suttyang: kuszó növény neve.
sü-fő: szégyenkezik; *sü-fő a pófám miattad eleget!*
süjeg és *söveg*: süveg.
süket: siket.
sül (ige): támad; *hólag sűt a tenyerembe.*
sül (főnév): mirigydaganat a marha nyakán.
sütet: 1. *hány sütetre való lisztet öllec eccerre?* 2. *jó sütettye van a kemencémnek* = jól sűt.

Sz.

szakajtó: szakasztó, véka.
szakajt: szakít.
szakvánba dolgozik: általában dolg.
szalánna: szalonna.
szalufa: a tetőt tartó fa.
szankó Á: szánkó.
szapora: 1. gyors: *szapora munka*; 2. gyorsan szaporodó: *szapora dísznő, szapora kutya.*
szak: verébfogó háló.
szecskü: sáska.
szegőccség: szegődmény.
székcínás: részeges, pityókos.
szelemén: a *szalufákat* tartó gerenda.
szémés kájha: cserépkályha, mely *szemek*-ből van összerakva.
széménvaló: lépfene (Aszfóó).
szémőcsék: szemölcsök.
szeprente: venyige.
szerédás: tarisznya.
szérés: aki a szérút őrzi.
szertet: szerte-szét barangol.
szesz: ürügy; *avvâ a szesszê* = azon ürügy alatt.
szijács: szilács.
szijártó: szijgyártó.
szijok: szivok.
szijós: szivós, nedves.
szilat: a *káosztáskertek szilatokra* vannak felosztva.
szinü: megtisztul, forr; *a zédes must lassan szinü.*

szípkorka: 1. szikra; 2. kis darab.
szípkorkáz: szikráz.
szíva: szilva (rövid i-vel csak a belső parton).
szodé: mohó.
szóma: szalma.
szomgyus: szomjas.
szölke: szöke.
szörnyesztő: szörnyű ijesztő.
szösz: tréfás szó; *mi a szösz!?!? : ejnye!?!? mi a szösz ütött beléd : mi lelt?*
szöszeke: nagyon szöke.
szunditt: alszik.
szürü: szérü; *szürüsgazda, szürüskert*.
szütyő: kisebb zsák.

T.

tag: egy tábla föld.
tagut: dülőút.
táglík: tauglich.
takaró: 1. a kaszára erősített nagyfogú gereblye, 2. az ekevas feletti jobbra hajló vaslemez.
takonpóc: 1. élehetetlen, haszontalan, 2. csenevész gyerek.
tama (Nemes-Pécsely): 1. rendetlenül öltözködő, akinek elől kilátszik a *mészárszéke*, 2. rendetlen életű, 3. nem divatos ruhájú: *nem vót szép a zesküvő, mer a menyasszonnak tama ruhája vót*, 4. csúf.
taré: taraj. [detlen.
taráta: piszkos, szennyes, rentarészkégyő: tarajos kigyó.
tarró: tarló.
tasak: 1. hüvely, 2. doboz, skatulya.
tavâ: tavaly.
tágos: tágas.
tálé: tályog.
talapócs: tenyeres-talpas, nehézkes járást.
tálos: táltartó deszka a konyhában.
támód: támad; *főtámód a szél = szél kerekedik.*

tányérbévirág (értsd: tányér-bélüvirág): napraforgó (*Helianthus annuus.*)
tárgyol: tárgyal; *tárgyolás*.
tátt: tát.
táttog: tátong.
táttogató: hivatlan vendég a busún, lakodalmon.
tekercs: a kötényből rétesalakú vánkost tekernek össze a *fejénnvivő véka* alá.
tekerég: csavarog.
tekervém-madár: mesebeli madár (Aszófő).
tekénget: tekintget.
teknő: teknő.
telenk: szíjból, v. zsinemből készült kötelék, mely az ostort a nyélhez erősíti. Van *fujtóra kötött és csatra vetett telenk.* ~ tel
teli: tele.
telidesteli: egészen tele.
tellik: telik.
tengerice: tengelic (*Fringilla caudalis*).
ténnap: tegnap.
terpetin: terpentín.
tetót vágnyi: a szőlő magas vesszejét levágni.
tetyeg: hájas, elhízott.
tettyég: nehezen jár, mint a hízott liba.
té: tej.
tétfő: tejfel.
téhaszon: tejhaszon.
téfusz: tifusz (Nagy-Pécsely).
téfuszkos: tifuszos beteg (uo.).
témsó: timsó.
ténta: tinta.
tér: fér; *mennyi tér bele ebbe ja züjgebe?*
térbetű: térdepel.
tézsza: azon rúd, amely mellé az első pár ökröt fogják.
tib-láb: megtépáz, meggyomroz.
tik: ti.
tik: tyúk.
tikér: tükör.

tikrös: zsebtükör.
tíkvakság: tyúkvakság.
tisafa: a kocsi egyik alkatrésze.
titye-totya: puha; elhízott, nehezen járó.
tisztüllöm: tisztelem.
tóddoz: toldoz.
tohonyás: lusta, elpuhult.
tojogó: (alapszava *tol*-) a vízipuska vesszeje.
tokmány: a *csiszakü* tokja.
tom, tod: tudom, tudod.
topor: kisebb szekerce.
tosznyi: közösülni.
totya: puha; *totya körte*: érett körte.
totyakos: erőtlen vén ember, kinnek rognak az inai; *totyakossan jár*.
tökmagzacskó törpe ember.
törek: a kaláha és polyva keveréke, melyet a *törekrostával* *törekőnek ki*.
törkő: törköly.
tött: tölt.
töttelék: töltelék, amit a hurkába tesznek.
tőtike (tkp. töltőke): faedény, melyen át a bort a hordóba öntik.
tragancs: oldal nélküli nagy talicska.
tróbá: próbál.
trücsök: tücsök.
*trüszkü*¹: tűzkő; *trüszkü, tapló, dohányacsó!* tréfás felkiáltás.
trütyü: szűk nadrág.
tuba: galamb.
tulipánt: tulipán.
tulipiros: a bakator szőlő neve.
tunici: a kis leány ivarszerve.
tung: faedény; *kábosztástung*.
tus: a kukorica azon része, mely a szár lemeteszése után a földben marad.
tuszli: muff.
tü: tő; *tüje* = töve.

tüke: tőke.
tülem, tüled stb.: tölem-tőled.
tület-hót!: a lovaknak mondják; *tület* = jobbra, *hót* = balra; *vö. hajsz-csáli*.
türöcködik: türözködik.
türü: törül.
tüzöttó: tüzoltó.

U. Ő.

ucusu: ocsú.
ujan, ujan: olyan.
ujamos: olyanos.
uradalom: urodalom.
uzsó: unszol.
utkopró: útkaparó.
utójjára: utoljára.
utóssó: utolsó.
uzsonna: ozsonna.
ühün: igenlő szó.
üjeg (öveg R): üveg.
üjje: övé.
üket: őket.
üllepedik: ülepedik.
ület: ülep; *a zületire vertek*.
ümög: ing, de *rétüngössen* = egy ingben.
üszí: öszí.
üszék: hulladék, szemét.
üzenet: izenet.
üzen: izen.

V.

vadonatujj: egészen új.
vágó: a szőlőt a *fejezetek vágókra* osztják fel.
vaj: vagy (kötőszó).
vakand: vakond.
vaksi: rövidlátó.
valamejjest: egy kissé, némileg; *valamejjest fáj a fejem*; *valamejjest hall a bal fülire* (és nem: fülével!).
vakarcs: 1. maradék tésztából süttött zsemlye-féle, 2. kis ember, tömzsi.

¹ Tárgyesete = *trüszküt*, de *kékkü* (rézgálic) accusativusa = *kékküjet*.

varacskos béka: varangyos béka.
varacskos pofájú: himlőhelyes arcú.
vargyu: varjú.

vaskánya: karics (Coracias gar-
 rula).

vatalle: igen nagy csutora.

vatat: keres, vö. *katat*.

vatyka: a pálinkafőzés első pár-
 lata.

vádó: elvállal.

vágás: fiatal erdő, mint *csöpétés*.

vállú: vályú.

váncorog: vánszorog.

vándolló: vándorló.

vásol: a savanyú gyümölcs *évá-
 sója* a fogat.

vált: vált.

ved be, ved!: lúdhajtó szók.

vedé: iszik; csak a lóról mondják.

vëlla: villa.

vëllásszarvu: villásszarvú, szétálló

vëllan: villan. [szarvú.

a vëllangója: a szeme.

vëllogó: villogó.

vërgánya: vargánya.

veróce: lécajító.

vërrad: virrad, a belső parton
vërrad.

vërtáfó: nap-nap után iszik (N.
 Pécsely); virraszt (B.-Szöllös).

vërtiyog: a tyúkról mondják.

virtyog: csiripel.

vartyog: rimánkodva kér.

vësárnap: vasárnap.

veszódik: vajudik, szül.

vëndő: (Weindel) zsirtartó edény,

2. kövér asszonyok csúfneve.

vësü: véső (szerszám).

viaksz: viasz.

vicsorog: röhög, szemtelenül nevet.

virytyó: a ruca a csőrivel a víz-
 ben keresgél.

visellős: terhes (nő), szinonimái:
vemhes (ló), *hasas* (tehén); *tójjá
 a szelet a hasávâ* = terhes.

viszked: vizket.

viszolog: borsószik; *viszolog a
 hátom*; vö. Nyr. 1906:42.

vizáz: vizahólyagot tesz a borba.

voncó: vonszol.

vonyogó: vashoroggal ellátott
 szénahúzó szerszám.

vonyószerk: vonószerk, l. *fejesükeme*.

vöfény: vöfély.

vörös: vörheny, *vörösbe esik* =
 vörhenybe esik.

Z.

zabgyerek: törvénytelen gyerek.

zegërnység: zimankós.

zegërnység: szeles, hideg eső esik.

zërna: piszkos-szürke, hamuszínű.

zönög: zeng.

zöcskö: megráz; *zöcsköd meg a
 zsákot, hos-sok beleférgyen!*

zuzza: a szárnyasok gyomra.

Zs.

zséter: sajtár (Szt. Antalfa).

zsiba: liba.

zsödër: oldal, derék.

zsompor: kis véka.

zsömle: zsemlye.

zsuró: surol.

zsuppó: 1. a házat zsuppal fedi
 be, 2. *ëzsuppó* = eltoloncol.

TARTALOM.

	Lap
<i>Tájékoztató</i>	3
<i>I. Hangtan.</i>	
Nyelvjárásunk jellemző vonásai	7
Hangképzés	8
A magánhangzók minőségi változásai	11
A mássalhangzók minőségi változásai	16
Mennyiségi változások	18
Egyéb változások	20
<i>II. Alaktan.</i>	
A szóalkotás módjai	23
Szóképzés	25
A szótó és változásai	28
Igeragozás	28
A névszók ragozása	29
<i>III. Mondattan.</i>	31
<i>IV. Szöveg a nép tájszavaival, szólásaival és kifejezéseivel.</i>	
1. Falvak, mezők, rétek, erdők és dülők nevei	34
2. A ház és berendezése; házi eszközök	34
3. A ház udvara, a háziállatok és a gazdasági eszközök ..	35
4. Kerti és mezői növények, gyümölcsfák; az erdő és a nádás világa; a szőlőművelés	36
5. Egyéni tulajdonságok	37
6. Mesterségek és a velük kapcsolatos fogalmak	38
7. Betegségek, orvoslások	40
8. Játékok és verses mondókák	41
9. Mondások és káromkodások	42
10. Népköltési termékek	44
<i>V. Szógyűjtemény</i>	51

15. *Simonyi Zs. (Bartha J., Melich J. és Szilasi M.):*
A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRRÓL. (Ára 1 K.)
16. *Berze Nagy János:* A HEVESMEGYEI NYELV-
JÁRÁS. (Ára másfél korona.)
17. *Beke Ödön:* A PÁPAVIDÉKI NYELVJÁRÁS.
(Ára két korona.)
18. *Gácsér József:* TELEGDI MIKLÓS NYELVE, külö-
nös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. *Valló Albert, Ágner Lajos, Szenttamási János és*
Stan Vazul: KÖLCSÖNÖS HATÁSOK A HAZAI
NYELVEK KÖZT. (Ára másfél korona.)
20. *Szücs István és Gencsy István:* NYELVJÁRÁSI
TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
21. *Kertész Manó:* ANALÓGIA A MONDATSZER-
KESZTÉSBEN. (Ára két korona.)
22. *Vértes József:* A GYERMEKNYELV HANGTANA.
(Ára egy korona.)
23. *Szeglety István:* A FŐNÉVI IGENÉV ARANY
JÁNOSNÁL. (Ára egy korona.)
24. *Réger Béla:* A HATÁROZOTT NÉVMUTATÓ.
(Ára másfél korona.)
25. *Beke Ödön dr.:* A VOGUL HATÁROZÓK.
(Ára két korona.)
26. *Oláh Gábor:* A DEBRECENI NYELVJÁRÁS. (Ára
másfél korona.)
27. *Nádai Pál:* A MAGYAR NÉPETIMOLÓGIA.
(Ára egy korona.)
28. *Simonyi Zsigmond:* AZ IKES RAGOZÁS TÖRTÉ-
NETE. (Ára egy korona.)
29. *Böszörményi Géza:* A JÁNOSFALVI NYELV-
JÁRÁS. (Ára egy korona.)
30. *Geleji Katona István:* MAGYAR GRAMATIKÁTSKA.
(Ára egy korona.)
31. *Teleky István:* A TÁRGYÉSET ARANY JÁNOS-
NÁL. (Ára egy korona.)

15. *Simonyi Zs. (Bartha J., Melich J. és Szilasi M.):*
A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRRÓL. (Ára 1 K.)
16. *Berze Nagy János:* A HEVESMEGYEI NYELV-
JÁRÁS. (Ára másfél korona.)
17. *Beke Ödön:* A PÁPAVIDÉKI NYELVJÁRÁS.
(Ára két korona.)
18. *Gácsér József:* TELEGDI MIKLÓS NYELVE, külö-
nös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. *Valló Albert, Ágner Lajos, Szenttamási János és*
Stan Vazul: KÖLCSÖNÖS HATÁSOK A HAZAI
NYELVEK KÖZT. (Ára másfél korona.)
20. *Szücs István és Gencsy István:* NYELVJÁRÁSI
TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
21. *Kertész Manó:* ANALÓGIA A MONDATSZER-
KESZTÉSBEN. (Ára két korona.)
22. *Vértés József:* A GYERMEKNYELV HANGTANA.
(Ára egy korona.)
23. *Szeglety István:* A FŐNÉVI IGENÉV ARANY
JÁNOSNÁL. (Ára egy korona.)
24. *Réger Béla:* A HATÁROZOTT NÉVMUTATÓ.
(Ára másfél korona.)
25. *Beke Ödön dr.:* A VOGUL HATÁROZÓK.
(Ára két korona.)
26. *Oláh Gábor:* A DEBRECENI NYELVJÁRÁS. (Ára
másfél korona.)
27. *Nádai Pál:* A MAGYAR NÉPETIMOLÓGIA.
(Ára egy korona.)
28. *Simonyi Zsigmond:* AZ IKES RAGOZÁS TÖRTÉ-
NETE. (Ára egy korona.)
29. *Böszörményi Géza:* A JÁNOSFALVI NYELV-
JÁRÁS. (Ára egy korona.)
30. *Geleji Katona István:* MAGYAR GRAMATIKÁTSKA.
(Ára egy korona.)
31. *Teleky István:* A TÁRGYÉSET ARANY JÁNOS-
NÁL. (Ára egy korona.)

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

— MONOGRÁFIÁK GYŰJTEMÉNYE. —

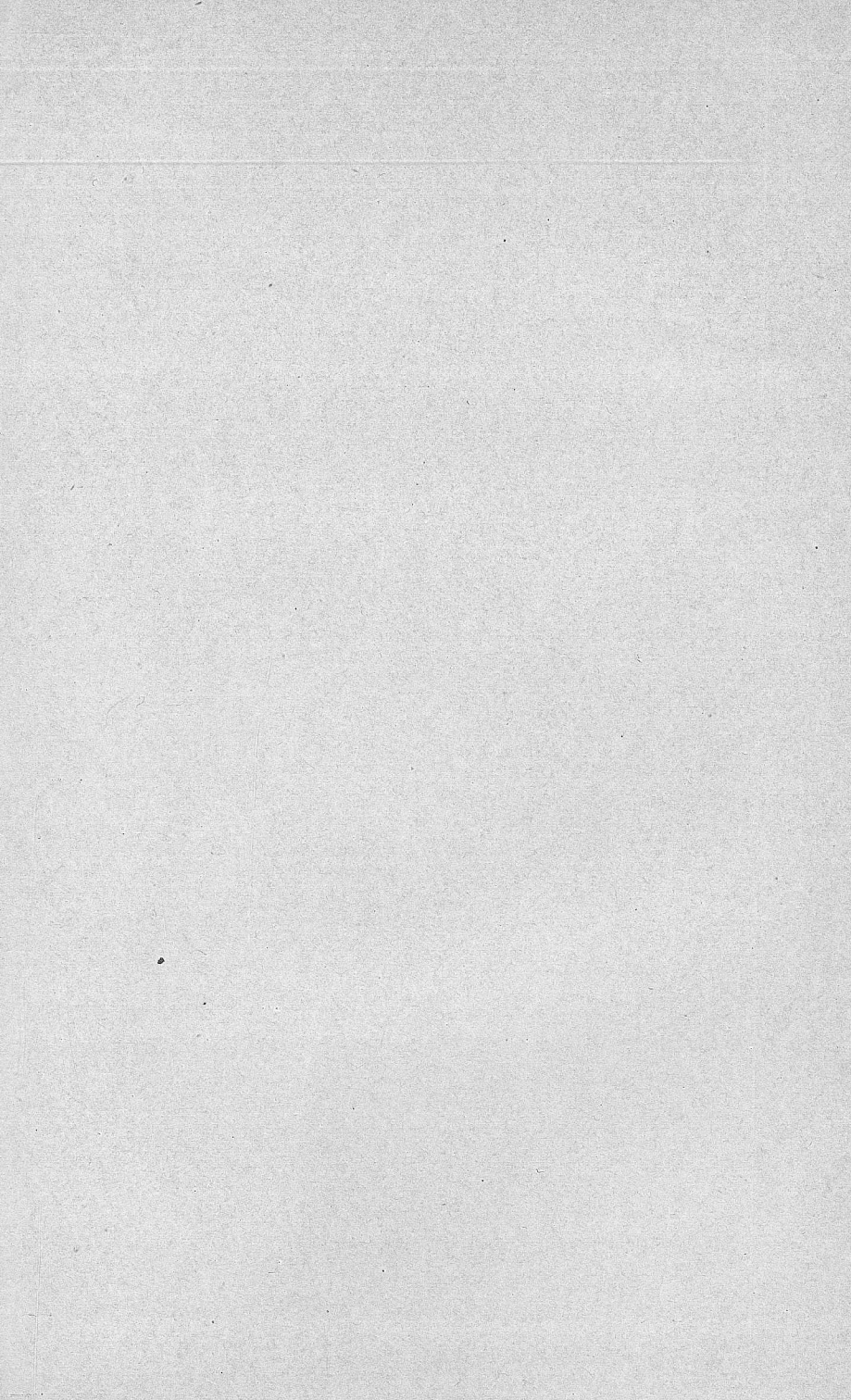
1. *Simonyi Zsigm.*: A MAGYAR SZÓREND. (1½ K.)
2. *Simai Ödön*: MARTON JÓZSEF MINT SZÓTÁR-ÍRÓ.) Ára másfél korona.)
3. *Kocsis Lénárd*: A MONDATRÉSZEK BRASSAI MONDATELMÉLETÉBEN. (Ára másfél korona.)
4. *Simonyi Zsigmond*: TRÉFÁS NÉPMESÉK ÉS ADOMÁK. Nyelvjárási olvasókönyv. (Ára 1½ K.)
5. *Simonyi Zsigmond*: AZ ÚJ HELYESÍRÁS szövege és magyarázata. (Vászonborítékban másfél korona.)
6. *Rubinyi Mózes*: KÉT TANULMÁNY A NYELVÉSZET S A NYELVMŰVELÉS TÖRTÉNETÉBŐL. Grimm és Révai. A mondat. (Ára 1 korona.)
7. *Gombocz Zoltán*: NYELVTÖRTÉNET ÉS LÉLEKTAN. (Ára egy korona.)
8. *Simonyi Zsigmond*: HELYES MAGYARSÁG. (Ára két korona, egész vászonkötésben három korona.)
9. *Varga Ignác, Szabó Dezső, Kertész Manó*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
10. *Nagy Sándor*: A VÁCI NYELVJÁRÁS. (2 K.)
11. *Simonyi Zsigmond*: ELVONÁS (elemző szóalkotás). (Ára másfél korona.)
12. *Székely Ábrahám*: ALANYTALAN MONDATAINK ALANYÁRÓL. (Ára másfél korona.)
13. *Erdélyi Lajos, Horger Antal, Szemkő Aladár*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
14. *Simai Ödön*: DUGONICS MINT NYELVÚJÍTÓ. (Ára másfél korona.)

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

— MONOGRÁFIÁK GYŰJTEMÉNYE. —

1. *Simonyi Zsigm.*: A MAGYAR SZÓREND. (1 $\frac{1}{2}$ K.)
2. *Simai Ödön*: MARTON JÓZSEF MINT SZÓTÁR-ÍRÓ.) Ára másfél korona.)
3. *Kocsis Lénárd*: A MONDATRÉSZEK BRASSAI MONDATELMÉLETÉBEN. (Ára másfél korona.)
4. *Simonyi Zsigmond*: TRÉFÁS NÉPMESÉK ÉS ADOMÁK. Nyelvjárási olvasókönyv. (Ára 1 $\frac{1}{2}$ K.)
5. *Simonyi Zsigmond*: AZ ÚJ HELYESÍRÁS szövege és magyarázata. (Vászonborítékban másfél korona.)
6. *Rubinyi Mózes*: KÉT TANULMÁNY A NYELVÉSZET S A NYELVMŰVELÉS TÖRTÉNETÉBŐL. Grimm és Révai. A mondat. (Ára 1 korona.)
7. *Gombocz Zoltán*: NYELVTÖRTÉNET ÉS LÉLEKTAN. (Ára egy korona.)
8. *Simonyi Zsigmond*: HELYES MAGYARSÁG. (Ára két korona, egész vászonkötésben három korona.)
9. *Varga Ignác, Szabó Dezső, Kertész Manó*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
10. *Nagy Sándor*: A VÁCI NYELVJÁRÁS. (2 K.)
11. *Simonyi Zsigmond*: ELVONÁS (elemző szóalkotás). (Ára másfél korona.)
12. *Székely Ábrahám*: ALANYTALAN MONDATAINK ALANYÁRÓL. (Ára másfél korona.)
13. *Erdélyi Lajos, Horger Antal, Szemkö Aladár*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
14. *Simai Ödön*: DUGONICS MINT NYELVÚJÍTÓ. (Ára másfél korona.)
15. *Simonyi Zs. (Bartha J., Melich J. és Szilasi M.)*: A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRRÓL. (Ára 1 K.)
16. *Berze Nagy János*: A HEVESMEGYEI NYELVJÁRÁS. (Ára másfél korona.)
17. *Beke Ödön*: A PÁPAVIDÉKI NYELVJÁRÁS. (Ára két korona.)

18. *Gácsér József*: TELEGGDI MIKLÓS NYELVE, különös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. *Valló Albert, Agner Lajos, Szenttamási János és Stan Vazul*: KÖLCSÖNÖS HATÁSOK A HAZAI NYELVEK KÖZT. (Ára másfél korona.)
20. *Szűcs István és Gencsy István*: NYELVJÁRÁSI TANULMANYOK. (Ára másfél korona.)
21. *Kertész Manó*: ANALÓGIA A MONDATSZERKESZTÉSBEN. (Ára két korona.)
22. *Vértés József*: A GYERMEKNYELV HANGTANA. (Ára egy korona.)
23. *Szegletti István*: A FŐNÉVI IGENÉV ARANY JÁNOSNÁL. (Ára egy korona.)
24. *Réger Béla*: A HATÁROZOTT NÉVMUTATÓ. (Ára másfél korona.)
25. *Beke Ödön dr.*: A VOGUL HATÁROZÓK. (Ára két korona.)
26. *Oláh Gábor*: A DEBRECENI NYELVJÁRÁS. (Ára másfél korona.)
27. *Nádai Pál*: A MAGYAR NÉPETIMOLÓGIA. (Ára egy korona.)
28. *Simonyi Zsigmond*: AZ IKES RAGOZÁS TÖRTÉNETE. (Ára egy korona.)
29. *Böszörményi Géza*: A JÁNOSFALVI NYELVJÁRÁS. (Ára egy korona.)
30. *Geleji Katona István*: MAGYAR GRAMATIKÁTSKA. (Ára egy korona.)
31. *Teleky István*: A TÁRGYESET ARANY JÁNOSNÁL. (Ára egy korona.)
32. *Viski Károly*: A TORDAI NYELVJÁRÁS. (Ára 1 K.)
33. *Beke Ödön*: KEMENESALJA NYELVE. (Ára 1 K.)
34. *Horváth Endre*: A BAKONYALJAI NYELVJÁRÁS. (Térképpel és rajzokkal. Ára 2 korona.)
35. *Szolár Ferenc*: JELENTÉS-TANULMÁNYOK AZ ASSZIMILÁCIÓS JELENTÉSVÁLTOZÁSRÓL. (Ára egy korona.)
36. *Szeremley Császár Loránd*: JELENTÉS-TANULMÁNYOK A KOMPLIKÁCIÓS JELENTÉSVÁLTOZÁSRÓL. (Ára egy korona.)

MAGYAR NYELVŐR

SZARVAS GÁBOR folyóirata az 1906-i évfolyammal pályájának harmincötödik esztendejét futja.

Mióta Szarvas Gábor megalapította, hiven buzgókodott megfelelni hivatásának, és törekvése, hatása immár általánosan elismert sikerre vezette. Az **ezredéves kiállítás** sajtó-bíráló bizottsága is *valamennyi szaklapunk közt* első helyre állította a Nyelvőrt. Idézzük a hivatalos jelentést szószerint:

»A szakirodalom gazdagsága méltán meglepi a kutatót Magyarország művelődési törekvéseiben. Alig van az ismeretek, a tudományok, a szellemi és anyagi érdekek körében mező, amelyet egy vagy több folyóirat ne szolgálna. *Ezek közül nagy jelentőséggel emelkedik ki a Magyar Nyelvőr, 25 éves multjával, amely a nemzeti művelődés terén a magyar nyelv szolgálatában korszakos jelentőségre tudott szert tenni.*«

A

MAGYAR NYELVŐR

havonkint legalább három iven jelenik meg (a nagy szünet kivételével). Előfizetés egész évre **10 korona**. *Tanítóknak, tanulóknak, lelkészeknek, önképző-köröknek, elemi iskoláknak és szerkesztőségeknek 6 korona.*

A Magyar Nyelvőr földadatait és törekvéseit öt pontban foglalhatjuk össze:

1. Őrzi a magyar nyelv eredetiségeit és szépségeit az idegenszerűségek pusztító hatása ellen, s e végre bírálja a sajtót, a szépirodalmat és a tudományos munkákat.

2. Összegyűjti és fejtegeti az írók s a népnyelv stílusbeli szépségeit.

3. Megfelel az olvasóknak a nyelvet illető minden kérdésére.

4. Népszerűsíti a nyelvészet fontosabb eredményeit.

5. Önálló kutatások tárgyává teszi a magyar nyelv szerkezetét s történetét s összegyűjti a nyelv kincseit az irodalomból s a nyelvjárásokból.

===== SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-HIVATAL =====

BUDAPEST IV. FERENC JÓZSEF PART 27. SZ.

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

— MONOGRÁFIÁK GYŰJTEMÉNYE. —

1. *Simonyi Zsigm.*: A MAGYAR SZÓREND. (1½ K.)
2. *Simai Ödön*: MARTON JÓZSEF MINT SZÓTÁR-ÍRÓ.) Ára másfél korona.)
3. *Kocsis Lénárd*: A MONDATRÉSZEK BRASSAI MONDATELMÉLETÉBEN. (Ára másfél korona.)
4. *Simonyi Zsigmond*: TRÉFÁS NÉPMESÉK ÉS ADOMÁK. Nyelvjárási olvasókönyv. (Ára 1½ K.)
5. *Simonyi Zsigmond*: AZ ÚJ HELYESÍRÁS szövege és magyarázata. (Vászonborítékban másfél korona.)
6. *Rubinyi Mózes*: KÉT TANULMÁNY A NYELVÉSZET S A NYELVMŰVELÉS TÖRTÉNETÉBŐL. Grimm és Révai. A mondat. (Ára 1 korona.)
7. *Gombocz Zoltán*: NYELVTÖRTÉNET ÉS LÉLEKTAN. (Ára egy korona.)
8. *Simonyi Zsigmond*: HELYES MAGYARSÁG. (Ára két korona, egész vászonkötésben három korona.)
9. *Varga Ignác, Szabó Dezső, Kertész Manó*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
10. *Nagy Sándor*: A VÁCI NYELVJÁRÁS. (2 K.)
11. *Simonyi Zsigmond*: ELVONÁS (elemző szóalkotás). (Ára másfél korona.)
12. *Székelly Ábrahám*: ALANYTALAN MONDATAINK ALANYÁRÓL. (Ára másfél korona.)
13. *Erdélyi Lajos, Horger Antal, Szemkö Aladár*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
14. *Simai Ödön*: DUGONICS MINT NYELVÚJÍTÓ. (Ára másfél korona.)
15. *Simonyi Zs. (Bartha J., Melich J. és Szilasi M.)*: A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRRÓL. (Ára 1 K.)
16. *Berze Nagy János*: A HEVESMEGYEI NYELVJÁRÁS. (Ára másfél korona.)
17. *Beke Ödön*: A PÁPAVIDÉKI NYELVJÁRÁS. (Ára két korona.)

18. *Gácsesi József*: TELEGDI MIKLÓS NYELVE, különös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. *Valló Albert, Agner Lajos, Szenttamási János és Stan Vazul*: KÖLCSÖNÖS HATÁSOK A HAZAI NYELVEK KÖZT. (Ára másfél korona.)
20. *Szücs István és Gencsy István*: NYELVJÁRÁSI TANULMÁNYOK. (Ára másfél korona.)
21. *Kertész Manó*: ANALÓGIA A MONDATSZERKESZTÉSBEN. (Ára két korona.)
22. *Vértés József*: A GYERMEKNYELV HANGTANA. (Ára egy korona.)
23. *Szegleti István*: A FŐNÉVI IGENÉV ARANY JÁNOSNÁL. (Ára egy korona.)
24. *Réger Béla*: A HATÁROZOTT NÉVMUTATÓ. (Ára másfél korona.)
25. *Beke Ödön dr.*: A VOGUL HATÁROZÓK. (Ára két korona.)
26. *Oláh Gábor*: A DEBRECENI NYELVJÁRÁS. (Ára másfél korona.)
27. *Nádai Pál*: A MAGYAR NÉPETIMOLÓGIA. (Ára egy korona.)
28. *Simonyi Zsigmond*: AZ IKES RAGOZÁS TÖRTÉNETE. (Ára egy korona.)
29. *Böszörményi Géza*: A JÁNOSFALVI NYELVJÁRÁS. (Ára egy korona.)
30. *Geleji Katona István*: MAGYAR GRAMATIKATSKA. (Ára egy korona.)
31. *Teleky István*: A TÁRGYESET ARANY JÁNOSNÁL. (Ára egy korona.)
32. *Viski Károly*: A TORDAI NYELVJÁRÁS. (Ára 1 K.)
33. *Beke Ödön*: KEMENESALJA NYELVE. (Ára 1 K.)
34. *Horváth Endre*: A BAKONYALJAI NYELVJÁRÁS. (Térképpel és rajzokkal. Ára 2 korona.)
35. *Szolár Ferenc*: JELENTÉS-TANULMÁNYOK AZ ASSZIMILÁCIÓS JELENTÉSVÁLTOZÁSRÓL. (Ára egy korona.)
36. *Szeremley Császár Loránd*: JELENTÉS-TANULMÁNYOK A KOMPLIKÁCIÓS JELENTÉSVÁLTOZÁSRÓL. (Ára egy korona.)

MAGYAR NYELVŐR

SZARVAS GÁBOR folyóirata az 1906-i évfolyammal pályájának harmincötödik esztendejét futja.

Mióta *Szarvas Gábor* megalapította, hiven buzgólkodott megfelelni hivatásának, és törekvése, hatása immár általánosan elismert sikerre vezette. Az **ezredéves kiállítás** sajtó-bíráló bizottsága is *valamennyi szaklapunk közt* első helyre állította a Nyelvőrt. Idézzük a hivatalos jelentést szószerint:

»A szakirodalom gazdagsága méltán meglepi a kutatót Magyarország művelődési törekvéseiben. Alig van az ismeretek, a tudományok, a szellemi és anyagi érdekek körében mező, amelyet egy vagy több folyóirat ne szolgálna. *Ezek közül nagy jelentőséggel emelkedik ki a Magyar Nyelvőr, 25 éves multjával, amely a nemzeti művelődés terén a magyar nyelv szolgálatában korszakos jelentőségre tudott szert tenni.*«

A

MAGYAR NYELVŐR

havonkint legalább három iven jelenik meg (a nagy szünet kivételével). Előfizetés egész évre **10 korona**. *Tanítóknak, tanulóknak, lelkészeknek, önképző-köröknek, elemi iskoláknak és szerkesztőségeknek 6 korona.*

A Magyar Nyelvőr föladatait és törekvéseit öt pontban foglalhatjuk össze:

1. Őrzi a magyar nyelv eredetiségeit és szépségeit az idegenszerűségek pusztító hatása ellen, s e végre bírálja a sajtót, a szépirodalmat és a tudományos munkákat.

2. Összegyűjti és fejtegeti az írók s a népnyelv stílusbeli szépségeit.

3. Megfelel az olvasóknak a nyelvet illető minden kérdésére.

4. Népszerűsíti a nyelvészet fontosabb eredményeit.

5. Önálló kutatások tárgyává teszi a magyar nyelv szerkezetét s történetét s összegyűjti a nyelv kincseit az irodalomból s a nyelvjárásokból.

==== **SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-HIVATAL** ====

BUDAPEST IV. FERENC JÓZSEF PART 27. SZ.

MAGYAR NYELVŐR

SZARVAS GÁBOR folyóirata az 1906-i évfolyammal pályájának harmincötödik esztendejét futja.

Mióta Szarvas Gábor megalapította, hiven buzgólkodott megfelelni hivatásának, és törekvése, hatása immár általánosan elismert sikerre vezette. Az **ezredéves kiállítás** sajtó-bíráló bizottsága is *valamennyi szaklapunk közt első helyre állította a Nyelvőrt*. Idézzük a hivatalos jelentést szószerint:

»A szakirodalom gazdagsága méltán meglepi a kutatót Magyarország művelődési törekvéseiben. Alig van az ismeretek, a tudományok, a szellemi és anyagi érdekek körében mező, amelyet egy vagy több folyóirat ne szolgálna. Ezek közül *nagy jelentőséggel emelkedik ki a Magyar Nyelvőr, 25 éves multjával, amely a nemzeti művelődés terén a magyar nyelv szolgálatában korszakos jelentőségre tudott szert tenni.*«

A

MAGYAR NYELVŐR

havonkint legalább három íven jelenik meg (a nagy szünet kivételével). Előfizetés egész évre **10 korona**. *Tanítóknak, tanulóknak, lelkészeknek, önképző-köröknek, elemi iskoláknak és szerkesztőségeknek 6 korona.*

A Magyar Nyelvőr föladatait és törekvéseit öt pontban foglalhatjuk össze:

1. Őrzi a magyar nyelv eredetiségeit és szépségeit az idegenszerűségek pusztító hatása ellen, s e végre bírálja a sajtót, a szépirodalmat és a tudományos munkákat.

2. Összegyűjti és fejtegeti az írók s a népnyelv stílusbeli szépségeit.

3. Megfelel az olvasóknak a nyelvet illető minden kérdésére.

4. Népszerűsíti a nyelvészet fontosabb eredményeit.

5. Önálló kutatások tárgyává teszi a magyar nyelv szerkezetét s történetét s összegyűjti a nyelv kincseit az irodalomból s a nyelvjárásokból.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-HIVATAL

BUDAPEST IV. FERENC JÓZSEF PART 27. SZ.

18. Gácsér József: **Telegdi Miklós nyelve**, különös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. Valló Albert, Ágner Lajos, Szenttamási János és Stan Vazul: **Kölcsönös hatások a hazai nyelvek közt.** (Ára másfél korona.)
20. Szücs István és Gencsy István: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
21. Kertész Manó: **Analógia a mondatszerkesztésben.** (Ára két korona.)
22. Vértés József: **A gyermeknyelv hangtana.** (Ára egy kor.)
23. Szegleti István: **A főnévi igenév Arany Jánosnál.** (Ára egy korona.)
24. Réger Béla: **A határozott névmutató.** (Ára másfél kor.)
25. Beke Ödön dr.: **A vogul határozók.** (Ára két korona.)
26. Oláh Gábor: **A debreceni nyelvjárás.** (Ára másfél kor.)
27. Nádai Pál: **A magyar népetimológia.** (Ára egy korona.)
28. Simonyi Zsigmond: **Az ikes ragozás története.** (Ára egy korona.)
29. Böszörményi Géza: **A jánosfalvi nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
30. Geleji Katona István: **Magyar grammatikatska.** (Ára egy korona.)
31. Teleky István: **A tárgyeset Arany Jánosnál.** (Ára egy korona.)
32. Viski Károly: **A tordai nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
33. Beke Ödön: **Kemenesalja nyelve.** (Ára egy korona.)
34. Horváth Endre: **A bakonyaljai nyelvjárás.** (Térképpel és rajzokkal. Ára két korona.)
35. Szolár Ferenc: **Jelentés-tanulmányok az asszimilációs jelentésváltozásról.** (Ára egy korona.)
36. Szeremley Császár Loránd: **Jelentés-tanulmányok a komplikációs jelentésváltozásról.** (Ára egy korona.)
37. Bacsó Gyula: **Az adavidéki nyelvjárás fő tekintettel a mondattani sajátosságokra.** (Ára egy korona.)
38. Szabó Sándor: **A szigetközi nyelvjárás.** (Ára egy korona.)

MAGYAR NYELVŐR

SZARVAS GÁBOR folyóirata az 1906-i évfolyammal pályájának harmincötödik esztendejét futja.

Mióta Szarvas Gábor megalapította, hiven buzgólkodott megfelelni hivatásának, és törekvése, hatása immár általánosan elismert sikerre vezette. Az ezredéves kiállítás sajtó-bíráló bizottsága is valamennyi szaklapunk közt első helyre állította a Nyelvőrt. Idézzük a hivatalos jelentést szószerint:

»A szakirodalom gazdagsága méltán meglepi a kutatót Magyarország művelődési törekvéseiben. Alig van az ismeretek, a tudományok, a szellemi és anyagi érdekek körében mező, amelyet egy vagy több folyóirat ne szolgálna. Ezek közül nagy jelentőséggel emelkedik ki a Magyar Nyelvőr, 25 éves multjával, amely a nemzeti művelődés terén a magyar nyelv szolgálatában korszakos jelentőségre tudott szert tenni.«

A

MAGYAR NYELVŐR

havonként legalább három iven jelenik meg (a nagy szünet kivételével). Előfizetés egész évre 10 korona. Tanítóknak, tanulóknak, lelkészeknek, önképző-köröknek, elemi iskoláknak és szerkesztőségeknek 6 korona.

A Magyar Nyelvőr feladatait és törekvéseit öt pontban foglalhatjuk össze:

1. Őrzi a magyar nyelv eredetiségeit és szépségeit az idegenszerűségek pusztító hatása ellen, s e végre bírálja a sajtót, a szépirodalmat és a tudományos munkákat.

2. Összegyűjti és fejtegeti az írók s a népnyelv stílusbeli szépségeit.

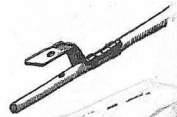
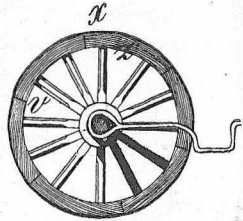
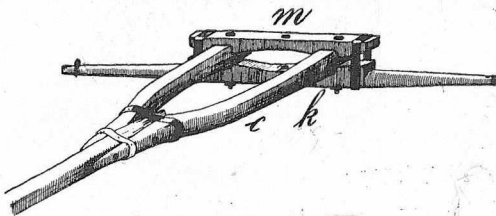
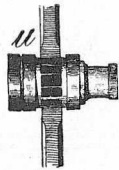
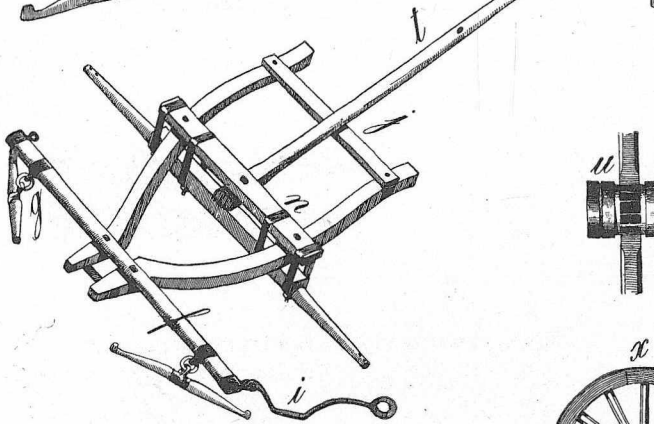
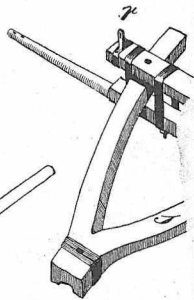
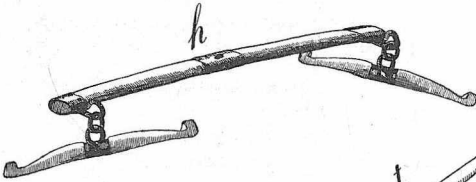
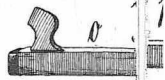
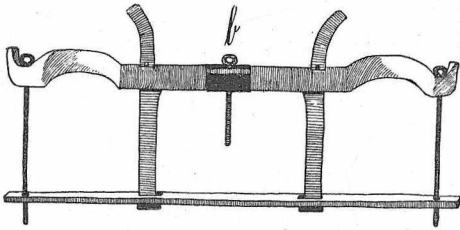
3. Megfelel az olvasóknak a nyelvet illető minden kérdésére.

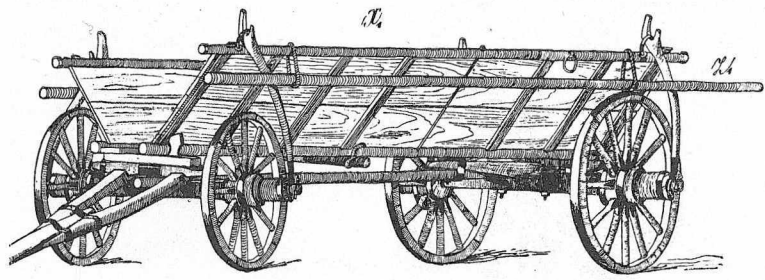
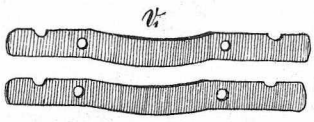
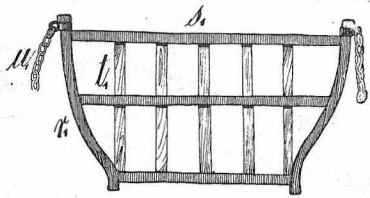
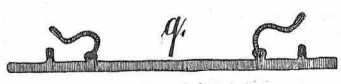
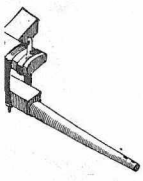
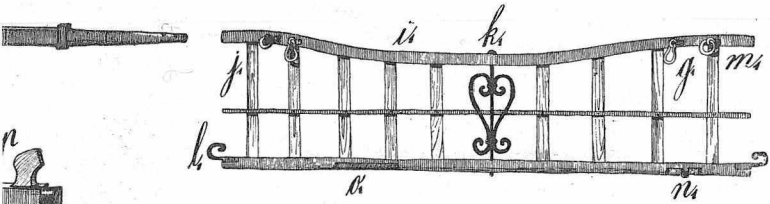
4. Népszerűsíti a nyelvészet fontosabb eredményeit.

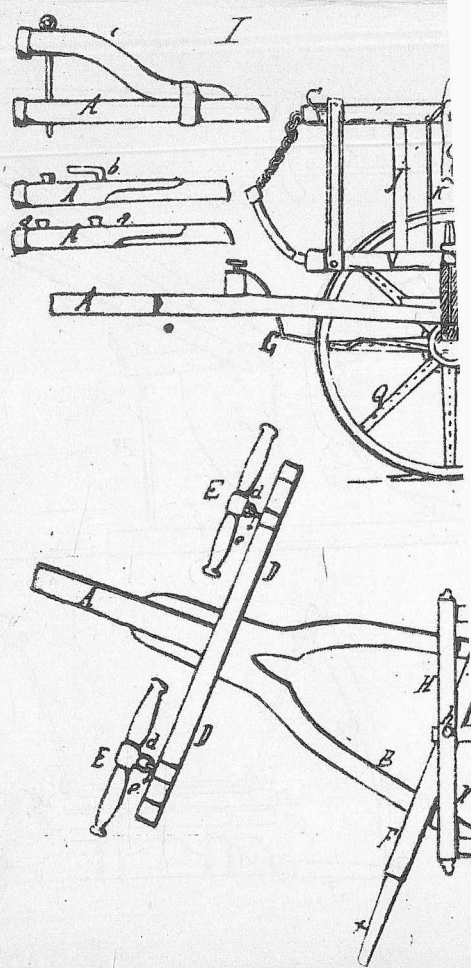
5. Önálló kutatások tárgyává teszi a magyar nyelv szerkezetét s történetét s összegyűjti a nyelv kincseit az irodalomból s a nyelvjárásokból.

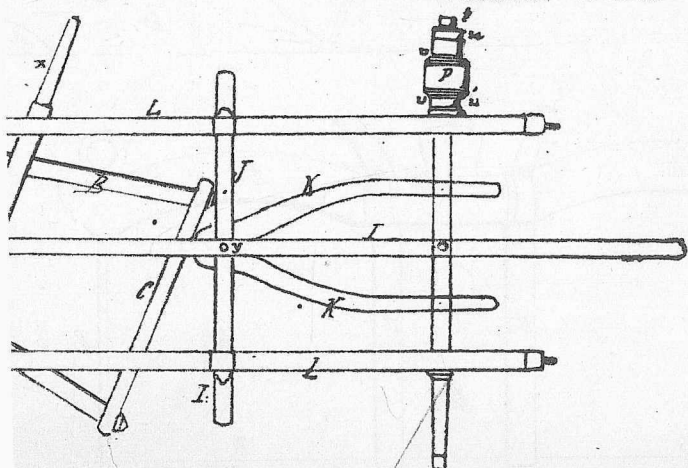
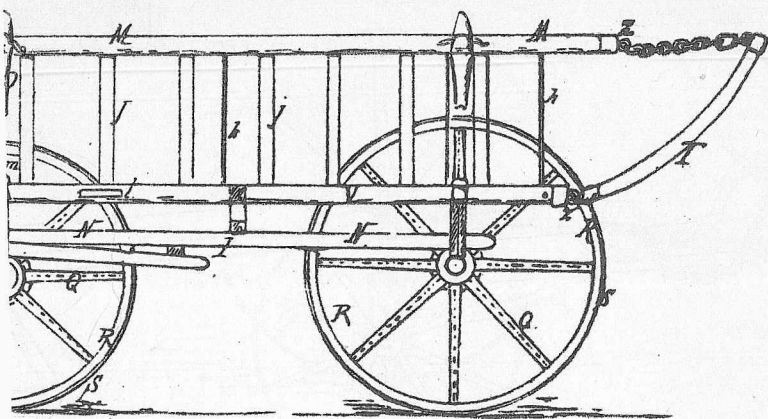
==== SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ-HIVATAL =====

BUDAPEST IV. FERENC JÓZSEF PART 27. SZ.

Beke Ödön: Ártávvidéki nyelvjárás.

II.

